

Sammendrag

Denne oppgaven omhandler den sosialsemiotiske analysen av Helsedirektoratets brosjyre i skrift og bilde: SMÅ GREP, STOR FORSKJELL. Tema for brosjyren er kommunikasjon av kosthold og helse, og representerer en del av Helsedirektoratets kunnskapsformidling for å redusere den økende forekomsten av ikke-smittsomme sykdommer i befolkningen.

Jeg har analysert brosjyren med blikk på hvordan sosiale relasjoner skapes i skrift og bilde. Sosialsemiotisk teori tar utgangspunkt i språkets metafunksjoner for meningsskapning, utarbeidet av M.A.K. Halliday.

I analysen av de visuelle representasjonene og bildene har jeg brukt Kress og van Leeuwens prinsipper for *visuell grammatikk*. De visuelle representasjonene gjengir overveiende mat, hvor to av bildene har sterkt potensiale for skapning av sosiale relasjoner. De fleste bildene er gjengitt i en sanselig kodeorientering. De få personene på bildene innbyr ikke til kontakt med betrakteren.

Teksten er analysert etter den ideasjonelle og mellompersonlige metafunksjonen, med fokus på hvordan sosiale relasjoner skapes i teksten. Teorien er hentet fra systemisk-funksjonell lingvistikk (SFL) etter M.A.K Halliday. Transitivitetsanalysen viser at kommunikasjonen hovedsakelig dreier seg om presentasjon av mat.

Modusanalysen viser at modalisasjon og modulasjon, som mellompersonlig ressurs for kontaktsskapning, brukes ganske sjelden. Omtrent halve brosjyreteksten formidles i imperativ som oppfordringer. Subjektet som person forekommer bare i noen få setninger. Helhetsinntrykket av brosjyreteksten, er at den gir lite potensiale for å skape sosiale relasjoner.

SFL beskjeftiger seg med begrepene kulturkontekst og situasjonskontekst. De kulturelle rammene i brosjyreteksten dreier seg om folkehelse og økningen av ikke-smittsomme sykdommer. Avsender og mottaker er ikke tilstede på samme tid i situasjonen, og har derfor liten mulighet for samhandling.

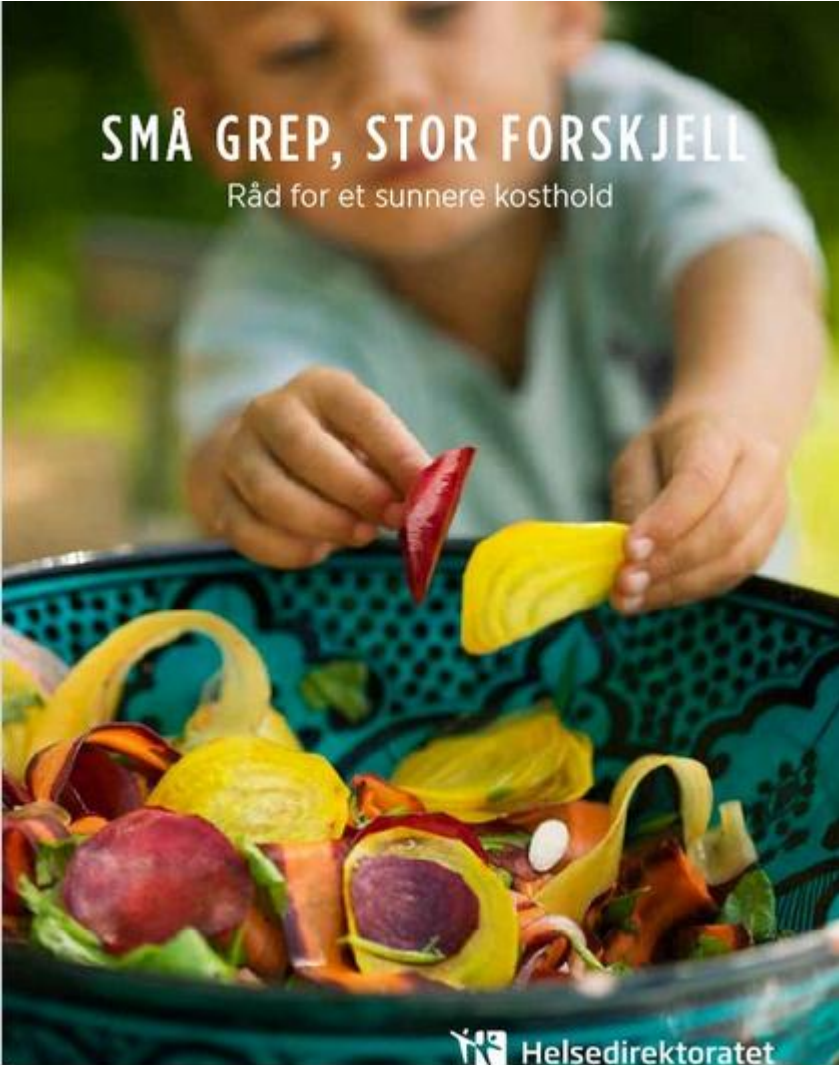
Som en konklusjon på problemstillingen vil jeg si at det skjer lite sosial relasjonsskapning mellom avsender og mottaker i formidlingen av brosjyrens innhold.

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	1
1. Innledning.....	5
1.1 Bakgrunn og tema	5
1.2. Problemformuleringen	6
1.3. Teorirammen.....	7
1.4. Strukturen i oppgave	8
2. Metodekapittel.....	10
2.1. Metodene og fremgangsmåten.....	11
3. Teori.....	15
3.1. Systemisk funksjonell lingvistikk og sosialsemiotikk	15
3.2. Språkets tre metafunksjoner.....	16
3.3. Mellompersonlig mening i bilder	17
3.3.1. Samspill mellom ord og bilder.....	20
3.4. Erfaringsbasert meningsskapning i språket.....	21
3.4.1. Prosesser og deltakere	22
3.4.2. Omstendigheter	24
3.4.3. Prosessmetaforer	25
3.4.4. Mer om deltakerrollen	26
3.5. Mellompersonlig meningskapning i språket.....	27
3.5.1. Setningen som utveksling.....	27
3.5.2. Modus.....	28
3.5.3. Indikativ	28
3.5.4. Subjektet	29
3.5.5. Modusperson	29
3.5.6. Finitt	29
3.5.7. Setningselement utenfor modus - rest	31
3.5.7.1. Predikat	31
3.5.7.2. Komplementet.....	32
3.5.7.3. Adjunkter.....	32
3.5.8. Imperativ	33
3.5.9. Polaritet.....	34
3.5.10. Modalitet.....	34

3.6. Den tekstuelle metafunksjonen	35
3.7. Tekst og kontekst	36
3.7.1. Kulturkontekst	36
3.7.2. Situasjonskontekst.....	37
4. Bilder	42
4.1. Visuelle representasjoner analysert etter den ideasjonelle metafunksjonen	43
4.1.2 Oppsummerende om relasjonsskapning i de visuelle representasjonene:	51
4.2. Fotografiene analysert etter den mellompersonlige metafunksjonen	51
4.2.1. Oppsummerende om mellompersonlig relasjonsskapning i bildene:.....	56
4.3. Grafiske illustrasjoner.....	57
5. Erfaringsbasert meningskapning i teksten.....	58
5.1 Prosesstyper i teksten	59
5.2 Relasjonelle prosesser	59
5.3 Materielle prosesser.....	67
5.3.1 Deltakerne	70
5.4. Mentale prosesser.....	72
5.4.1. Mentale intensjonelle prosesser	73
5.4.2. Mentale perseptuelle prosesser	74
5.4.3. Mentale kognitive prosesser	74
5.4.4. Mentale desiderative prosesser	75
5.4.5. Verbal prosess	76
5.5. Litt mer om deltakerne.....	76
5.6. Omstendigheter	80
5.6.1. Omstendighet: Tid	81
5.6.2. Omstendighet: Sted.....	81
5.6.3. Omstendighet: Måte	82
5.6.4 Omstendighet: Kausalitet	83
5.6.5. Omstendighet: Probabilitet.....	84
5.6.6. Omstendighet: Rolle.....	84
5.6.7. Omstendighet: Ledsagelse	85
5.6.8. Oppsummerende om omstendighetene.....	85
6. Analyse av mellompersonlige meningsressurser	87
6.1. Setningstypene i brosjyren.....	87
6.2. Imperativ	89

6.3. Deklarativ	91
6.4. Interrogativ.....	93
6.5. Modus.....	94
6.6. Subjekt.....	96
6.7. Modusperson.....	98
6.8. Finitt.....	100
6.9. Modalitet.....	101
6.9.1. Umodaliserte setninger	102
6.9.2. Modalisasjon	103
6.9.3. Modulasjon.....	105
6.10. Polaritet	108
7. Kontekstanalyse.....	109
7.1 Kulturkonteksten	109
7.2. Situasjonkonteksten	113
7.2.1. Felt.....	113
7.2.2. Relasjon	116
7.2.3. Mediering	117
8. Konklusjon	119
9. Vedlegg.....	123
Litteraturliste.....	123
Analyse etter den ideasjonelle og den mellompersonlige metafunksjonen.....	125
Brosjyrens ytringsfunksjoner og deres realisering av den mellompersonlige leksikogrammatikken, ...	146
Analyse av førstedeltakere i teksten.....	150
Brosjyren	150

SMÅ GREP, STOR FORSKJELL

Råd for et sunnere kosthold

 HelseDirektoratet

1. Innledning

1.1 Bakgrunn og tema

Denne oppgaven handler om kommunikasjon av råd om kosthold og helse. Jeg er interessert i problematikken rundt kosthold og fysisk aktivitet og hvordan dette blir kommunisert. Ikke-smittsomme sykdommer representerer et påtrengende problem både for Helsedirektoratet og befolkningen. Kjeldsen sier at: *Påtrengende problemer er retoriske når de kan endres til det bedre* (Kjeldsen 2009:81). Helsedirektoratet jobber for å skape motivasjon for varig livsstilsendring hos befolkningen. For å oppnå publikums oppmerksomhet må Helsedirektoratet kommunisere argumenter som angår den enkelte. Det vil representere en utfordring for Helsedirektoratet å treffe enkeltindividet på sitt ståsted, når kommunikasjonen henvender seg til hele befolkningen under ett. Jeg er derfor spent på å undersøke hvordan Helsedirektoratet henvender seg til publikum for konstruktiv dialog.

Helsedirektoratets informasjon angående sunt kosthold og fysisk aktivitet distribueres som innslag i media, på egen Facebookgruppe, brosjyrer, foldere og websidene til blant annet helsedirektoratet.no, helsenorge.no og nokkelhullet.no. Jeg har valgt brosjyren "Små grep, stor forskjell" som empiri til oppgaven. Denne brosjyren på 12 sider ble utgitt av Helsedirektoratet i 2012, ved Avdeling for nasjonalt folkehelsearbeid. Brosjyren er i A4 format og inneholder konkrete råd for et sunnere kosthold og mer fysisk aktivitet. Formidlingen skjer gjennom en kombinasjon av skrift og bilder, overveiende organisert på overforliggende helsider med samme tema.

Innholdet av brosjyren støtter WHO Europas visjon om at grunnleggende kunnskap om kosthold og helse vil skape holdningsendring i befolkningen. Det ville bli for omfattende å analysere kampanjen "Små grep, stor forskjell" i sin helhet, da den i tillegg kommuniserer ved hjelp av ulike medier. Brosjyren gir allikevel et representativt inntrykk av Helsedirektoratets intensjon med kampanjen, da tema er identisk, uansett presentasjonens uttrykk. Brosjyren er tilstrekkelig til å få fram viktige aspekter ved hjelp av et sosialsemiotisk rammeverk og analysemetoder.

Det er generelt fokus på helse i samfunnet. Matvaner og livsstil involverer basale behov og er med på å skape trygghet og forutsigbarhet i tilværelsen. Mattradisjoner, kombinert med sosiale relasjoner, er med på å definere individets gruppetilhørighet. Det kan føles utrygt å

skulle legge fra seg et innarbeidet kosthold og en kjent livsstil som representerer holdepunkter i tilværelsen.

De fleste kjenner til sammenhengen mellom sunn mat og god helse. Vedvarende økt forekomst av ikke-smittsomme sykdommer kan tyde på at befolkningen generelt enten ikke tar til seg helseinformasjon, ikke er villig til å oppgi gamle vaner, eller fortrenger ubehagelige sannheter. Kan hende tenker noen at det finnes medisiner mot alt. Jeg lurer på hva som må til før flere av oss tar ansvar for egen helse. Derfor er jeg interessert i hvordan Helsedirektoratet kommuniserer nødvendig endring i kosthold og livsstil. Slagordet deres: God helse – gode liv, skaper kan hende motivasjon i befolkningen.

Kommunikasjonen i Helsedirektoratets brosjyre “Små grep, stor forskjell” vil bli analysert ved hjelp av systemisk-funksjonell lingvistikk og sosiosemiotikk. Min interesse for sosiosemiotikk gjør at jeg ønsker å studere helsekommunikasjonen ved hjelp av denne tilnærmingen til språket. Sosiosemiotikken har fokus på potensialet for meningsskapning og samhandling i språket og andre meningssystemer. Språkforskeren Michael Hallidays har utviklet den systemisk- funksjonelle lingvistikken, forkortet SFL. Halliday understreker at språket realiserer ulik mening gjennom de tre metafunksjonene: Den ideasjonelle: *making sense of our experience* (Halliday & Matthiessen 2004:29), den mellompersonlige: *acting out our social relationships* (Halliday & Matthiessen 2004:29). Den tekstuelle metafunksjonen sørger for sammenheng og flyt i kommunikasjonen (Halliday & Matthiessen 2004:30). Hallidays tidligere elever, Günther Kress og Theo van Leeuwen, har overført prinsippene fra SFL til visuelle uttrykk. En *visuell grammatikk* gjør det mulig å antyde bildets potensiale for meningsskapning ved hjelp av en underbyggende teoriramme. Flere forskere har bygget videre på Kress og van Leeuwens teorier om det visuelle aspektet ved bilde og skrift, blant annet David Machin.

1.2. Problemformuleringen

Med bakgrunn i helsetemaet formulerer jeg følgende problemstilling: Hvordan skapes sosiale relasjoner i Helsedirektoratets brosjyre «Små grep, stor forskjell» gjennom ord og bilde?

Begrunnelsen for problemformuleringen er at jeg ønsker å studere hvordan Helsedirektoratet henvender seg til befolkningen med budskap om varig endring av livsstil. Brosjyren representerer deres helsekommunikasjon gjennom skrift og bilde. For å undersøke dette, vil jeg først gjøre en analyse av den ideasjonelle metafunksjonen, som handler om hvordan fenomener blir representert. Måten noe blir representert på, har konsekvenser for hva slags

sosiale relasjoner som skapes. Deretter vil jeg gjøre en analyse av den mellompersonlige metafunksjonen, som handler om hvordan sosiale relasjoner blir skapt og utøvd. Denne analysen vil kunne bidra til å avdekke hvilke sosiale relasjoner som blir skapt i den multimodale kommunikasjonen. Til sist vil jeg diskutere brosjyren i lys av situasjonskonteksten og kulturkonteksten.

Brosjyren analyseres etter ulike analysemetoder. Språket er et tegnsystem. Potensiell meningsskapning skjer der tegn gir mulighet for fortolkning. Skrift, bilde og kontekst involverer forskjellig tilnæringsmetoder. Metodene finner jeg innenfor sosialsemiotikk med vekt på SFL og sosialsemiotisk multimodalitetsteori. Først analyserer jeg bildene etter metoder for visuell grammatikk utviklet av Kress og van Leeuwen, samt sosialsemiotisk multimodalitetsteori ved Machin og Björkvall. Barthes teorier om bildets flertydighet, samt forhold mellom skrift og visuelle uttrykk blir også benyttet i bildeanalysen. Jeg foretar analysen av skriftteksten med fokus på språkets metafunksjoner, utviklet av språkforskeren Michael Halliday. Til slutt beskriver jeg kulturkonteksten og situasjonskonteksten etter Malinowskij og Halliday, før jeg til slutt analyserer situasjonskonteksten etter Andersen og Smedegaards metode.

1.3. Teorirammen

Analysene av bilder, verbaltekst, situasjonskontekst og kulturkontekst, krever tilnæringer etter forskjellige teorirammer. Teorien i forhold til den språklige delen ligger innenfor SFL-analyseapparatet. SFL tilbyr en teoriramme som kan brukes for å undersøke relasjoner og kommunikasjonssituasjoner i tekster.

Bildeanalysene foretas etter Günther Kress og Theo van Leeuwens prinsipper for *visuell grammatikk*. Med utgangspunkt i SFL bruker Kress og van Leeuwen prinsippene angående språkets tre metafunksjoner for meningsskapning for å analysere meningspotensiale i bilder. Kress og van Leeuwens (2006) *Reading Images* og van Leeuwens (2005) *Introduction to social semiotics* viser tolkningsmuligheter av visuelle uttrykk innenfor vårt kulturbegrep.

Machin (2007) beskjeftiger seg med systematisk beskrivelse av mulige valg og kombinasjoner, og hvordan valgene virker sammen i en kontekst. Det gjelder f.eks. layout, skriftsstørrelse og type, fargebruk, plassering av objekter på flaten og hvordan objektene er organisert i forhold til hverandre, med flere. Anders Björkvalls bok *Den visuella texten* (Björkvall 2009) er en lærebok i analyse av visuelle uttrykk, som inneholder analyseteorier med eksempler på tolkning av visuelle representasjoner og kodeorientering. Kress, van

Leeuwen, Machin og Björkvall viser også hvordan skrift og bilde kan virke sammen i en helhet. Roland Barthes (Barthes ((1969) 1997) teorier om bildets flertydighet, forankring og avløsning blir omtalt i Kjeldsens bok *Retorikk i vår tid* (Kjeldsen 2009).

Eva Maagerø har utarbeidet Michael Hallidays systemisk funksjonelle språkforståelse til norsk. Boka hennes, *Språket som mening* (2005), gir en innføring i systemisk funksjonell lingvistikk. Andersen og Smedegaard har utgitt boka *Hva er meningen?* (2005). Boka redegjør for systemisk funksjonell lingvistikk i perspektiv av dansk språk. Andersen og Smedegaard beskriver grundig om prosesser, spesielt i forhold til detaljanalyse av relasjonelle prosesser. Frimann er forfatter av *Kommunikation – tekst i kontekst* (2004). Denne boka omhandler systemisk funksjonell tekstanalyse på dansk. Karlsson, Holmberg og Nords *Funktionell textanalys* (2011) tar for seg svenske SFL- tekstanalyser. Jeg har brukt *Hvad er meningen* mest i setningsanalysen. Der fokus ligger på kommunikasjon og relasjonsskapning, samt tekst i kontekst, har jeg hatt spesielt utbytte av Maagerøs *Språket som mening* og Frimanns *Kommunikation – tekst i kontekst*.

1.4. Strukturen i oppgave

Det første kapittelet rommer innledningen med problemformuleringen. Jeg redegjør for oppgavens tema, som er en analyse av brosjyren “Små grep – stor forskjell” med fokus på hvordan sosiale relasjoner skapes mellom avsender og mottaker i kommunikasjonen. Videre presenteres teorirammen med henvisning til relevant faglitteratur jeg har brukt.

Kapittel 2 omhandler metodekapittelet. Her forklares metodene og framgangsmåten i analysene detaljert.

Kapittel 3 inneholder en presentasjon og omtale av teoriene som analysene bygger på.

Kapittel 4 rommer bildeanalysen av den multimodale brosjyren “Små grep – stor forskjell”. De visuelle representasjonene i brosjyren analyseres etter den ideasjonelle metafunksjonen. Deretter analyseres bildene etter den mellompersonlige metafunksjonen med fokus på sosiale relasjoner. Ved siden av Kress og van Leeuwens bøker i visuelle uttrykks tolkningspotensiale, har jeg brukt Machins *Introduction to Multimodal Analysis* (2007) og Björkvalls *Den visuella texten* (2009).

Kapittel 5 inneholder tekstanlysen etter den ideasjonelle metafunksjonen. Jeg anvender analysemetoder innenfor sosialsemiotikken: Systemisk -funksjonell lingvistikk utviklet av Halliday. I tekstanalysen har jeg i tillegg til Halliday og Matthiessens (2004), samt

Thompsons (2004) litteratur på engelsk, også brukt bøker på nordiske språk, blant annet Maagerø (2005), Andersen og Smedegaard (2005), Frimann (2004) og Karlsson, Holmberg og Nord (2011).

Kapittel 6 omhandler tekstanalysen av den mellompersonlige metafunksjonen. Analysen bygger på Hallidays SFL, og støtter seg videre på Maagerøs *Språket som mening*, samt Andersen og Smedegaards og Frimanns danske tilnærming. I tillegg har jeg brukt Karlsson, Holmberg og Nord's bok *Funktionell Textanalys*, og Edlings (2006) *referentanalys* som forklares i boken.

Kapittel 7 omhandler tekstens kontekst. Jeg beskriver kulturkonteksten i forhold til kosthold og livsstil, med blick på sosiale relasjoner. Situasjonskonteksten beskrives og registervariablene analyseres etter Andersen og Smedegaards metode. Funnene fra bilde- og språkanalysene trekkes inn i situasjonskonteksten i forhold til de sosiale relasjonene mellom avsender og mottaker.

Kapittel 8 utgjør avslutningen. Jeg tar opp analysefunnene med blick på problemformuleringen i en oppsummerende konklusjon.

2. Metodekapittel

Brosjyren “Små grep, stor forskjell” ble utgitt av Helsedirektoratet i 2012. Hftet omfatter 12 sider med informasjon og råd om kosthold og fysisk aktivitet. Rådene presenteres som en multimodal kommunikasjon ved hjelp av skrift og bilder.

Hftet henvender seg til den samlede befolkningen med oppdatert kunnskap om sunn ernæring og fysisk aktivitet. Bakgrunnen for utgivelsen av brosjyren er den økede forekomsten av ikke-smittsomme sykdommer i vår del av verden. Sykdomstilstander som for eksempel diabetes, hjerte- og karsykdommer, fedme og flere former for kreft hører til kategorien ikke-smittsomme sykdommer. Et sunt kosthold kombinert med fysisk aktivitet vil i følge brosjyret teksten redusere risikoen for å utvikle et sykdomsbilde.

Helsedirektoratet fungerer som et myndighetsorgan under Helse- og Omsorgsdepartementet og har ansvar overfor befolkningen i forhold til folkehelsearbeidet i Norge:

Helsedirektoratet skal styrke hele befolkningens helse gjennom helhetlig og målrettet arbeid på tvers av tjenester, sektorer og forvaltningsnivå”

(<http://helsedirektoratet.no/om/Sider/default.aspx>).

Folkehelse er et viktig ansvarsområde for Helsedirektoratet. Generell dårlig helsetilstand i befolkningen genererer enorme utgifter for staten og svekket livskvalitet for enkeltindividet. Visjonen “God helse – gode liv” signaliserer at Helsedirektoratet har fokus på befolkningens helsetilstand. Helsedirektoratet har ansvar for befolkningens tilgang på vaksiner og medisiner for å forebygge smittsomme sykdommer og epidemier. Utviklingen av ikke-smittsomme sykdommer i Europas befolkning skjer så raskt, at WHO bruker betegnelsen epidemi. Denne type epidemi kan delvis holdes i sjakk med medisiner, men krever en annen type tilnærming for kurering.

En delegasjon fra Norge deltok på ministerkonferansen i WHO Europa 2011 der medlemslandene forpliktet seg til et samarbeid om felles ambisjoner for ernæringsområdet Europa. Bakgrunnen for direktivet er den økende forekomsten av ikke-smittsomme sykdommer i Europa:

A relatively small group of health conditions is responsible for a large part of the disease burden in Europe. Of the six WHO regions, the European Region is the most affected by

noncommunicable diseases (NCDs), and their growth is startling. The impact of the major NCDs (diabetes, cardiovascular diseases, cancer, chronic respiratory diseases and mental disorders) is equally alarming: taken together, these five conditions account for an estimated 86% of the deaths and 77% of the disease burden in the Region. WHO/Europe develops norms and standards, guidance and public health tools to help countries implement effective programmes and address risk factors. (WHO Europe: <http://www.euro.who.int/en/health-topics/noncommunicable-diseases>).

Brosjyren representerer et av Helsedirektoratets fremstøt i en informasjonskampanje om kosthold og fysisk aktivitet rettet mot befolkningen. På Helsedirektoratets hjemmesider helsenorge.no og helsedirektoratet.no finnes utfyllende informasjon under temaet sunnhet og helse. Helsedirektoratet inviterer befolkningen til å bidra aktivt på facebookgruppen “Små grep, stor forskjell”.

Jeg er interessert i “Små grep, stor forskjell” -brosjyren, fordi den gjengir de viktigste kostholdsrådene på noen få sider. Leseren får lett tilgang til de mest elementære bestanddelene av et sunt kosthold. Den formidlede kunnskapen om kosthold er kvalitetssikret med Helsedirektoratet som utgiver og WHO Europas medlemsland som samarbeidspartnere. Brosjyren henvender seg som en massekommunikasjon til hele befolkningen. Teksten er derfor trolig blitt tilpasset for å møte ulike typer leseres interesse og behov. Jeg har ønsket å studere hvordan Helsedirektoratet evner å skape sosiale relasjoner i kommunikasjonen sin.

Det finnes en mengde aktører av helsediskurs. De fleste opererer både i ukepressen og på internett, eller som bokutgivere. Mye helsekommunikasjon foregår i ukebladenes “spørrespalter” hvor leseren kan søke råd hos ekspertene. Ukeblader og internettsider har mye stoff om slanking, kosthold, trening og kroppsfixering. Det finnes også mange aktører på markedet for sunn mat, for eksempel Fedon Lindberg. Dr. Fedon Lindberg er aktiv som formidler av kostholdsråd i media og gjennom bøkene sine. Private aktører retter seg inn mot målgrupper etter leserens alder, kjønn, sosiale status, økonomi, livsstil med flere. Helsedirektoratet har derimot ansvar for å inkludere hele befolkningen i kommunikasjonen sin. Nettopp den uvanlige kommunikasjonssituasjonen i Helsedirektoratets formidling gjør brosjyren spesiell og viktig å analysere med fokus på sosiale relasjoner som skapes i tekst og bilder.

2.1. Metodene og fremgangsmåten

Jeg har valgt å analysere brosjyren “Små grep, stor forskjell” etter analysemodeller fra systemisk funksjonell lingvistikk, med blick på sosiale relasjoner som skapes i tekst og bilde.

Analysen har fokus på den ideasjonelle og mellompersonlige metafunksjonen på setningsnivå og som registervariabler i konteksten.

Bildene er analysert i samsvar med Kress og van Leeuwens idèer, med blick på de ideasjonelle metafunksjonens potensiale for meningsskapning i visuelle representasjoner. Videre er bildene analysert etter sosiosemiotiske ressurser for meningsskapning innenfor den mellompersonlige metafunksjonen, somkodeorientering og modalitet. De visuelle uttrykkenes layout er også analysert. I tillegg er samspillet mellom tekst og bilde i forhold til tema kommentert.

Fotografiene i brosjyren er analysert etter Barthes teorier om bildets polysemi (Kjeldsen 2009: 271f.), samt Barthes teorier om visuelle uttrykks to lag av mening (Machin 2007:23f.). Ikoniske tegns betydning (Machin 2007: 21) er analysert. Den sosiosemiotiske multimodalitetsteorien er inspirert av Kress og van Leeuwens teorier om visuelle uttrykks grammatikk (Machin 2007:v) i forhold til generelle prinsipper for systemisk funksjonell lingvistikk.

På baksiden av brosjyren er det oppgitt: FOTO: Jonèr, Colourbox og Istockphoto. Det betyr at fotografiene er valgt ut fra digitale bildedatabaser som Machin (Machin 2007:27f.) henviser til. Kunden velger blant millioner av bilder etter søkekriterier som for eksempel holdning, motiv, situasjoner, type objekter, med flere. Situasjonen eller emnet i bildene er valgt ut for å illustrere eller virke sammen med teksten. Det er derfor lite trolig at fotografiene er spesielt tilpasset teksten.

I forhold til den ideasjonelle metafunksjonsanalysen undersøker jeg hva representasjonene har å si for de sosiale relasjonene som skapes. Jeg har foretatt en transitivitetsanalyse av brosjyret teksten med fokus på hvilken type prosesser og deltakere som forekommer. Videre har jeg foretatt en analyse med fokus på prosessmetaforer som realiserer inkogruent språk, for å forstå mer av de tunge nominelle leddenes funksjon i teksten. Kategorier av omstendighetene i teksten og deres rolle for realisering av kommunikasjonen er også analysert. For å finne abstraheringsgrad av førstedeltakere har jeg tilpasset Edlings (2006:69,71) analysemetode til brosjyret teksten.

Deretter har jeg analysert den mellompersonlige metafunksjonen med fokus på modus og modalitet. Analysen er inndelt i modusanalyse og modalitetsanalyse. Jeg har benyttet Andersen og Smedegaards (2005:77) metode for å identifisere taleroller og deres realisering

av brosjyreteksten. Teksten er analysert og sortert etter talerollene i deklarativ, imperativ og interrogativ. Den mellompersonlige metafunksjonen er også analysert med fokus på moduspersoner i kommunikasjonen (Frimann 2004:159).

Da systemisk funksjonell lingvistikk er en fortolkningsgrammatikk er det av og til vanskelig å bestemme for eksempel type av prosesser. Som en oppsummerende bemerkning i forhold til analysen av de relasjonelle prosessene vil jeg påpeke at de i mange tilfeller kan være vanskelige å tilordne en spesifisert underkategori. En del prosesser ligger betydningsmessig dessuten på grensen til materielle prosesser med lite energi. Fortolkningsaspektet ve systemisk funksjonell lingvistikk kommer ofte til uttrykk i analysen av de relasjonelle prosessene.

Den tekstuelle metafunksjonen er spesifikt benyttet i bildeanalysen og registervariabelen mediering er beskrevet i kontekstkapittelet. Problemstillingen gjør det mest aktuelt og fokuserer på de to førstnevnte.

Det kulturelle kontekstbegrepet stammer fra etnografen Malinkowskij (Frimann 2004:24). Halliday er inspirert av Malinkowskij's beskrivelse av hvordan en gruppes felles historiske bakgrunn alltid er med og setter preg på situasjoner i nåtiden (Berge mfl. 1998:115). Kulturkonteksten blir beskrevet med blick på felles mattradisjoner og levesett i vår del av verden.

Situasjonskontekstens tre registervariabler er analysert etter de tre metafunksjonene. Hallidays beskrivelser av registervariablene (Maagerø 2005:43) ligger i bunnen for analysen. Jeg har fulgt Andersen og Smedegaards (2005:25 f.f.) anvisninger for beskrivelse og analyse av registervariablene felt, relasjon og mediering.

Brosjyreteksten "Små grep, stor forskjell" kunne dannet en sammenlignende oppgavebesvarelse i kombinasjon med Dr. Fedon Lindbergs helsekommunikasjon eller noe fra ukepressen. Dr. Fedon Lindberg kommuniserer en helhetlig metode for kost i balanse. Boken "Fedons metode" har et mer grunnleggende medisinsk fokus på helse. Hvert kapittel åpner med personlige meddelelser til leseren, som for eksempel i kapittel 1: *Er du glad i mat? Selvfølgelig er du det. Alt annet ville vært unaturlig. Det er uhyre viktig å ha en positiv holdning til mat, selv om du er overvektig eller har diabetes,....* (Lindberg 2006:10). Stemmen hans er alltid tilstede i teksten, og henvender seg stadig til leseren. Stor grad av kontaktskapning skjer i teksten. Brosjyreteksten er en massekommunikasjon som skal

tilfredsstillende behovet for helt elementære kostråd. Potensialet for mellompersonlig kontaktskaping er av den grunn mindre. En sammenligning kunne vist disse forskjellene. Grunnen til at det ikke er aktuelt å sammenlikne de to tekstene videre er at “Fedons metode” er altfor omfattende til å rettferdiggjøre en sammenlikning med brosjyret teksten. Jeg er mer interessert i å undersøke hvordan brosjyret teksten skaper sosiale relasjoner i sin helsekommunikasjon.

3. Teori

I dette kapitlet blir det teoretiske rammeverket for analysen av brosjyren presentert. De utvalgte teoriene stammer fra ulike områder innen den sosialsemiotiske fagtradisjonen. Det sosialsemiotiske feltet inneholder et godt utbygd begrepsapparat som muliggjør analyser på detaljnivå.

De utvalgte teoriene er anvendt i analyse av oppgavens empiri, med overordnet blikk på problemformuleringen: Hvordan og hva slags sosiale relasjoner blir skapt i kommunikasjonen gjennom ord og bilde? Problemformuleringen fokuserer på språkets kommunikative og samhandlende funksjon. Ved hjelp av teoriene studerer jeg potensiale for relasjonsskapning mellom avsender og mottaker.

Systemisk funksjonell lingvistikk etter Michael Halliday utgjør fundamentet for teorien i oppgaven. Det innledende emnet (2.1) i dette teorikapitlet gir en kort innføring i sosialsemiotiske begreper innenfor systemisk funksjonell lingvistikk. Deretter blir språkets metafunksjoner (2.1.1) forklart. Den ideasjonelle metafunksjonen blir beskrevet (2.1.2), deretter den mellompersonlige metafunksjonen (2.1.3) og den tekstuelle metafunksjonen (2.1.4). Kontekstbegrepet i forhold til kultur og situasjon blir belyst i påfølgende kapittel (2.2). Kapittel (2.3) omhandler multimodalitet. Deresster følger en presentasjon teori av multimodale analyseperspektiver (2.4), etterfulgt av diskurskapitlet (2.4.1)

3.1. Systemisk funksjonell lingvistikk og sosialsemiotikk

Michael Halliday tilfører semiotikken eksplisitt det sosiale aspektet ved å kalle det sosialsemiotikk. Sosialsemiotikken er studiet av tegnsystemer i en kontekst, der språket er et system eller nettverk av tegn som en kan skape mening med. Språket har et potensiale for meningskapning. Systemisk funksjonell lingvistikk, ofte forkortet til SFL, representerer Hallidays teorier rundt beskrivelsen av språket i bruk. SFL er en fortolkningsgrammatikk, der språket som kommunikasjonsmiddel og sosial samhandling er studieobjektet (Maagerø 2005: 19ff.).

Hallidays teoretiske tilnærming til tegnet som studieobjekt er påvirket av den europeiske strukturalismen, representert ved blant annet språkforskerne de Saussure og Hjelmslev. Et tegn er noe som står for noe annet. De Saussure studerte primært språktegn og poengterte manglende forbindelse i form av likhet eller relasjon mellom tegnet og hva det symboliserer, forholdet er arbitrært. De Saussures så allikevel for seg et bredere anlagt studiefelt som ville

inkludere andre typer tegn i verden. Han introduserte begrepet semiologi i sin definisjon av læren om tegnet: *«A science that studies the life of signs within society is conceivable ... I shall call it semiology (from Greek semeion, «sign».* (De Saussure 1974 (1916: 16)).

Innenfor sosialsemiotikken benytter man seg av begrepet «ressurs» istedenfor «tegn», fordi tegnbegrepet assosieres til noe gitt med fast betydning, upåvirket av bruk. Begrepet ressurs, derimot, viser til at noe har potensiale og kan være gjenstand for fortolkning. Halliday bruker begrepet «ressurs» for å forklare at et språks grammatikk ikke er en kode eller et sett av regler for å kunne produsere korrekte setninger, men en valgmulighet (Halliday & Matthiessen 2004:31).

Hallidays systemisk funksjonelle grammatikk beskriver språkssystemet, som det viktigste tegnsystemet når det gjelder ressurs for meningsskapning. Det systemiske aspektet ved Hallidays språk teori etableres gjennom glidningen fra det generelle til det spesielle. Språket gir valgmuligheter for å realisere komplekse meningsytringer på ulike nivå. Hallidays grammatikk beskrives derfor som en valg- og fortolkningsgrammatikk (Maagerø 2005:22).

Kress beskriver tegn som: *“...a socially shaped and culturally given semiotic resource for making meaning. Image, writing, layout, music, gesture, speech, moving image, soundtrack and 3D objects are examples of modes used in representation and communication.”* (Kress 2010:79).

3.2. Språkets tre metafunksjoner

Det funksjonelle ved språket handler om hvordan språket har utviklet seg for å kunne tilpasses brukernes behov i forhold til refleksjon og sosial samhandling. Halliday mener at språket til alle tider har tjent som ressurs for kommunikasjon og språkbrukerne har tilpasset språket til deres ulike behov opp gjennom historien. Summen av en funksjonell språkbeskrivelse identifiserer alle funksjonene som er del av grammatikken, og hvilke språkstrukturer som har meningspotensiale i seg (Holmberg, Karlsson, Nord 2011:7ff.). Språket har ifølge Halliday tre forskjellige måter for meningsskapning, tre metafunksjoner, som er til stede i enhver ytring som komponenter i språkets semantiske system (Halliday & Matthiessen 2004:60)). Hver metafunksjon har et tilhørende strata som beskriver metafunksjonens rolle i konteksten. Det gjelder de tre semiotiske, abstrakte komponentene felt, relasjon og mediering (Maagerø 2005:44).

3.3. Mellompersonlig mening i bilder

Den sosialemiotiske multimodalitetsteorien presentert av Machin (2007), bygger på Kress og van Leeuwens sosialemiotiske tilnæringer til multimodalitet. Teorien har sitt egentlige utspring i språkets funksjonalitet representert gjennom SFL ved Halliday.

Språkforskerne Kress og van Leeuwen har overført og tilpasset teorien om meningsskapning med semiotiske ressurser fra systemisk funksjonell lingvistikk til å gjelde visuell analyse. De kaller sin tilnærming for “visuell grammatikk” etter analyseprinsippene for SFL:

We take the view that language and visual communication can both be used to realize the `same` fundamental systems of meaning that constitute our culture, but that each does so by means of its own specific forms, does so differently, and independently (Kress & van Leeuwen 2006:19).

Kress og van Leeuwen sier at tilnærming til sannhetsaspektet innenfor sosialemiotikken, både innenfor SFL og visuelle bilder, skjer gjennom modalitet (Kress & van Leeuwen 2006:154). Modalitet som en sosial teori omhandler virkelighets- og sannhetsaspektet i et uttrykk. Machin sier at:

The term modality therefore refers to the way we communicate as how true or as how real a representation should be taken (i.e. not how true or how real it really is) (Machin (2007:46).

De modale hjelpeverbene og modusadjunkter viser aspekt av sannhet og virkelighet i rommet mellom ja og nei. Kress og van Leeuwen har oppdaget at bilder også kan uttrykke grader av virkelighet (Kress og van Leeuwen 2006:155). Det går på om et uttrykk er representert som om det formidler sannhet eller virklighet, eller fantasi. De har valgt ut modalitetsmarkører som styrer graden av virkelighet i uttrykket. Kress og van Leeuwen understreker at de oppfatter disse tegnene som motiverte, at de er oppstått ut fra interessene til sosiale grupper som samhandler med maktstrukturene som definerer/begrenser det sosialt liv,

Sign-markers choose what they regard as apt, plausible means for expressing the meanings they wish to express. We are therefore focusing on the range of signs from which such choices can be made – some of them specialized modality markers, other part of a much wider and more general range of means of expressing meanings of truth and falsehood, fact and fiction, certainty and doubt, credibility and unreliability (Kress og van Leeuwen 2006:154).

Kress & van Leeuwen definerer åtte skalaer som kan brukes for å vurdere modaliteten i et uttrykk (van Leeuwen 2005:160-162). Skalaene går fra abstraksjon til overdrivelse, ved at en reduksjon i modaliteten fører til abstraksjon av uttrykket og en økning i modaliteten fører til overdrivelse av det visuelle uttrykket. Visuelle elementer som vurderes er grader av

fargemetning, fargetoner, fargenyanser, kontekstualitet/bakgrunn, representasjon/detaljert gjengivelse, bakgrunn, dybdeperspektiv, illuminasjon/lys og skygge, samt fargeklarhet.

Van Leeuwen forklarer at ulike diskurser benytter seg av ulike kodeorienteringer for å tilby sannheten, ettersom hvilken type visuell sannhet som skal representeres. Han viser til fire forskjellige uttrykksmåter, ettersom uttrykket representerer virkeligheten med naturalistisk, abstrakt, teknologisk eller sansebasert kodeorientering (van Leeuwen 2005:168).

Den abstrakte fremstillingsmåten gjengir generelle og abstrakte forhold som abstrakte sannheter. Den abstrakte sannheten representeres gjennom faktabaserte generaliseringer og objektivitet. Vitenskapen anvender den abstrakte sannhetskodingen i sin gjengivelse av virkeligheten, for eksempel gjennom bruk av grafikk, abstraherte tegninger og figurer. Et abstrahert visuelt uttrykk som evner å anskueliggjøre essensen av det representerte emnet, har høy modalitet (van Leeuwen 2005:168). For å ha utbytte av en abstrahert koding, kreves det at leseren kan omsette fenomener fra virkeligheten til et abstrakt tankenivå, i tillegg til et visst kjennskap til det fremstilte emnet.

Den sansemessig modaliteten baserer visuell sannhet på graden av nytelse eller ubehag et visuelt uttrykk skaper hos betrakteren. Sansemodaliteten skaper sannhet basert på følelser hos betrakteren. Dette oppnås ved å fremheve det estetiske og emosjonelle. Blant andre Machin hevder at den sansebaserte uttrykksmåten kan representere en overdreven naturalistisk uttrykksmåte, ved at uttrykket oppleves som “mer virkelig” enn virkeligheten (Machin 2007:61).

Den ideasjonelle metafunksjonen omhandler meningsskapning i visuelle representasjoner som versjoner av virkeligheten. Den mellompersonlige metafunksjonen omhandler interaksjonen mellom bildet og betrakteren; hvordan sosiale relasjoner skapes mellom avsender og mottaker. Den tekstuelle metafunksjonen gjelder komposisjonen for å skape sammenheng i uttrykket.

Sosialsemiotikken bruker et utvidet tekstbegrep, uavhengig av verbalspråklig medvirkning i sin teori. *Språket er et studium av tegnsystemer, og tekster er det man kommuniserer gjennom, uavhengig av modalitet* (Kress 2003:47). Som en avgrensning definerer han tekst som resultat av sosial handling, slik som Halliday.

Et fotografi med et kjent motiv kan oppleves som om betrakteren ser situasjonen i virkeligheten, og har dermed evnen til å bevege følelser hos betrakteren (Kjeldsen 2009:267).

Denne evnen ved ikoniske tegn kalles evidens, og kan gi betrakteren umiddelbare sanselige og emosjonelle opplevelser (Kjeldsen 2009:267).

Semiotikeren Roland Barthes var spesielt opptatt av semiotiske tegn i visuelle uttrykk, og den kulturelt baserte, felles forståelsen av tegn. Ifølge Barthes gir ingen avbildninger en nøytral gjengivelse av virkeligheten, men er resultatet av foretatte valg, og gir alltid mulighet for assosiasjoner hos betrakteren (Kjeldsen 2009:302). Machin viser til Barthes, og hans teori om språkets to lag av mening også kunne anvendes på fotografiske uttrykk, og utviklet egne teorier om bilders flertydighet og retoriske utsagnskraft (Machin 2007:27). Visuelle uttrykk har denotasjon (Machin 2007:25), ved å representere noe eller noen eller som illustrasjon til en skriftlig tekst. Dette tilsvarer det første meningsnivå i bildet, som fungerer som en dokumentasjon eller beskrivelse av virkeligheten (Machin 2007:24). Her er det også foretatt valg rundt representasjonen, og betrakteren leser mening ved ethvert bilde, men ifølge Barthes gjelder det allmennkunnskap på dette plan.

Konnotasjon, det såkalte andre meningsnivået i bildet, refererer til abstrakte konsepter i samfunnet. Dette skal i følge Barthes og Machin ikke forstås som subjektive assosiasjoner hos betrakteren, men som kulturelt betinget felles forståelse (Machin 2007:25). Konnotasjon i et visuelt uttrykk representeres ved noe eller noen, men ikke utelukkende for å dokumentere, snarere for å bevege betrakteren til å ubevisst oppfatte den skjulte meningen i bildet ved assosiasjon og fortolkning. En mengde visuelle uttrykk som illuderer kroppsspråk eller formidler følelser til betrakteren har evnen til å transportere idèer og verdier fra andre domener inn i diskursen for å formidle visse idèer (Machin 2007:25). Machin refererer til *commercial image banks*, der bildene er sortert etter både denotative og konnotative kriterier, som gjør det enkelt for kunden å velge i forhold til en aktuell visuell komposisjon (Machin 2007:27).

Etablerte konnotasjonsbærere er kroppspositurer, objekter, settinger og fotografisk stil (Machin 2007:27). Kjeldsen peker på at visuelle, komponerte uttrykk kan bestå av et tilsynelatende tilfeldig utsnitt av en helhet. Objektene på det visuelle uttrykket assosieres kan hende med myter fra en spesiell kultur. Summen av konnotasjoner i dette utsnittsbildet kan skape en tilstrebet effekt av en slags type «-het», slik som rødrutet duk, ost og vin kan illudere “franskhet” (Kjeldsen 2009:263). Poenget er, i følge van Leeuwen, å uttrykke en slags livsstil eller ideologi som betrakteren knapt merker komposisjonen av (van Leeuwen

2005:38). Det visuelle uttrykket er komponert for å formidle et villet inntrykk eller for å legitimere en tilstand eller maktposisjon (van Leeuwen 2005: 38).

Bruk av farger, typografi og layout kommuniserer idèer tilsvarende språkets tre metafunksjoner (Machin 2007:17-18). Den tekstuelle metafunksjonen skaper sammenheng og styrer betrakterens oppmerksomhet i det multimodale uttrykket (Machin 2007:18). Elementers fremskuttethet (saliency) i bildet tilskriver objektet viktighet ved å tiltrekker seg betrakterens oppmerksomhet. Potente kulturelle symboler viser leseren hvordan uttrykket skal leses (Machin 2007:132). Slike symboler er størrelse, farge, fargetone, fokus, fremskuttethet og overlapping (Machin 2007:138). Bildeutsnitt skaper imaginær nærhet eller avstand, avhengig av distanse til den avbildede. Personer avbildes som om de var venner eller fremmede av betrakteren. (Machin 2007:116).

Elementers plassering på flaten har mye å si for deres informasjonsverdi med tanke på potensiale for meningsskapning i kommunikasjonen. Plassering øverst på flaten representerer det ideelle, som en visjon, generalisert og idealisert. Informasjon gitt nederst på flaten representerer den konkrete og jordnære virkeligheten (Björkvall 2009:96).

3.3.1. Samspill mellom ord og bilder

Kvåle sier at: *En modalitet blir forstått som en analytisk kategori som man kan etablere for å referere til ulike grupper av kommunikasjonselementer i undersøkelser av semiotiske systemer og tekster* (Kvåle 2012:17).

Barthes påpekte at bilder kan tolkes på mange måter. Betrakteren vet ofte ikke hvordan det visuelle uttrykket skal oppfattes (Kjeldsen 2009:302). For å anskueliggjøre meningen i bildet for betrakteren, kan forklarende tekst forankre betydningen. Bildet kan også forankre teksten, fordi de to modalitetene egentlig sier det samme (Kjeldsen 2009:302).

Teksten styrer leseren gjennom bildets signifikater slik at noe unngås og andre mottas. Gjennom en ofte subtil dispatching fjernstyrer den leseren til en forutbestemt mening (Kvåle, 2012: 28).

Avløsning skjer når tekst og bilde uttrykker noe forskjellig, men sammen gir en ny og dypere mening. Tekst og bilde gir betrakteren ny innsikt, og meningen framkommer som en fortelling (Kjeldsen 2009:303).

Ved symbolsk blikk- kontakt med den avbildede, kan dette betraktes som en forespørsel om å få inngå en imaginær relasjon til betrakteren. Med referanse til Hallidays talehandlingsteori, kan dette i følge Kress og van Leeuwen (2006) tilsvare tilbud eller krav om informasjon eller

varer og tjenester, tilsvarende den mellompersonlige metafunksjonen i SFL. Uten blikk-kontakt signaliseres et tilbud om å betrakte den representerte deltakeren som om vedkommende var et utstillingsobjekt (Björkvall 2009:31).

Synsvinkelen i et bilde representerer meningspotensiale ved at horisontal synsvinkel forfra inkluderer den avbildede på en måte som forteller at vedkommende tilhører det representerte (Björkvall 2009:31). Deltaker esom er avbildet i periferien og med ryggen til eller fra siden, inkluderer neppe bildets hovedaktører, men kan signalisere ubetydelighet eller noen man bør unngå. Bilder tatt med skrå vinkel kan signalisere avstand, at de avbildede ikke tilhører vår kultur eller krets osv. (Machin 2007:117)

Bilder tatt i froskeperspektiv gir makt og status til bildets objekt, mens fugleperspektiv antyder objektets sårbarhet og lave status. Ved synsvinkel i øyenhøyde signaliseres jevnbyrdighet mellom den avbildede og betrakteren (Machin 2007:117).

3.4. Erfaringsbasert meningsskapning i språket

Den ideasjonelle metafunksjonen omhandler hvordan språket kan brukes for å gjengi det vi mennesker opplever i den ytre verden. Halliday beskriver erfaringer som: *Our most powerful impression of experience is that it consists of a flow of events, or “goings-on”* (Halliday & Matthiessen 2004:170). Hallidays funksjonelle språkteori forklarer hvordan representasjonen fungerer ved hjelp av språklige ressursene for kommunikasjon. Språket har iboende ressurser for å representere mening om ting og fenomener i enhver forstand; hva tingene er eller gjør og hvem prosessene involverer i forhold til omstendigheter. Halliday hevder at vår virkelighetsoppfatning er bygd opp av prosesser, og at setningen besitter et iboende, generelt prinsipp for å gjengi erfaringer (Halliday & Matthiessen 2004:168). Ved den ideasjonelle metafunksjonen representerer språket den ytre virkeligheten, som *clause as representation* (Halliday & Matthiessen 2004:168). Vi reflekterer og meddeler oss til omverdenen ved hjelp av språkets transitivitetssystem (Halliday & Matthiessen 2004:170).

Transitivitetssystemet omfatter prosesser, deltakere og omstendigheter (Andersen og Smedegaard 2005:88). Prosessene er det viktigste elementet i transitivitetssystemet, men prosessene er avhengig av deltakere for å kommunisere. Hver prosessstype krever bestemte deltakere. Omstendighetene fungerer uavhengig av prosessstype, og utgjør ikke obligatoriske setningsledd (Andersen og Smedegaard 2005:89).

3.4.1. Prosesser og deltakere

Inndelingen av prosessene i kategorier skjer etter typen erfaringsbasert mening de realiserer. Deltakerne er tett knyttet til prosessene, da de realiserer hvem og hva som er involvert i prosessen, og er avgjørende for menigsskapningen. Omstendigheter utvider informasjonsmengden i setningen ved å relatere prosessen til sted, tid, måte, med flere (Frimann 2004: 85).

Prosesstypene gjengir et skille mellom den ytre og den indre verden. Verbalgruppene som uttrykker prosesser i den ytre verden inneholder typisk dynamikk ved at noe skjer, settes i gang eller er. Prosessene skiller mellom hendelse og handling. Bevissthetsrelaterte prosesser foregår i den indre, verden og realiserer refleksjon, tanker og følelser. Halliday deler prosesser inn i seks semantisk motiverte hovedgrupper (Halliday & Matthiessen 2004:173). De seks prosesstypene er: Materielle, mentale, relasjonelle, atferdsmessige, verbale og eksistensielle. Jeg benytter meg av Andersen og Smedegaards inndeling av de mentale prosessene i undergruppene intensjonelle, desiderative, perseptuelle og kognitive prosesser (Andersen og Smedegaard 2005:127).

De materielle prosessene foregår i den fysiske verden, og realiseres gjennom handlingsverb. Deltakerparet er aktøren, som utfører prosessen og målobjekt som den prosessen retter seg mot (Maagerø 2005:102), for eksempel:

<i>Regelmessig fysisk aktivitet</i>	<i>bidrar til</i>	<i>å opprettholde kroppens energibalanse.</i>
Deltaker: Aktør	Prosess: Materiell	Deltaker: Målobjekt

Deltakerne kan være levende vesener eller objekter, nominalfraser, infinitivskonstruksjone, leddsetninger med flere. Setninger kan opptre med flere deltakere. Deltaker Resipient, som i setningen nedenfor, tilsvarer den deltakeren prosessen gjør noe for:

<i>Sunn hverdagsmat og et variert kosthold</i>	<i>gir</i>	<i>deg</i>	<i>et godt grunnlag for god helse</i>
Deltaker: Aktør	Prosess: materiell	Deltaker: Resipient	Deltaker: Målobjekt

De mentale prosessene er basert på de fem sansene som forbundet med bevisstheten gjør mennesket i stand til å oppleve og erfare i en indre tankeverden, og dra nytte av det i den ytre verden. Indre aktivitet som planlegging, sansing, refleksjon, ønsker og følelser sorterer under mentale prosesser, altså skjulte handlinger. De mentale prosessene deles inn i 5 typer, ettersom hvilke områder av mentale aktiviteter de involverer: Kognitive prosesser, intensjonelle prosesser, desiderative prosesser, perseptuelle prosesser og emotive prosesser (Andersen og Smedegaard 2005: 111).

Førstedeltakeren i mentale prosesser kalles den sansende, og er et vesen som har bevissthet, oftest et menneske. Den andre hoveddeltakeren er det som blir sanset eller følt, og benevnes som fenomen.

De relasjonelle prosessene setter opp abstrakt relasjoner mellom deltakere, for å beskrive sammenhenger uttrykt med prosesser med nyanser av betydningen *være, bli og ha*. Relasjonelle prosesser har derfor ingen deltakere som utretter noe i prosessen (Andersen og Smedegaard 2005:116). De relasjonelle prosessene realiserer intensive prosesser, omstendighetsprosesser og possessive prosesser. I tillegg er hver enkelt av prosessstypene enten av typen attributiv eller identifiserende relasjonell.

Attributive intensiv prosesser, attributive omstendighetsprosesser og attributive possessive prosesser har deltakerne bærer og attributt. Relasjonen fremkommer ved at bærer innehar en egenskap eller et kjennetegn som beskrives, klassifiseres eller betegnes ved hjelp av attributt. Identifiserende intensive prosesser, identifiserende omstendighetsprosesser og identifiserende possessive prosesser. Slike prosesser har alltid to deltakere, nemlig den utpekte som betegner den eller det som skal identifiseres, og verdi som representerer det den utpekte identifiseres ved hjelp av (Andersen og Smedegaard 2005:277).

Atferdsprosessene er representasjoner av fysiologisk og psykologisk atferd. Denne gruppen har ingen distinkte særtrekk, og kan ligne både materielle og mentale prosesser. Den obligatoriske deltakeren er den handlende, som utøver atferden. Området for eller rekkevidden av prosessen kan besettes av omfang (Maagerø 2005:119).

Verbale prosesser er prosesser der man utsier noe symbolsk ved hjelp av verb som si, fortelle, fornærme osv. Ofte realiseres verbale prosesser gjennom to setninger. Hoveddeltakeren, kalt den talende, utsier noe. En projiserende setning realiserer en kilde for signalet (den talende), og den andre setningen realiserer hva som blir sagt. Det som blir symbolisert kalles for det

utsagte. Den talende kan faktisk være hva som helst som kan sende ut signaler, f. eks. en klokke. Ytterligere deltakere kan forekomme, som for eksempel mottakeren, som er den utsigelsen er rettet mot (Frimann 2004:80).

Eksistensielle prosesser er representasjoner av noe som eksisterer, finnes, er. Den deltakeren som sies å eksistere, kalles den eksisterende. Ofte innledes setningen med det innholdstomme, ideasjonelle subjektet “det”, som kobles sammen med den eksisterende (Maagerø 2005:122).

3.4.2. Omstendigheter

Kategorien omstendigheter rommer mange ulike slag, som gir informasjon om forhold rundt prosessen. Andersen og Smedegaard (2005:88) nevner omstendigheter som tid, lokalitet, måte, probabilitet, kausalitet, addisjon, rolle, sak og synsvinkel,

Tid uttrykker mening om temporale forhold rundt prosessen ved hjelp av adverbialgrupper eller preposisjonsfraser. Omstendighetene identifiseres på setningsnivå ved å spørre om *når*, *hvor ofte*, *hvor lenge* osv. Andersen og Smedegaard deler omstendigheten tid i underkategoriene hyppighet, tidspunkt og varighet (Andersen og Smedegaard 2005:132).

Lokalitet uttrykker spatiale forhold som realiseres enten gjennom adverbialgrupper eller preposisjonsfraser. Den spatiale omstendigheten i setningen trer fram som svar på *hvor*, *hvor langt* osv. Andersen og Smedegaard (2005:130) deler lokalitetsomstendighet i underkategoriene sted, retning og distanse.

Omstendighetene som beskriver måte, kalles på dansk metodik, og har tre underkategorier: Middel, kvalitet og sammenlikning. Middel viser til hvilke materialer, redskaper, med flere som lar prosessen skje, og uttrykkes oftest ved hjelp av en preposisjonsfrase.

Kvalitetsomstendigheten beskriver fremgangsmåten for utførelsen av prosessen, og kan opptre både som adverbialgruppe og preposisjonsfrase. Den sammenliknende omstendigheten, på dansk komparativ, gjør at uttrykkene ofte begynner med *som* eller *ikke som*. Sammenlikning kan uttrykkes ved for eksempel *bedre enn*, *mer enn*, med flere (Andersen og Smedegaard 2005:134).

Kausale omstendigheter har tre underkategorier: Årsak, hensikt og hensyn. For å uttrykke årsaksomstendigheter benyttes oftest preposisjonsfraser som forklarer grunnen til at en prosess har funnet sted. Hensiktsomstendigheter realiseres oftest ved hjelp av preposisjonsfraser som forklarer prosessens hensikt, slik som *for* eller *med den hensikt*. Hensynsomstendigheter er knyttet til personen noe er gjort for, og realiseres gjennom

preposisjonsfraser som *for* og *på vegne av*. Ved å spørre med *hvorfor*, *i hvilken hensikt*, *for hvem* osv. trer kausale omstendigheter frem (Maagerø 2005:127).

Omstendigheter som omhandler probabilitet inneholder aspektene av betingelse, innrømmelse og mangel. Andersen og Smedegaard opererer med betegnelse konditional, koncessiv og mangel (Andersen og Smedegaard 2005:138). Betingelsesomstendigheter uttrykkes som *på betingelse av*, *under forutsetning av*, med flere. Omstendigheter som rommer innrømmelse kan uttrykkes ved *på tross av*, *selv om*, med flere. Ved å angi *for eksempel i mangel av*, *i fravær av*, eller lignende uttrykkes omstendigheten mangel.

Addisjon som omstendighet rommer hos Andersen og Smedegaard (2005:140) ledsagelse, ikke ledsagelse, tilføyelse og alternativ. Ledsagelse beskriver det å være eller gjøre noe alene eller ikke alene. Preposisjonsfraser som *uten*, *sammen med*, *i tillegg til*, osv. realiserer ledsagende omstendigheter, og de trer frem ved å spørre *sammen med hva eller hvem*, *uten hva eller hvem*. Tilføyelse som omstendighet fremkommer ved uttrykk som for eksempel *så vel som* og *foruten*

Sak er knyttet til verbale prosesser, om det som det fortelles om, eller handler om, altså sak eller emne. Preposisjonsfraser som *angående* og *om* realiserer saksomstendighetene, og svaret fremstår på spørsmålet *om hva?* (Frimann 2004:86).

Rolleomstendigheter beskriver hvilken rolle noen har i forhold til prosessen, og realiseres oftes gjennom preposisjonsfraser eller adverbialgrupper. Spørsmål med *som hva* osv. identifiserer omstendigheten rolle (Frimann 2004:86).

3.4.3. Prosessmetaforer

Andersen og Smedegaard (2005:334) bruker betegnelsen prosessmetafor for å beskrive den inkongruente realiseringen av prosesser. Halleson (Holmberg, Karlsson og Nord 2011:48) bruker betegnelsen grammatisk metafor på det samme fenomenet. Inkongruent språkbruk realiserer mening ved hjelp av en annen ordklasse enn den ordklassen som dekker betydningen, ved å omforme prosesser til substantiv eller adjektiv.

Prosessmetaforer er nyttige for å kunne komprimere fakta angående visse sider av en sak, slik at avsender kan konsentrere seg om å formidle utvalgt informasjon i sin kommunikasjon. Handlingsaspektet forsvinner vel å merke, når prosesser gjøres om til nominale ledd. En viktig konsekvens av inkongruent språkbruk er at prosesser eller hele setninger oppstår som

nominaler, og inngår som deltaker eller omstendighet i en ny setning. Tekster av denne typen oppleves som statiske.

Prosessmetaforer inngår ofte i relasjonelle prosesser. Brosjyret teksten inneholder mange relasjonelle prosesser. Andersen og Smedegaard (2005:335) forklarer at nominaliseringen kan skje ved adjektivisk nominalisering, der adjektivet beskriver en kvalitet ved nominalet ved hjelp av en relasjonell prosess. Dette kaller Andersen og Smedegaard (2005:342) for en *begivenhet-som-kvalitet* metafor. Når handling omskrives til en ting, som i en nominalisering, kalles dette *begivenhet-som-gjenstand* av Andersen og Smedegaard (2005:338). Adjektiviske og substantiviske nominaliseringer av verb skjer ved suffikser: å merke => *merkede*,

Mening som realiseres i samsvar mellom leksikogrammatisk og semantisk betydning, som for eksempel at verb realiserer prosesser, tilsvarende kongruent språkrealisering (Andersen og Smedegaard 2005:335). Språket har ressurser for å omskape for eksempel verb til substantiv: inneholde > innhold. Prosesser kan også brukes adjektivisk i perfektum partisipp formen: skinne > skinnende. Nye, kreative ordsammensetninger kan skapes ved nominalisering av verbet i kombinasjon med et substantiv, for eksempel: kunnskap + oppdatere > *kunnskapsoppdatering*.

Det nye ordet representerer en prosessmetafor. Det betyr at ordet opprinnelig uttrykte en prosess. For å undersøke om formuleringen realiseres av en prosessmetafor, prøver jeg å tilbakeføre formuleringen til kongruent språkbruk. I mange tilfeller vil det ikke lenger være mulig å pakke ut substantiv som er dannet i kombinasjon av verb og nominal til kongruent realisering, fordi lang tids bruk av transformasjonen fra verbal til nomen nå representerer leksikogrammatisk og semantisk betydningen kongruent (Frimann 2004:86). Disse tilfellene kalles døde metaforer.

Andersen og Smedegaard (2005: 342) beskriver adjektivisk nominalisering der adjektivet beskriver en kvalitet ved nominalet ved hjelp av en relasjonell prosess. Jeg anvender Andersen og Smedegaards betegnelse *begivenhet-som-kvalitet* metafor. Når en handling omskrives til en ting, som i en nominalisering, kalles dette *begivenhet-som-gjenstand* (Andersen og Smedegaard 2005:338).

3.4.4. Mer om deltakerrollen

Deltakerne i prosessene realiseres nesten utelukkende som upersonlige grupper av næringsmidler og nominale ledd. Jeg har ønsket å kategorisere typene av førstedeltakerene:

Aktør, bærer, den utpekte og den sansende, for å se hvor ofte personer forekommer som utøver av prosessene. Jeg har tillempt Edlings (2006) metode for referentanalyse i forhold til brosjyreteksten (Edling 2006:69,71). Edling kaller førstedeltakere for referenter når hun undersøker graden av abstraksjon i tekster (Edling 2006:69). Da referentbegrepet kan skape forvirring, vil jeg bruke betegnelsen førstedeltakers abstraksjonsgrad. Edlings modell framkommer ved å sammenholde de to skalaene fra konkret til abstrakt og fra spesifikt til generelt, på en slik måte at hun deler førstedeltakerne inn i tre grupper etter abstraksjonsgrad. Den første gruppen favner spesifikke og konkrete personer, objekter, tider og steder. Den andre gruppen består av generelle førstedeltakere slik som grupper og generaliseringer av spesifikke og konkrete nomen. I denne gruppen plasseres alle nomen i flertall, fordi Edling mener at flertall allerede realiserer en generalisering på vei mot det abstrakte. Til den tredje gruppen sorterer hendelser, forskjellige abstrakte begreper og billedlige uttrykk slik som metaforer. Fortolkningen av førstedeltakernes gruppetilhørighet skjer hele tiden i lys av konteksten ved at funksjon går foran form.

3.5. Mellompersonlig meningsskapning i språket

Ved den mellompersonlige metafunksjonen fungerer setningen som en utveksling av mening i form av en kommunikativ handling. Avsenders budskap kan aktivere mottaker til samhandling, og skaper dermed en sosial situasjon. (Halliday & Matthiessen 2004:106). Den mellompersonlige metafunksjonen har ressurser for å skape relasjoner mellom deltakerne og lar oss knytte nye kontakter og opprettholde forbindelser (Maagerø 2005:135). Språket gir taleren mulighet for å tilkjenne sine vurderinger og holdninger ved hjelp av grammatiske modussystemer som realiseres i den mellompersonlige metafunksjonen. De språklige fenomenene modus og modalitet realiserer primært det mellompersonlige meningsaspektet i setningen (Maagerø 2005:136).

3.5.1. Setningen som utveksling

Halliday bruker betegnelsen “setning som utveksling” for å beskrive den samhandlende dimensjonen av den mellompersonlige metafunksjonen (Halliday & Matthiessen 2004:106). Halliday regner med fire ytringsfunksjoner. Avsender kan gi informasjon eller varer og tjenester, og avsender kan kreve informasjon eller varer og tjenester (Halliday & Matthiessen 2004: 107).

Hvis taleren gir informasjon til lytteren, tilsvarer det en invitasjon til lytteren om å motta den tilbudte informasjonen. På samme måte vil et tilbud om varer og tjenester fra talerens side bety at lytteren inviteres til å være mottaker av varer og tjenester. Samtidig som taleren gir noe til lytteren, ber han også om noe til gjengjeld (Halliday 2004:107).

Informasjonsutvekslingen realiseres kun gjennom språket, mens utveksling av varer- og tjenester involverer konkrete objekter, der språket har en komplementær rolle som hjelpemiddel i samhandlingen. Halliday understreker at talehandlinger er dialogiske:

«Typically therefore, an act of speaking is something that might more appropriately be called an **interact**: it is an exchange, in which giving implies receiving, and demanding implies giving in response” (Halliday & Matthiessen 2004:107).

3.5.2. Modus

Innenfor den mellompersonlige metafunksjonen framkommer meninger på setningsnivå ved hjelp av modussystemet. Frimann sier at: *Modussystemet er den sproglige resurse, der realiserer yringsfunksjonene* (2004:133.) Moderne norsk har de to modustyperne indikativ og imperativ (Maagerø 2005:138).

3.5.3. Indikativ

Utsagn og spørresetninger uttrykkes med modustypen indikativ (Maagerø 2005:138) og realiserer yringsfunksjonene gi og kreve informasjon. Halliday plasserer utsagn og spørsmål sammen i kategorien som utgjør proposisjoner. Proposisjoner har et argumenterende aspekt ved seg, gjennom betydningen “fremlegg til diskusjon” (Frimann 2004:130).

Proposisjoner inneholder moduselement. Moduselementet utgjør kjernen i setningen og består av subjektet, realisert gjennom en nominalgruppe, pluss det finitte verbet som er en del av verbalgruppen (Maagerø 2005:139). Analysen av setningen nedenfor viser moduselementet eksplisitt:

<i>Du</i>	<i>kan</i>	<i>bruke</i>	<i>friske, hermetiske, hermetiske, frosne, og varmebehandlede grønnsaker, frukt og bær</i>
Subjekt	Finitt		
Modus			

3.5.4. Subjektet

Subjektet i proposisjonen sørger for at meddelelsen kan bekrefte eller avkrefte. Halliday holder subjektet ansvarlig for validiteten av et utsagn (Halliday & Matthiessen 2004:117).

3.5.5. Modusperson

Frimann (2004:159) definerer moduspersoner som de personer avsender velger å basere sin kommunikasjon på. Moduspersoner er interaktanter i teksten, det vil si personer som deltar aktivt i kommunikasjonssituasjonen. Ikke-interaktanter er personer som omtales i kommunikasjonen, uten selv å delta aktivt.

Ved ytringer realisert i indikativ, enten som deklarativ, ja/nei spørsmål eller hv-spørsmål, foretar avsender et valg av modusperson. Det første valget står mellom bestemt eller ubestemt modusperson. Den ubestemte formen realiseres ved de generelle formene *man*, *du* eller *en*. Dersom avsender velger en bestemt modusperson, må han velge mellom Interaktant eller Ikke-interaktant. I tilfeller hvor Ikke-Interaktant velges, realiseres modusperson i 3. person (han, hun, de). Dersom avsender ønsker å realisere sin kommunikasjon med Interaktant, må han velge enten avsender(e) eller mottaker(e) i den posisjonen. Avsender tilsvare *jeg* eller *vi* og mottaker tilsvare *du* eller *dere*.

Interaktantens aktive rolle i setningen gjør vedkommende ansvarlig for innholdet i ytringen både som proposisjon og proposal.

3.5.6. Finitt

Det finitte elementet uttrykkes ved modale eller temporale hjelpeverb (Halliday & Matthiessen 2004:116). Tidsaspektet i forhold til språkhandlingen er nødvendig for at ytringer kan skape mening i kommunikasjonen. Bøyde former av hjelpeverbene *være*, *bli* og *ha*, eller bøyingsendelsen der verb opptrer alene i setningen sørger for at kommunikasjonspartnerne kan forholde seg til meddelelsen. Avsenders standpunkt i forhold til ytringen sin kan uttrykkes ved hjelp av bøyde former av de modale hjelpeverbene *burde*, *kunne*, *måtte*, *skulle* og *ville* (Maagerø 2005:139).

<i>Du</i>	<i>Bør</i>	<i>helst</i>	<i>velge</i>	<i>kokte eller bakte poteter</i>
Subjekt	Finitt			
Modus				

I de tilfeller der verbalet ikke er sammensatt, men realiseres gjennom kun ett verbal, smelter det finitte elementet sammen med det leksikalske verbet til ett ord. Konkret i analysen fremkommer verbet både som finitt og predikat, og viser at kun finittelementet tilhører modus:

<i>Du</i>	<i>kan</i>	<i>bruke</i>	<i>friske, hermetiske, hermetiske, frosne, og varmebehandlede grønnsaker, frukt og bær.</i>
Subjekt	Finitt		
Modus			

Halliday og Matthiessen sier at “*Finiteness combines the specification of polarity with the specification of either temporal or modal reference to the speech event. It constitutes the verbal component in the Mood.*” (Halliday & Matthiessen 2004:140).

Polaritet tilsvareer valget mellom positiv eller negativ. Positiv polaritet er umarkert, og beskriver at noe er. Negativ polaritet beskriver at noe ikke er, og markeres ved polaritetsadjunktet *ikke* (Frimann 2004:140).

<i>Poteter</i>	<i>er</i>	<i>ikke</i>	<i>inkludert i</i>	<i>“fem om dagen”.</i>
Subjekt	Finitt	Polaritetsadjunkt Negativ polaritet		
Modus				

Maagerø forklarer at spørresetninger, eller interrogativer, også realiseres i indikativ gjennom subjektet og det finitte elementet. Slike setninger konstrueres for å be om informasjon, og lytteren blir invitert til å gi informasjon tilbake. Man kan stille polariserte spørsmål (ja/nei-spørsmål) og hv-spørsmål (Maagerø 2005:141).

I de polariserte spørresetningene kommer det finitte elementet først i setningen (Maagerø 2005:142).

<i>Ønsker</i>	<i>du</i>	<i>å sette mer smak på maten du lager?</i>
Predikat	Finitt	Subjekt
	Modus	

Også i spørresetninger som innledes med hv-spørreord, kommer det finitte elementet før subjektet i setningen (Maagerø 2005:142):

<i>Hvorfor</i>	<i>bør</i>	<i>du</i>	<i>følge</i>	<i>kostrådene?</i>
	Finitt	Subjekt		
	Modus			

I spørresetninger der hv-ordet representerer subjektet spørsmålet gjelder, kommer dette først (Maagerø 2005:142):

<i>Hvem</i>	<i>har</i>	<i>spist</i>	<i>sjokoladen?</i>
Subjekt	Finitt	Predikat	Komplement
Modus			

5.7. Setningselement utenfor modus - rest

Etter at modus i setningen er identifisert, betegnes det øvrige av setningen som rest. Rest bidrar med viktig informasjon til ytringen, og kan bestå av setningsleddene predikat, komplement og ulike adjunkter (Maagerø 2005:144).

3.5.7.1. Predikat

Predikatet utgjøres av en verbalgruppe minus det finitte verbet, det vil si uten den temporale eller modale operatøren som ligger i det finitte elementet (Halliday & Matthiessen 2004:121). Predikatet blir den delen av verbalgruppen som forteller hva som skjer i ytringen, for eksempel:

<i>De grove kornproduktene</i>	<i>bør</i>	<i>til sammen</i>	<i>gi</i>	<i>70-90 gram sammalt mel eller fullkorn per dag.</i>
Subjekt	Finitt	Kommentar-adjunkt	Predikat	Komplement
Modus		Rest		

Dersom setningen bare inneholder ett verbal, skjer en sammensmeltning av det finitte elementet og predikatet for å uttrykke tid. Dette skjer i de tilfellene setningen står i presensform eller preteritumsform av verbet Maagerø sier at det finitte elementet og predikatet har "fusjonert". Verbets bøyningensendelse realiserer det finitte elementet i setningen. En fusjonert verbalgruppe markeres i analysen ved å plassere verbet midt mellom det finitte elementet som realiserer modus og predikat, for å synliggjøre sammenhengen (Maagerø 2005:145).

Verbet tilhører nå både modus og rest, som henholdsvis finitt og predikat. Setningen nedenfor synliggjør sammenhengen mellom finitt og predikat:

<i>Fisk</i>	<i>er</i>		<i>en fantastisk råvare som kan brukes til mye.</i>
Subjekt	Finitt	Predikat	Komplement
Modus	Rest		

3.5.7.2. Komplementet

Komplementet i setningen realiseres av et et nomen eller en nominalgruppe (Maagerø 2005:146). Det kan forekomme mer enn et komplement i en setning. Et komplement fremkommer ved å spørre hva, pluss predikatet, eventuelt det finitte verbet.

<i>Det du spiser og drikker</i>	<i>påvirker</i>		<i>helsen din.</i>
Subjekt	Finitt	Predikat	Komplement
Modus	Rest		

Komplementet kan bli subjekt i nye setninger, selv om de ikke er det i den angjeldende, for eksempel: Helsen din er viktig for livsutfoldelsen.

3.5.7.3. Adjunkter

Adjunktene er delt inn i de fire hovedtypene modusadjunkter, kommentaradjunkter, diskursadjunkter og omstendighetsadjunkter. De er viktige ressurser for meningskapning innenfor den mellompersonlige metafunksjonen. Modusadjunktene realiserer i tillegg modalitet (Andersen og Smedegaard 2005:43), og blir redegjort for under emnet modalitet. Adjunktene består vanligvis av en adverbialgruppe eller preposisjonsfrase (Maagerø 2005:147).

Omstendighetsadjunktene gir opplysninger til ytringen i forhold til tid, sted, måte, med flere. Preposisjonsfraser kan være bygd rundt en nominell kjerne, som for eksempel: *i et variert kosthold, til hverdags, ved å opprettholde normalvekten din*. Omstendighetsadjunktene henviser til mening i den ytre, erfaringsbaserte verden (Maagerø 2005:149).

Diskursadjunktene fungerer som veivisere i teksten i forhold til elementer som hører sammen. Ord som *dermed, derfor* og *for eksempel* hjelper leseren til å se sammenhenger (Maagerø 2005:148). Kommenteradjunktene tilsvarer avsenders vurderende bemerkning til innholdet av hele ytringen, som for eksempel: *Det du spiser påvirker faktisk helsen din*.

3.5.8. Imperativ

Imperativ uttrykker oppfordringer og tilbud og er et modus for utveksling av varer og tjenester. Oppfordringer tilsvarer kreve varer og tjenester, mens tilbud kan realiseres som gi varer og tjenester. Imperativ er et lite utbygd modus, som i umarkert form realiseres uten subjekt og verbets finitte element. Avsender henvender seg med oppfordringen til et underforstått subjekt, den eller de som er tilstede i kommunikasjonssituasjonen. Imperativer gjengis i bydeform, tilsvarende stammen av verbet. Tidsaspektet oppleves semantisk som å gjelde i øyeblikket. Modale hjelpeverb kan ikke realiseres i imperativ, hverken grammatisk eller semantisk (Thompson 2004:56). Eksempler på imperativsetninger er: Velg vann som tørstedrikk. og: Smak og eksperimenter.

I de tilfeller hvor subjektet opptrer i imperativsetningen, inkluderer dette subjektet både taler og mottaker(e). Setningens mening uttrykkes ved verbet *la* og subjektet *oss*, for eksempel: La oss smake og eksperimentere! (Maagerø 2005:142). Denne formen vil ikke oppfattes så kommanderende av den som blir tilsnakket.

Imperativ som modus realiserer en ordre, og passer ikke i en formell sammenheng. Formen kan brukes mellom personer som står hverandre nær, overfor barn og til underordnede. På grunn av den kommanderende tonen, oppfattes bruken av imperativer som uhøflig og primitivt mellom kommunikasjonspartnere på samme nivå.

Maagerø forklarer at man kan omformulere oppfordringen til å realisere et ja/nei spørsmål i indikativ, som for eksempel: Kan du begrense inntaket av mat og drikke som har høyt energiinnhold og lite næring, som brus, godteri og snacks? eller enda mer forsiktig tilbakeholdent, tilsvarende konjunktiv mening: Kunne du unngå mat og drikke med mye sukker til hverdags? (Maagerø 2005:143). Omformuleringen av oppfordringen til indikativ tilsvarer en inkongruent realisering, da yringsfunksjonen for oppfordring tilsvarer imperativ.

Imperativsetninger realiseres med predikat uten det finitte elementet. Setningen nedenfor viser imperativens realisering som en kategorisk ordre.

<i>Velg</i>	<i>hvitt kjøtt, rent kjøtt og magre kjøttprodukter med lite salt.</i>
Predikat	Komplement

3.5.9. Polaritet

Polaritet handler om at noe enten er eller ikke er, tilsvarende motsetningsforholdet mellom ja og nei. Positiv polaritet uttrykker at noe er, og markeres ikke i ytringer. Negativ polaritet uttrykker at noe ikke er, og markeres med polaritetsadjunktet *ikke* (Andersen og Smedegaard 2005:62) som for eksempel: *Poteter er ikke inkludert i «fem om dagen»*. Positiv polaritet forekommer mye oftere enn negativ polaritet som i setningen.

3.5.10. Modalitet

Modalitet handler om avsenders mulighet til å nyansere og justere sine utsagn i forhold til usikkerhet. Halliday sier: ... *MODALITY as the speaker`s judgement, or request of the judgement of the listener, on the status of what is being said* (Halliday & Matthiessen 2004:143).

Positiv polaritet og negativ polaritet utgjør ytterpunktene på en skala mellom ja og nei. Den lange gradsskalaen mellom kategorisk ja og kategorisk nei tilsvarer modalitet. Graden av at noe er eller ikke er i proposisjoner, uttrykkes ved modalisasjon i forhold til mulighet og sannsynlighet, pluss vanlighet. Graden av at noe gjør eller gjør ikke i proposaler uttrykkes ved hjelp av modulasjon (Andersen og Smedegaard 2005:63). De modale hjelpeverbene *burde*, *kunne*, *måtte*, *skulle* og *ville* i finitt, uttrykker avsenders standpunkt i forhold til ytringens meningsinnhold. De modale hjelpeverbene realiserer ulik grad av modalitet. *Skulle* uttrykker for eksempel høyere og sterkere grad av forpliktelse enn *burde*. Lavest modalitet har hjelpeverbet *kunne*. I tabellen nedenfor vises en modulert og en umodulert setning med samme deltakere. Den modulerte setningen realiseres i deklarativ, mens den umodulerte setningen gjengis i imperativ. Den mellompersonlige meningen blir forskjellig grunnet både ytringsfunksjon og avsenders standpunkt til kommunikasjonen.

<i>Du</i>	<i>bør</i>	<i>velge</i>	<i>matvarer med begrensede mengder mettet fett, sukker og salt.</i>
	<i>Velg</i>		<i>matvarer med begrensede mengder mettet fett, sukker og salt.</i>
Subjekt	Predikat	Finitt	Komplement

Ved å uttrykke seg vurderende gir taleren signaler om sine holdninger og antagelser. På denne måten styrkes den mellompersonlige relasjonen ved at avsender trer frem i kommunikasjonen. Deltakerne kan lære hverandre bedre å kjenne når modalitetene i språket er virksomme.

I tillegg til de modale hjelpeverbene uttrykker også spesielle modusadjunkter modalitet. Modusadjunktene tilhører moduselementet i setningen, sammen med subjekt, finitt, modale hjelpeverb og polaritet (Andersen og Smedegaard 2005:43). Modusadjunktene befinner seg ofte nær det finitte elementet i setningen, men kan også innlede setningen, eller være plassert mot slutten. De uttrykker mulighet, vanlighet, forpliktelse, tilbøyelighet, tid og polaritet.

Setningen nedenfor innledes med modusadjunktet *ofte*:

<i>Ofte</i>	<i>kan</i>	<i>det å ta små grep</i>	<i>i hver-dagen</i>	<i>ha</i>	<i>stor betydning</i>	<i>for helsen.</i>
Modusadjunkt	Finitt: Modalt	Subjekt	Adjunkt: Omstendighet	Predikat	Komplement	Adjunkt: Omstendighet
Modus			Rest			

Modusadjunkter inndeles etter hvilken type modalitet de uttrykker. Polaritetsadjunktet *ikke* markerer at noe *ikke er*. Avsender vurderer ved hjelp av modusadjunkter graden av sannsynlighet med flere, i forhold til høy eller lav modalitet. Modalisasjon uttrykker sannsynlighet, mulighet og vanlighet, mens modulasjon uttrykker grad av nødvendighet, forpliktelse og tillatelse (Andersen og Smedegaard 2005: 63). Oppstillingen nedenfor viser modusadjunkter som realiserer ulike typer modalitet.

Mulighet	sannsynligvis, muligens, sikkert, kanskje, antakelig, trolig
Vanlighet	vanligvis, noen ganger, ofte, alltid, sjelden,
Forpliktelse	absolutt, nødvendigvis, for enhver pris, med ethvert middel
Tilbøyelighet	gjærne, helst, nødvendig, ugjærne
Polaritet	ikke

3.6. Den tekstuelle metafunksjonen

Den tekstuelle metafunksjonen omhandler mening som skaper sammenheng i teksten gjennom gjentakelse, koherens, kohesjon og tematisering (Thompson 2004:141). Halliday bruker benevnelsen *clause as message* for å fremheve at setningen inneholder et budskap som

føyer seg inn i en større helhet eller kontekst. (Halliday og Matthiessen 2004:64). De språklige ressursene som brukes for å binde teksten sammen til en større enhet som både tar opp i seg kotelksten og konteksten er kohesjon og tema.

Bruk av setningens tema som overordnet element i setningen er en språklig ressurs for å skape sammenheng. Tema i setningen er noe kjent som har vært nevnt før eller som fremgår av konteksten. Resten av setningen utgjøres av rema, som er ny informasjon i setningen. Slik blir rema til tema i den påfølgende setningen, og det skapes en kontinuerlig informasjonsflyt i teksten (Maagerø 2004:162).

3.7. Tekst og kontekst

Tekster er ifølge Halliday semantiske enheter, og består av meninger som kan kodes i for eksempel språk, lyd eller symboler (Halliday 1985:10). Tekster er allikevel ikke oppstått i et vakuum, men er alltid influert av omgivelsene. SFL opererer med begrepene kulturkontekst og situasjonskontekst, for å relatere sosiale aktiviteter til et bredere kulturelt fellesskap, og til her og nå situasjonen.

3.7.1. Kulturkontekst

Begrepene kulturkontekst og situasjonskontekst ble tatt i bruk av etnografen Bronislaw Malinowskij, da han på nittenhundretallet arbeidet på Trobiand-øyene. Han lærte seg de innfødtes språk, kirivinsk. For å gi mening til sin engelske oversettelse av samtaler med øyboerne måtte Malinowskij samtidig beskrive situasjonen der samtalene hadde funnet sted (Maagerø 2005:40). Malinowskij sier at situasjonen der språket er i bruk alltid vil legge føringer for hvordan språkbrukeren uttrykker seg (Malinowskij 1946:307).

For å forklare og forstå den historisk betingede kulturelle bakgrunnen for språkhandlinger, må man derfor kjenne og kunne forklare fortiden (Maagerø 2005:40). Den historisk betingede kulturelle fortiden til en gruppe baserer seg på en felles kulturforståelse. Gruppens fortidige sorger, gleder, utfordringer, seire og nederlag, med flere, binder individene sammen i en felles forståelse av fortiden, som kan være implisitt representert i nåtidens språkhandlinger.

Halliday er inspirert av sin tidligere lærer, språkforskeren Firth, og hans teori: *All linguistics is the study of meaning and all meaning is function in a context* (Firth, 1935) gjengitt av Frimann (2004:24).

3.7.2. Situasjonstekst

Situasjonsteksten danner rammen rundt her og nå situasjonen i enhver samhandling mellom kommunikasjonspartnere. Språkbrukerne tilpasser derfor språket med hensyn til aktiviteten og dermed forholdet mellom kommunikasjonspartnerne (Maagerø 2004:37). Maagerø nevner Hymes (1969), som sier at forskjellige aktiviteter, som for eksempel en fortrolig samtale eller et jobbintervju, realiserer forskjellige type språk, forutsatt at språkbrukeren har kommunikativ kompetanse (Maagerø 2005:41). En rekke semantiske vurderinger og valg er foretatt, som igjen legger føringer for de neste sett av semantiske valg. Situasjonsteksten er uløselig knyttet til teksten som en systematisk forbindelse mellom det sosiale omfeltet og den funksjonelle språklige framstillingen (Frimann 2004:26).

Halliday har videreutviklet Firths beskrivelse av situasjonsteksten. Halliday poengterer at språkets tre metafunksjoner alltid er til stede samtidig og tett sammenvevd med visse aspekter av konteksten. Sammenhengen arter seg som et dynamisk samspill mellom tekst og kontekst (Maagerø 2004:42). I følge Halliday er det tre aspekter ved situasjonsteksten som påvirker hvordan språket realiseres. Halliday sier de tre variablene tilsammen utgjør situasjonstekstens registervariabler (Andersen og Smedegaard 2005:32). De tre registervariablene er tilknyttet hver sin metafunksjon. Felt er tilknyttet den ideasjonelle metafunksjonen, og omhandler typen av sosial aktivitet og det som skjer i kommunikasjonen. Felt rommer aktiviteter som handling, men også sak eller tema. Registervariabelen relasjon hører til den mellompersonlige metafunksjonen og handler om deltakerne i kommunikasjonen og de sosiale relasjonene dem i mellom. Forhold som kan avgjøre språklige valg i en samhandling, er forskjell i status og makt mellom kommunikasjonspartnerne, graden av følelsesmessig engasjement og graden av kontakt deltakerne i mellom (Frimann 2004:30). Mediering angir formidlingsformen av kommunikasjonen og hvilken rolle språket spiller i konteksten. Registervariabelen mediering tilhører den tekstuelle metafunksjonen.

Hallidays analysemodell av situasjonsteksten tar utgangspunkt i de tre abstrakte komponentene felt, relasjon og mediering, som til sammen utgjør tekstens registervariabler. Disse variablene styrer de språklige valgene i situasjonen og hjelper språkbrukeren til å forstå hvilken type kontekst som realiseres. En analyse av registervariablene etter den ideasjonelle-mellompersonlige og tekstuelle metafunksjonen vil kunne gi grunnlag for en tolkning av brosjyrens situasjonstekst (Frimann 2004:45f.).

Andersen og Smedegaards (2005:26-27) sier at felt handler om de sosiale aktivitetene i situasjonen som har betydning for samhandlingen mellom kommunikasjonspartnerne. Deres metode for å analysere diskursens felt tar utgangspunkt i arena og domene. Arena beskriver hvordan stedet for kommunikasjonen kan oppfattes, og hvordan språkbruken påvirkes av stedet. Sammenhengen fremkommer ved to kryssende kontinuum i et koordinatsystem. Det tilhørende koordinatsystemet består av et kontinuum på en horisontal akse, som identifiserer språkbruken fra regulert til fritt språk i forhold til normer, med flere. Et kontinuum på den vertikale aksene plasserer kommunikasjonen fra privat til offentlig. Arena beskriver forskjellen i språkbruken fra privat og utvunget til offentlig og bundet. Forskjellen kan illustreres ved at i en uformell situasjon føler deltakerne seg ikke hemmet av krav til korrekt språkbruk og kan uttrykke egne meninger i forhold til aktiviteten. Tilsvarende språkbruk i en offentlig kommunikasjon ville vært et normbrudd. Ved hjelp av denne delanalysen får man verktøy til å plassere språket i forhold til kontekst (Andersen og Smedegaard 2005:27).

Domene viser om aktivitet gjengir handling eller beskrivelse, og om teksten er forståelig for de fleste eller fordrer spesialkunnskap. For å bestemme forholdet, bruker Andersen og Smedegaard (2005:28) et koordinatsystem der den horisontale aksene viser et kontinuum angående handlende eller beskrivende aktivitet, som krysser den vertikale aksene gjengitt i et kontinuum av allment tilgjengelig språk mot et spesialisert språk. Delanalysen av domene forteller for eksempel om teksten er rettet mot alle eller få mottakere, og om situasjonen representerer forklarende eller instruerende aktivitet.

Registervariabelen relasjon kan analyseres i forhold til kontakten mellom avsender og mottaker og deres følelsesmessige engasjement i situasjonen (Andersen og Smedegaard 2005:25). Kommunikasjonspartnerne følelsesmessige involvering i aktiviteten fremkommer i et koordinatsystem der den horisontale aksene viser avsenders grad av følelsesmessige engasjement i et kontinuum som krysser den vertikale aksene der mottakers følelsesmessige engasjement markeres på samme type kontinuum. Den følelsesmessige dimensjonen blant de samhandlende og forholdet dem i mellom kan dermed anskueliggjøres.

Andersen og Smedegaard (2005:29) viser forholdet som grad av kontakt mellom kommunikasjonspartnerne og vurdering av kontakten. Forholdet fremkommer i et koordinatsystem der den horisontale aksene gjengir grad av kontakt og krysser et kontinuum som bedømmer kontakten fra positiv til negativ. Hyppighet av kontakt lar seg enkelt belegge,

men det er ofte ikke mulig å si noe om kommunikasjonspartnernes vurdering av den sosiale relasjonen.

Relasjoner som gjelder roller og status mellom kommunikasjonspartnerne gjengis i et kontinuum som viser maktbalansen i kommunikasjonen Andersen og Smedegaard (2005:30). Kontinuumet går fra avsendermakt til mottakermakt. Avsenders ekspertstatus som belærende overfor mottaker vil for eksempel medføre ubalanse i maktforholdet, ved at eksperten får høyere status i kommunikasjonen. En formell situasjonskontekst karakteriseres ved ujevnt makt og status mellom deltakerne, lavt følelsesmessig engasjement og liten kontakt (Andersen og Smedegaard 2005:30). Jevnbyrdige deltakere, som bryr seg følelsesmessig om hverandre og har hyppig kontakt har en annen og tettere relasjon.

Registervariabelen mediering henger sammen med den tekstuelle metafunksjonen, og konsentrerer seg om språkets rolle i samhandlingen mellom avsender og mottaker. Andersen og Smedegaard (2005:31) viser i et koordinatsystem den horisontale akselen som et kontinuum fra skrevet til talt språk, der den krysser kontinuumet for massekommunikasjon til individuelt språk på de vertikale akselen.

Feedback omhandler muligheten til å reagere på kommunikasjonen. Ved å krysse et kontinuum som går fra rask til langsom feedback på den horisontale akse med et kontinuum for direkte til indirekte respons på den vertikale akse, fremkommer mottakers mulighet til å reagere på kommunikasjonen (Andersen og Smedegaard 2005:31). Mulighet for respons er også betinget av mediet.

Tekstdistanse handler om språkets nærhet til konteksten, og beskriver språkets rolle som konstituerende eller ledsagende i forhold til den sosiale aktiviteten. Andersen og Smedegaard (2005:32) viser grader av tekstdistanse i et kontinuum fra språket som akkompagnerer den sosiale aktiviteten for eksempel rundt middagsbordet, til språket som konstituerer den sosiale aktiviteten som for eksempel i en kostholdsbrosjyre.

Van Leeuwen (2005:102) fastslår at diskurser består av en virkeliggjøring av en sosial praksis, pluss tilhørende ideer og holdninger som knyttes til en kontekst.

Tønnesson sier om ethos og forfatterløshet i tekster som brojyren:

Funksjonell sakprosa er offentlig tilgjengelige tekster skrevet av private eller offentlige institusjoner eller av navngitte eller ikke navngitte privatpersoner. Forfatterforståelsen er kollektiv. Forfatteren henvender seg som skribent på vegne av en institusjon til allmennheten eller andre institusjoner. Denne sakprosaens sjangerkrav er

intimt forbundet med deres tiltenkte funksjon. Den funksjonelle sakprosaens medier spenner fra bøker via aviser til radio, brosjyrer og tekstedde bruksgjenstander, og omfatter en rekke av Internettets medier

(Tønnesson 2008:34).

Reklamestilen, formet for salg av varer og tjenester, men også for å modellere identiteter og verdier til konsumentgrupper, spiller en nøkkelrolle i det Fairclough (1993) kaller «marketisation» av diskurs. Denne diskursen infiltrerer andre sjangere, slik som livsstilsdiskurser (Van Leeuwen 2005:149). Stilen kjennetegnes ved utstrakt bruk av modusformen imperativ og en direkte tiltaleform, noe som kan formidle inntrykk av nærhet og relasjon mellom deltakerne.

Van Leeuwen (2005) forklarer at stil betegner måten vi gjøre ting på, for eksempel skrivestil, klesstil, kjørestil, med flere og uttrykker fragmenter av en persons egenart. Stilbegrepet kan inndeles i tre kategorier: Individuell stil, sosial stil og livsstil.

Individuell stil uttrykker at alle mennesker er unike, og således har frihet til å utføre basale aktiviteter på litt forskjellig måte. Vi har vår gjenkjennbare egenart, vist for eksempel gjennom håndskriften eller ganglaget. Den sosiale stilen, derimot, viser hvem vi er i samfunnet gjennom kollektiv tilhørighet slik som sosial posisjon, kjønn, alder og sosialt nettverk. Livsstilsbegrepet består av en kombinasjon av individuell og sosial stil, men er preget av å ha et overordnet aspekt av valgmulighet i seg. Stilen forbinder det personlige med en klassifiserbar gruppestil som går på interesser og holdninger. Gruppetilhørigheten er flyktig, da den baserer seg på foranderlige faktorer. *The common point is that they are all concerned with articulating and enacting the relation between individual freedom and social determination, even if they do so in different ways* (Van Leeuwen 2005:140).

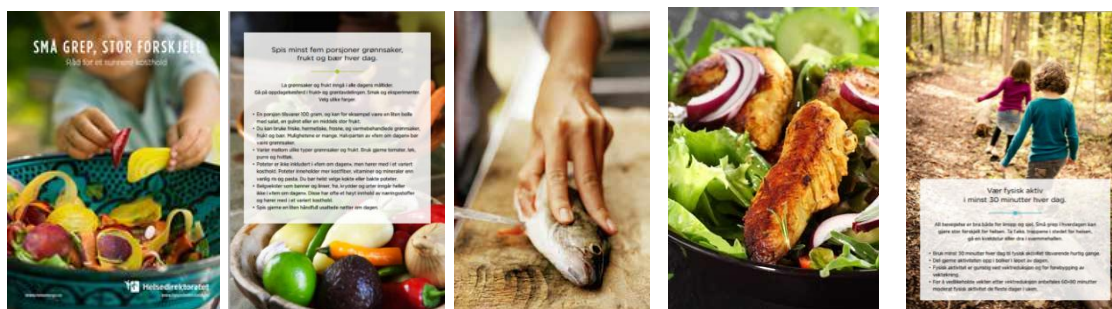
Livsstiltilhørighet som kommer til syne gjennom felles konsumentadferd, fritidsaktiviteter og holdninger til tema som miljøproblematikk, kjønnsproblematikk osv. er viljestyrt. Individet kan dermed endre livsstil etter ønske. Markørene for livsstil hviler i første rekke på konnotasjon, i form av tegn som allerede er lastet med kulturelle meninger innenfor visse diskurser (van Leeuwen 2005:141).

I denne oppgaven vil fokus være på analysen av visuelle representasjoner og bilder, og analyse av den ideasjonelle og den mellompersonlige metafunksjonen, Systemisk funksjonell lingvistikk, utarbeidet av språkforsker Michael Hallidays blir anvendt i analysen av brosjyret teksten. Hallidays tidligere elever, språkforskerne Günther Kress og Theo van Leeuwens teorier av “visuelle grammatikk” viser hvordan man kan finne meningspotensiale i

bildeanalysen. Machins sosialsemiotiske multimodalitetsteori bygger på Kress og van Leeuwes *visuelle grammatikk*, med henblikk på den mellompersonlige ressursen for kontaktskapning. Semiotikeren Roland Barthes semantisk baserte teori rundt bildets flertydighet, samt teorien av forankring og avløsning, blir brukt i sammenheng med bildeanalysene

Situasjonskonteksten beskrives og analyseres etter de tre registervariablene felt, relasjon og mediering. Kulturkonteksten analyseres med blick på nordmenns felles historisk kulturelle bakgrunn etter inspirasjone av Malinowskij og van Leeuwen.

4. Bilder

Brosjyren er en multimodal tekst der skrift og bilde er kombinert (Kvåle 2012:17).

Skriftteksten opptar endel mer plass enn bildene i formidlingen av informasjonen. Björkvall påpeker at bilder er visuelle representasjoner av en tenkt virkelighet, de representerer ikke selve virkeligheten (Björkvall 2009:114). Det er derfor interessant i forhold til oppgavens problemformulering å analysere hvilke versjoner av virkeligheten de visuelle representasjonene skaper. Jeg vil antyde potensiale for relasjonsbygging gjennom de visuelle uttrykkene som realiseres i brosjyren.

Forsiden tjener som inngangsportale til innholdet i brosjyren. Derfor er leserens førsteinntrykk svært viktig for avsender i forhold til å lykkes med å opprette kontakt med publikum. Førsteintrykkert kan være avgjørende i forhold til mottakers villighet til å gå i dialog med avsender. Både kommunikasjonssituasjonen og den videre kommunikasjonen berøres av dette forholdet.

Helsedirektoratet presenterer kostholdstemaet ved hjelp av modalitetene skrift og bilde i brosjyren «SMÅ GREP, STOR FORSKJELL». Brosjyren inneholder 5 store fotografiske bilder, samt en rekke små grafiske illustrasjoner. Jeg legger hovedvekt på analysen av fotografiene. Bildene kommenteres i den rekkefølgen de opptrer i teksten: “forsidebilde”, “bilde 2 – grønnsaksfat”, “bilde 3 – fisk”, “bilde 4 – salat med kjøtt” og “bilde 5 – fysisk aktivitet”.

Analysen er inndelt etter henholdsvis den ideasjonelle og den mellompersonlige metafunksjonen. Jeg bruker sosialsemiotiske teorier for meningsdekning etter Kress og van Leeuwen, Machin, Björkvall og Barthes, som belegg for analysefunnene. På slutten av bildeanalysen oppsummerer jeg tolkende momenter fra bildeanalysen. Kommentering av de

grafiske illustrasjonene avrunder kapittelet. Jeg kommenterer bildene i den rekkefølgen de opptrer i teksten, tilsvarende: «Forsidebilde», «Bilde 2», «Bilde 3» «Bilde 4» og «Bilde 5».

4.1. Visuelle representasjoner analysert etter den ideasjonelle metafunksjonen

I analysen legger jeg vekt på problemstillingens fokus på sosiale relasjoner som blir skapt gjennom ord og bilde. Det visuelle uttrykkets representasjoner vil ha mye å si for hva slags relasjoner som skapes. Jeg vil undersøke hvilke idèer og verdier objektene og menneskene representerer og hvilke assosiasjoner de kan frembringe.

Forsidebilde – Bilde 1

Bildet forestiller et stort, dekorert keramikkfat, fylt med strimlede rotfrukter og salat. Bak fatet befinner det seg et lite barn, som strekker hendene ut over fatet, med blikket vendt mot grønnsaksbitene det holder i hendene. Den øvre bildekanten kuttet over panna på barnet, mens sidene og nedre del av fatet kuttet i nedre bildehalvdel. Brosjyretittelen griper inn i bildet, ved at de hvite bokstavene visker ut munnen og nedre del av barnets ansikt.

Keramikkfatet med grønnsaker i forgrunnen opptar halve bildeflaten. Fotografiet er tatt tett innpå motivet, med en vinkling rett forfra slik at leseren kan se innholdet i fatet. De lubne, litt skitne barnehendene befinner seg i forgrunnen, midt i bildet, oppi fatet, og virker store i forhold til resten av barnekroppen. Det ser ut som grønnsakselementene barnet holder er klistret inn. Salatfatet og barnets hender gjengis skarpt. Resten av bildet er ufokusert.

Elementenes plassering på flaten har betydning for deres meningspotensiale. Forsidebildet er organisert langs den vertikale aksene, med elementene ordnet over og under hverandre. Det sosialsemiotiske begrepspar det ideelle og det reelle (Kress og van Leeuwen 1996:193) handler om elementenes plassering på flaten. I overført betydning gjelder høy plassering som vesentlig viktigere enn lav i de fleste kulturelle og sosiale sammenhenger. Fenomenet viser seg i visuelle uttrykk ved at elementer øverst på flaten assosieres med luftig himmel og skyer. Høyt plasserte elementer har potensiale for å representere generaliserte idèer og visjoner, mens elementene nederst på siden gjengir det jordnære og reelle. Elementer plassert høyt på det ideelle området har større potensiale for meningsskapning enn elementer nederst på bildet (Björkvall 2009:86).

Modalitetene på forsiden er skrift og bilde som virker sammen i en visuell-spatial organisering. Brosjyretittelen “SMÅ GREP, STOR FORSKJELL”, trykt med majuskler, er plassert høyt oppe og midtstilt på bildeflaten, tilsvarende området for det ideelle. Undertittelen “Råd for et sunnere kosthold”, trykt i minuskler, er innfelt midtsentrert under overskriften. Nederst til høyre i bildet står det reelle og jordnære, med liten, hvit skrift: Helsedirektorat med logoen sin. Aller nederst til venstre med bitte liten skrift står www.helsenorge.no og rett overfor står www.helsedirektoratet.no. Det ideelle og det reelle vedrører en generalisert sammenheng om at topp representerer høyere status enn bunn. Elementer som er plassert oppe på det ideelle området har høy informasjonsverdi ved å representere noe nytt og visjonært. Det reelles område ned på flaten representerer det virkelige, som i dette tilfelle er avsenders kontaktinformasjon (Machin 2007:145).

Hovedoverskriften tillegges størst informasjonsverdi gjennom bokstavenes høyde og tykkelse (Björkvall 2009:129). Undertittelen forklarer den metaforiske overskriften. Skriftelementene på forsiden gir inntrykk av å høre sammen, selv om de er plassert i avstand til hverandre. Bildet har ingen linjeinndelinger som signaliserer innramming eller avgrensning av elementer (Björkvall 2009:105). Skriftfargen er ens for all skriftlig informasjon på forsiden. Skrifttypene er forskjellige, men oppleves likevel som tilhørende, da de er beskjedent og nøkternt gjengitt i samme skriftfarge (Björkvall 2009:102).

De visuelle representasjonene kan analyseres ved hjelp av elementers innbyrdes plassering på flaten. Elementer som fremheves ved hjelp av fokusering, forstørrelse, overlapping eller sentral plassering har potensiale for å påkaller seg betrakterens oppmerksomhet umiddelbart (Machin 2007:138). Viktige meningsbærere plasseres i fremskutt posisjon og størrelse (Machin 2007:130). Forsidebildet representerer grønnsaksfatet og barnet. Grønnsaksfatet og barnehendene er gjengitt med skarpt fokus. Bakgrunnen er ufokusert, som om barnet er delvis utvasket. Barnets hender illuderer bevegelse mot leseren. Hendene virker forstørret i forhold til resten av kroppen. Representasjonen viser barnets hender i fremskutt posisjon.

Fokuseringen viser at den visuelle representasjonen handler om grønnsakene. Barnets hender er fokusert i kraft av funksjonen som formidler av uttrykket “små grep”. Barnet som individ er uviktig for den visuelle representasjonen, og er derfor utydelig gjengitt i bakgrunnen. Dette viser at bildet ikke vektlegger sosial relasjonsskapning.

De visuelle representasjonene kan analyseres ved hjelp av Roland Barthes (1964) beskrivelser av uttrykk der skrift og bilde virker sammen som forankring eller avløsning (Björkvall

2009:24). Forankringsrelasjoner oppstår der skriften virker forklarende og spesifiserende i forhold til bildets intenderte betydning. Avløsning inntreffer når skrift og bilde kompletterer hverandres delbetydninger. Slik representerer summen av elementenes meningspotensiale en annen og overordnet betydning. Både skrift og bilde bidrar med meningspotensiale på forsidebildet. Det er et fortolknings spørsmål hvilke relasjoner som tillegges størst vekt. Tekstelementet gjengir «SMÅ GREP» og bildet viser barnets «små grep». Hvis betraktningene stopper her, forteller det visuelle uttrykket at skriften forankrer bildets betydning. Forankringen gjelder i så fall at skriften spesifiserer barnets grep som det viktigste i uttrykket. Ved å sammenholde ordlyden i tittelen «SMÅ GREP, STOR FORSKJELL» og barnehendene som deler av en helhet realiserer elementene til sammen en visjon. Den overordnede betydningen i uttrykket tilsvarer visjonen om at «liten innsats gir stor gevinst». Denne tolkningen representerer avløsning (Björkvall 2009:25).

Innenfor den ideasjonelle metafunksjonen formidler prosesser sammen med deltakere og omstendigheter representasjoner av hva som foregår i verden (Halliday 2004:175). Forsidebildet gjengir en versjon av en virkelighet der noe skjer. Jeg tolker handlingen som en materiell prosess med barnet som aktør og grønnsaksbiter som målobjekt i utsagnet: «Barnet utforsker/oppdager nye grønnsaker». I bilder kan prosesser uttrykke handling ved hjelp av vektorer (Björkvall 2009:62). Vektoren realiserer et element som peker fra aktør til målobjekt, for å vise hvordan prosessen utføres. I den visuelle representasjonen av forsidebildet er barnets hender vektoren som illuderer bevegelse fra aktøren mot målobjektet grønnsakene. Bildet setter opp en relasjon mellom deltakerne i prosessen, representert ved barnet som aktør og grønnsakene som målobjekt.

De visuelle representasjonene kan også analyseres ved hjelp av Roland Barthes idèer om bilders flertydighet eller polysemi (Kjeldsen 2009:271f.) og hans teorier om bildets to lag av mening (Machin 2007:27). Barthes forklarer denotasjon som tilsvarende bildets øverste lag av mening, som en dokumentasjon på noe fra virkeligheten. Ethvert bilde har potensiale i seg til å uttrykke en utvidet betydning for betrakteren. Dette tilsvarer bildets konnotasjon (Machin 2007:27). Når visuelle uttrykk setter i gang en assosiasjonsrekke hos betrakteren, er det fordi bildet samtidig uttrykker merbetydning i form av dypere mening. Betrakterens egne livserfaringer og kulturen han er en del av vil ofte farge hans oppfatning av visuelle uttrykk. Betrakteren reagerer følelsesmessig på representasjoner som konnoterer grunnleggende normer og verdier. Visse gjenstander og situasjoner har potensiale for å konnotere bestemte

verdier innenfor en kultur (Machin 2007:27). I tillegg er opplevelsen av konnotasjoner individuelt betinget, ut fra livserfaringer som utløser minner hos betrakteren.

Forsidebildet gjengir forskjellig kulturell betydning, avhengig av den enkelte lesers bakgrunn. Noen vil for eksempel oppleve et barn som leker med mat, andre vil se et vakkert dekorert keramikkfat, eller prøve å identifisere de ukjente grønnaksbitene. Det fargeglade, rustikke fatet, fylt med en eksotisk grønnsakssalat, vil kan hende virke kjent for nordmenn som har vært på ferie i områdene øst og syd for Middelhavet. Keramikkfatet med en spennende grønnsakssalat kan konnotere feriestemming hos betrakteren, fordi han assosierer disse gjenkjennende elementene som en del av helheten om det sydlandske (Kjeldsen 2009:263).

Min opplevelse av forsidebildet er hovedsakelig at grønnsakene konnoterer en ekstravagant livsstil. Jeg mener at de eksotiske grønnsakene kan skape et skille mellom den vanlige forbruker og avsenderen, som er til hinder for å skape sosiale relasjoner i bildet.

Den multimodale representasjonen utgjør en versjon av virkeligheten, der tittelen klargjør hva leseren kan forvente seg av brosjyrens innhold i sin helhet. Uten skrift representerer bildet polysemi i henhold til Barthes beskrivelser om at leseren stiller seg spørrende til hvordan bildet skal tolkes (Kjeldsen 2009:271). Barnets medvirkning gir liv til bildet, og de små skitne barnehendene kan konnotere barndom og uskyld, samtidig som de er med på å konstruere mening til brosjyrens visjon.

De eksotiske grønnsakene i sterke farger tiltrekker seg betrakterens oppmerksomhet. Det er tenkelig at noen lesere ville oppfatte grønnsaksfatet med rotfruktene som for fremmedartede til at de kan identifisere seg med representasjonen. Slik kan leseren oppfatte bildet som del av helheten, brosjyren, til å representere en jålete moteretning innenfor kosthold. Det denoterte innholdet av grønnsaksfatet består av litt grønn salat, røde og gule rødbeter i skiver, en hvit bønne, samt gule og rødlig spraglete, ganske store strimler av noe jeg ikke kan identifisere. Grønnsakene konnoterer derfor noe nytt og ugjenkjennelig, og samtidig kostbart og eksklusivt. Relasjonen som settes opp i det visuelle uttrykket appellerer kan hende bare til forbrukere med et mer avansert og kontinentalt kosthold.

Bilde 2 - Grønnsaksfat

Bildet forestiller to rustikke fat fylt med grønnsaker. Betrakteren kan knapt skimte det bakerste fatet og deler av det forreste fatet, ettersom en tekstflate er overlappet omtrent $\frac{3}{4}$ av fotografiet. Teksten inneholder anbefalinger og informasjon angående bruk av forskjellige typer grønnsaker, belgvekster, frukt og nøtter. Tekstelementet nevner blant annet tradisjonelt brukte grønnsaker, som for eksempel tomater og purre .

Den visuelle representasjonen kan analyseres ved hjelp av begrepet overlapping som en form for fremskuttet (Machin 2007:138). Når tekstflaten overlapper bildet, innebærer det at teksten har en fremskutt plassering og dermed representerer overordnet betydning i forhold til bildet under. Fotografiet tjener som illustrerende bakgrunn for teksten. I forgrunnen nederst i bildet vises halvparten av det fremre fatet med innhold. Bildet fokuserer på grønnsaker, ved at fatet er fylt med eksotiske grønnsaker som hvit og rød paprika, oransj, hvit, grønn og rød chili, hvitløk, avocado, samt frukten lime og en vanlig løk. Bortsett fra en gul løk, består innholdet av grønnsaker og frukt fra fjernere strøk. Disse grønnsakene benyttes vanligvis som supplerende ingredienser i maten. Befolkningens kosthold baserer seg nok mer på vanlige grønnsaker som utgjør en større del av et måltid. Jeg savner derfor tilstedeværelsen av velkjente grønnsaker, da representasjonen av vanlige grønnsaker ville kunne skape sosiale relasjoner i bildet basert på gjenkjennelse (Kjeldsen 2009:267).

Den visuelle representasjonen på bilde 2 relaterer leseren til en scene med grønnsaker som er forholdsvis lite utbredt i norske husholdninger. Grønnsakene kan være vanskelige å få tak i og dyre i innkjøp eller forbrukeren kan være usikker i forhold til bruken. Det lille jeg kan se av omgivelsene tolker jeg til å realisere en versjon av en type “ middelhavsvirkelighet”. Selv om eksotiske, fargesprakende grønnsaker og sydlandsk miljø representerer en populær trend, er ikke det store flertall av den norske befolkningen del av denne kulturen ennå.

Bildet representerer en prosess uten handling, fordi det fremkommer ingen vektorer som viser hvordan prosessen utføres (Machin 2007:163). Det blir et fortolkningsspørsmål om prosessen oppleves som mental eller relasjonell. En mental prosess involverer deltakeren som sanser. Det er rimelig å kunne tolke prosessen til å realisere en mental prosess av sansing ved for eksempel: Se, smake, kjenne, med flere, der grønnsakene er fenomen. Det visuelle uttrykket relaterer grønnsakene til betrakteren som deltakere i en mental prosess. Ved denne tolkningen oppstår en sosial relasjon mellom avsender og mottaker,

Ved å tolke det visuelle uttrykket til å gjengi en relasjonell prosess er det nærliggende å betrakte grønnsakene som bærere i en attributtiv prosess. Mulige beskrivende adjektiviske attributter kan gjelde vurderingene i forhold til grønnsakenes egenskaper, som for eksempel: Grønnsakene er fristende, sunne, fargerike, ferske, med flere. Ved å tolke fotografiet som en relasjonell prosess, oppstår ikke sosiale relasjoner mellom avsender og mottaker.

Bilde 3 - Fisk

Bilde 3 illustrerer temaet fisk, i likhet med teksten på siden vis à vis.

Fotografiet viser en fisk liggende på en uhøvlet skjærefjøl. Nærmest i bildet befinner fiskehodet seg. Midt på bildet dominerer hånden som delvis dekker fiskekroppen. Håndens fremskutte plassering og størrelse påkaller oppmerksomheten. Fisken trykkes ned mot fjøla i et fast grep. Fiskeøyet stirrer tomt oppover og munnen er delvis åpen. En skarp kniv presses mot fisken, klar til å sprette opp buken. Utsnittet er zoomet inn og skarpt fokusert, mens resten av bildet er utvasket og utydelig gjengitt. Bakgrunnen fylles delvis av personens underarm og skjærefjøla.

Bildet viser noen i ferd med å sløye en fisk. Det visuelle uttrykket representerer handling ved hjelp av en materiell prosess med deltakerne aktør og målobjekt. Björkvall forklarer at for å uttrykke prosesser i bilder opptrer gjerne vektorer i form av for eksempel piler, blikk, kroppsdelar eller redskaper som angir hvor leseren skal vende oppmerksomheten (Björkvall 2009:65). Knivspissen som presses mot fiskebukken representerer vektoren i prosessen. Motivet utstråler brutalitet. Hånden representerer aktøren som griper hardt rundt fisken og trykker den ned i fjøla.

Dette håndgrepet forankrer brosjyretittelen “Små grep, stor forskjell”, i likhet med barnehendene på forsidebildet. Bildet viser bokstavelig talt et “grep” som på den måten forankrer tittelens metaforiske “grep”. Utsagnskraften av håndens grep om fisken forankrer tittelen på en negativ måte, og svekker den positive kraften i forankringen mellom barnehendene og tittelen.

Personen som utfører handlingen kommer ikke til syne i bildet, men betrakteren kan se at vedkommende bruker makt. Fisken representerer målobjektet. Fiskeøyet og den halvåpne fiskemunnen forrest i bildet uttrykker død. Fjøla er av ubehandlet tre, og forsterker inntrykket av primitivitet. Bildet er gjengitt i duse naturtoner fra hvit fiskebuk, via hudfarge til lys beige,

med en noe mørkere nyanse på deler av fiskehodet. Bare de synlige finnene og fiskeøyet skaper kontrast. De svake fargene skaper samlet inntrykket av livløshet.

For å analysere den visuelle representasjonen viser jeg til Kjeldsens redegjøring for bildets evne til å bevege følelser (Kjeldsen 2009:267). På grunn av situasjonens livaktige gjengivelse oppleves handlingen som ekte. Følgelig vil det visuelle uttrykket kunne sette i gang en følelsesmessig reaksjon hos betrakteren.

Fisk som tema, realiseres av tekst og bilde presentert på motstående helsider i brosjyren. Organiseringen tyder på at tekst og bilde relateres til hverandre. Tekstsiden består av positiv ladet informasjon og oppfordringer til å spise fisk. Fiskesortene laks, ørret, makrell og sild anbefales spesielt. Den visuelle representasjonen gjengir fisken med fokus sløyningen. Bildet representerer ikke fiskens positive egenskaper som matvare. Fisken på bildet ser ut til å være en liten trytte, for liten til å kunne representere et måltid. Teksten og bildet representerer på denne måten ulike versjoner av virkeligheten ved å realisere helt forskjellige agendaer. Det visuelle uttrykket skaper en ubehagelig relasjon til leseren ved en overraskende representasjon av en fisken.

Bilde 4 – Salat med kjøttbiter

Bildet illustrerer tekstelementet magert kjøtt på motstående side.

Fotografiet viser et nærbilde av en enkel salatrett med stekte kjøttbiter dandert på toppen. Nederst til høyre i salatbollen vises tindene på en gaffel. Bildetfundamentet går i grøntoner, gjengitt av agurkbiter og forskjellig type salatblad. Nederste del av bildet gjengir den sorte salatbollen som skaper kontrast til fargene i matretten. Delen av motivet nærmest leseren er skarpt fokusert, mens objektene bakover i bildet gjengis i økende grad diffust.

Innholdet nærmest i bildet er fotografert så nært at betrakteren neppe kan identifisere hva slags kjøtt eller fisk som er avbildet. Kjøttbiten og de aller nærmeste urtebladene ser ut til å være løftet opp eller klistret opp på innholdet i skålen. Bildet er tydeligvis redigert ved den fremskutte, fokuserte plasseringen av elementene forrest i bildet. Kjøttbiten representerer overdreven detaljrikdom og kan både oppleves som appetittvekkende eller ikke appetittvekkende, alt etter øyet som ser.

Den visuelle representasjonen kan analyseres ved hjelp av den ideasjonelle metafunksjonens realisering av prosesser (Björkvall 2009:60). Bildet representerer en invitasjon til leseren om

å ta for seg av retten, symbolisert ved gaffelen som ligger klar til bruk. Situasjonen innbyr til en materiell prosess av handling, tilsvarende “å spise salaten”. Aktøren er fraværende i bildet. Betrakeren realiserer underforstått aktøren. Målobjektet representeres ved maten, og gaffelen fungerer som vektor for prosessens mål. Ved at betrakeren inviteres som deltaker i representasjonen, gjengis en versjon av virkeligheten hvor bildets utsagnskraft forsøker å relatere salatretten og betrakeren til hverandre.

Bilde 5 – Fysisk aktivitet

Den visuelle representasjonen gjengir et skogslandskap. Nedre bildehalvdel er overlappet av et hvitt, delvis transparent ark med tekst om fysisk aktivitet. Midt på øverste halvdel av bildet befinner to barn seg på skogstur. De balanserer på tømmerstokker i veikanten. Betrakeren kan skimte skogbunnen og tømmerstokken, samt beina til det ene barnet under den hvite skriftflaten på nedre bildehalvdel. De to barna, en gutt og

ei jente, er fotografert med ryggen til, på vei bort fra betrakeren. De beveger seg innover i skogen.

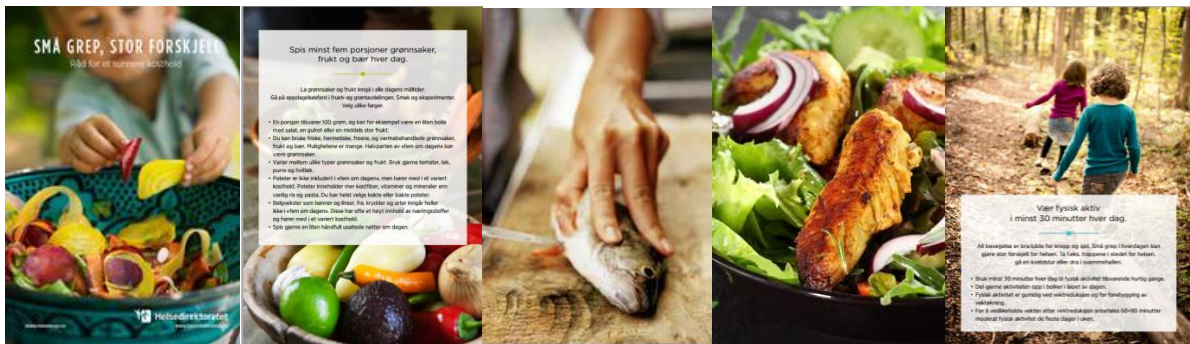
Den overlappende tekstflaten har med sin fremskutte plassering størst potensiale for leserens oppmerksomhet. Teksten kommuniserer informasjon om forskjellig type fysisk aktivitet og oppfordringer til fysisk aktiv. Gutten er plassert sentralt i bildet og gjengitt med skarpt fokus. Resten av øvre bildehalvdel, inkludert jenta, er uskarpt gjengitt. Gutten får dermed mest oppmerksomhet i fotografiet. Begge barna har gensere i skarpe farger, som skaper kontrast til naturen som er akvarellaktig gjengitt i lyse toner av beige og lysegrønt.

Bildet gjengir en materiell prosess med deltakere og stedsomstendighet: “Barna går tur i skogen”. Tømmerstokkene peker innover i skogen, og angir retningen barna tar. Slik tjener tømmerstokkene som vektor i prosessen. Barna er aktører i handlingen. De representerer temaet fysisk aktivitet ved handlingen og stedsomstendigheten. Jeg oppfatter likevel at barna ikke innehar noen viktig rolle i representasjonen, ved at de er fotografert på vei bort fra betrakeren. Jeg legger merke til at de ikke kommuniserer med hverandre og at de er slanke og bevegelige. Brosjyren retter seg særlig mot mer eller mindre overvektige voksne. Jeg tror derfor de fleste leserne ikke identifiserer seg med aktiviteten. Da barna har ryggen vendt mot kamera, betyr det at de heller ikke inngår en sosial relasjon med betrakeren.

4.1.2 Oppsummerende om relasjonsskapning i de visuelle representasjonene:

Med hensyn til den ideasjonelle metafunksjonen vil jeg oppsummerende si at de visuelle representasjonene særlig har næringsmidler i fokus. Fotografiene gjengir prosesser med eksotiske og fargesprakende grønnsaker, en sløyingsklar fisk, samt et ultranærbilde av salat med kjøttbiter. Bilde 5 gjengir en visuell representasjon av en tur i skogen. De visuelle representasjonene gjengir nesten ingen mennesker. Kun i forsidebildet og bilde 5 opptrer personer. Det kan virke litt overraskende at barn representerer de eneste personene. Ingen voksne forekommer på fotografiene, selv om kommunikasjonen også retter seg mot denne gruppen. De visuelle representasjonene forteller om næringsmidler og uteliv i en versjon av en virkelighet. Mennesker og andre levende vesener kan oppfattes som statister i informasjonsformidlingen rundt matvarer og fysisk aktivitet.

4.2. Fotografiene analysert etter den mellompersonlige metafunksjonen

Multimodale tekster kan i et sosiosemiotiske perspektiv også undersøkes med fokus på ressurser for mellompersonlig meningsskapning. Jeg analyserer bildene for å finne ut hvordan mellompersonlige relasjoner oppstår. Visuelle elementer med potensiale for kontaktsskapning inkluderer blikkontakt mellom avbildede personer og betrakteren (Machin 2007:110), modalitetskoder (Björkvall 2009:113), dybde (Björkvall 2009:121), farger (Machin 2007:63f.) og fonter (Björkvall 2009:126f.).

Forsidebilde – Bilde 1

Det multimodale uttrykket gjengir handling ved at barnet beskjeftiger seg med grønnsaksbiter. Jeg analyserer først bildet i forhold til modalitet. I følge Kress og van Leeuwen i *Reading Images* (2006) finnes fire kodingsorienteringer i forhold til typen av visuelle representasjoner, som går fra det naturalistiske til det vitenskapelig-teknologiske, det sanselige og det abstrakte (Björkqvall 2009:114). Naturalistiske bilder gjengir virkeligheten slik vi kjenner den. Naturalistiske avbildninger har høy modalitet på grunn av sin dokumenterende funksjon.

Forsidebildet gjengir i utgangspunktet virkeligheten i øyeblikket bildet ble tatt. Fotografiet kan minne om et naturalistisk bilde. Skarp forkusering på hendene og de fargesprakende grønnsaksstrimlene lar elementene tre tydeligere fram enn det ville gjort i virkeligheten. Barnet i bakgrunnen av bildet er uskarpt gjengitt. Betrakteren oppfatter at bildet er bearbeidet, selv om situasjonen er gjenkjennbart. Representasjonen uttrykker lavere modalitet på grunn av redigering som innbefatter skarp fokusering og tilsløring av områder i bildet.

Modalitet uttrykkes også ved grader av fargegjengivelse (Machin 2007:63). Fargene på grønnsakene er intensivert ved at de gjengis høyglanset og med sterkere fargemetning enn i virkeligheten (Machin 2007:70). De sjeldne rotfruktene gjengir fargene av gult, rødlilla og oransj i så overdreven grad at det er problematisk å identifisere dem. Fatet er holdt i en skarp smaragdgrønn fargenyanse, med kraftig ornamentinspirert mønster og prikker i sort. De øvrige områdene i bildet er holdt i duse, lyse farger som går i hverandre. Overdreven gjengivelse av fargestyrke lar visuelle uttrykk oppfattes som mer ekte enn i virkeligheten. Overgangen mellom naturalistisk- og sansemessig kodeorientering kan illustreres på en glidende skala. Jeg oppfatter at bildets kodeorientering stemmer best overens med en sansemessig kodeorientering der summen av grønnsakenes og fatets estetiske appell berører sansene. Ved hjelp av modalitet signaliserer den visuelle representasjonen symbolsk mening av en tenkt virkelighet. Avsender skaper sosial relasjon i bildet ved å påkalle seg betrakterens oppmerksomhet.

De skarpe, skinnende fargene på forsidebildet tiltrekker seg oppmerksomheten generelt, og brosjyren ville skille seg ut blant et utvalg informativt materiale i en stender på et offentlig institusjon. De strålende fargene på grønnsaksfatet er antageligvis det første betrakteren legger merke til på forsidebildet.

På forsidebildet gjengis barnets ansikt ufokusert i bakgrunnen. Barnets kroppsspråk inviterer ikke til samhandling i situasjonen, da det er opptatt av å betrakte grønnsakene. I visuelle uttrykk med avbildede personer kan en imaginær kontakt oppstå mellom betrakteren og personen på bildet, dersom blikkene deres “møtes” (Machin 2007:110). Tilsvarende fravær av kontakt realiseres dersom personen ser bort eller står med ryggen til. Ressursen for kontaktskapning ved blikkontakt utnyttes ikke i forsidebildet, fordi barnet har fokus på grønnsakene, og ser derfor ikke mot kamera. Leseren tildeles i dette tilfellet status som betrakter i situasjonen.

Hvitfargen på skrifttypene øverst mot den lyse, slørete bakgrunnen nedtoner overskriftens betydningspotensiale. All skrift er innfelt på ufokuserte områder i bildet. Skrifttypene er gjengitt i moderat størrelse. Det fører til at overskriften virker beskjedent tilbaketrukket. I henhold til Bjørkvall (Bjørkvall 2009:125) har typografi potensiale for meningsskapning på den mellompersonlige metafunksjonen i tillegg til alfabetisk mening. Bokstavens tykkelse, orientering horisontalt og vertikalt, helning, rundhet og sammenbinding representerer potensiale for meningsskapning. Machin (2007:104) opererer i tillegg med typografiens regelmessighet og personlige utsmykning. Ved hjelp av de typografiske ressursene gjengitt ovenfor undersøker jeg skriften på forsiden. Tittelen er gjengitt med en viss tyngde, ved at bokstavene står med moderat fete typer. De smale og høye fontene i tittelen SMÅ GREP, STOR FORSKJELL er smalere enn ARIAL NARROW. Bokstavene har en spiss, oppadstrebernde utforming som kan virke streng og formell. Skrifttypen illuderer utstrekning oppover ved sine rette, tynne former som er strukket i høyden. Bokstavens opprette, stramme holdning uttrykker selvsikkerhet og disiplin. Undertittelen er gjengitt med skrifttyper som likner Century Gothic. Skriftstørrelsen er omtrent halvparten av overskriften. Skrifttypen er horisontalt orientert med sin brede og “bollete” utforming. De brede formene kan illudere bakkekontakt. I forhold til typografien i hovedtittelen virker undertittelen snillere og mer ufarlig på grunn av de runde formene.

Typografien er balansert plassert, og oppfattes visuelt som stilren og saklig. Den sosiale relasjonen mellom avsender og mottaker oppstår ved at avsender gjennom valg av typografi og layout viser seg som en sofistisert person med fokus på estetikk og og seriøsitet.

Nederst i bildet, på det reelles område, står Helsedirektoratet med logo. Logoen kan tolkes dithen at den forestiller en aktiv figur som springer ut av en form, og etterlater seg avtrykket av en passiv figur tilbake i rammen. Denne logoen har potensiale for mellompersonlig mening

ved en optimistisk utstråling. Sammen med tittelen vil logoen kunne bevirke handling for positiv forandring hos leseren.

Bilde 2 - Grønnsaksfat

Bildet er nesten fullstendig overlappet av et innlimt tekstfelt. Det som er synlig av bildet gjengir fotografiet på en naturalistisk måte. Grønnsakene er gjengitt i strålende farger. Det er usikkert om fotografiet er redigert med hensyn til fargegjengivelsen. Fotopapiret er høyglanset, og skaper inntrykk av ekstra skinnende, sterke farger. Øverst i bildet kan man skimte at bakgrunnen er tilsløret slik at bildet mangler dybde. På grunn av redigering er ikke representasjonen lenger naturalistisk. Dermed synker bildets naturalistiske modalitet. Jeg oppfatter bildet derfor som snarere å ha en sansemessig koding, ved at fargenes overdrevne intensitet gjør at grønnsakene oppleves som mer ekte enn i virkeligheten. Sansene våre opplever grønnsakene som mer fristende ved intensivert fargegjengivelse (Björkvall 2009:117).

Betrakteren ser kun deler av et grønnsaksfat. Her er ingen levende vesener betrakteren kan forholde seg til. På grunn av fravær av personer og dermed også fravær av blikkontakt skapes ikke sosiale relasjoner i bildet. Bildet handler om relasjonen mellom betrakteren og ting, ikke mennesker.

Bilde 3 - Fisk

Den visuelle representasjonen med fiskemotiv analyseres mellompersonlig etter kodeorientering og modalitet ved farger, dybde, perspektiv og blikkontakt. Den visuelle representasjonen er i utgangspunktet gjengitt som et naturalistisk fotografi med kjente objekter fra virkeligheten (Björkvall 2009:113). Bildet er redigert med hensyn til uskarp gjengivelse av omgivelsene rundt fiskehodet. Bakgrunnen er tilsløret. Visuelle uttrykk med utvisket setting dekontekstualiserer bilder (Machin 2007:35). Bildet lar oss betrakte motivet rett forfra og på kloss hold. Dermed gjengis situasjonen med stor detaljrikdom. Bare fiskehodet og litt av fjøla er skarpt fokusert, likevel vises knoker, sener, fingerledd og negler på handa svært nært. Knivspissen får stor oppmerksomhet på grunn av de lysende, røde finnene i umiddelbar nærhet av innstikkpunktet.

Selve fiskehodet med øye og munn fremkommer aller tydeligst. Selv om dette er en fisk, representerer øyet et vesen som har levd. Effekten av fokusering og nærhet til fiskehodet skaper en relasjon hos betrakteren i forhold til objektet (Machin 2007:61). Betrakteren oppnår blikkontakt med fisken. Han ser fiskens øye, og dermed liv. Samtidig er fisken død og ligger på slaktebenken. Det gjør at betrakteren oppnår en slags personlig kontakt med den døde fisken, samtidig som at scenen er brutal. Betrakteren opplever på en måte situasjonen som mer enn virkelig.

Situasjonen i bildet oppleves som svært livaktig. Uttrykket appellerer direkte til betrakterens følelser. Bildet gjengir dermed en sanselig kodeorientering som vekker ubehag. Det visuelle uttrykket har høy modalitet ved at den sanselige kodeorienteringen gjengir sannhet i forhold til personens følelser. Jo mer uttrykket beveger følelser hos betrakteren, jo høyere er bildets modalitet (Machin2007:61). Bildet skaper sosiale relasjoner mellom betrakteren og en fraværende person, representert ved hånda. I tillegg skaper uttrykket relasjon mellom betrakteren og den døde fisken.

Bilde 4 – Salat med kjøttbiter

Bilde nummer 4 går over en helside, og står overfor tekstsiden som omhandler kjøtt og meieriprodukter. Nærbildet av en bolle med kjøttbiter, løkringer og grønn salat dekker flaten. Bildet minner om naturalistisk kodeorientering, da det viser gjenkjennbare objekter fra virkeligheten. Modalitet av dybde, detaljrikdom og farger gjør at bildet har lavere modalitetsgrad i gjengivelsen av virkeligheten.

Kameravinkelen er rett forfra, med nærhet til fatet slik at leseren ser innholdet så tydelig at kryddeerurtenes bladnerver vises. Kjøttbiten forrest i bildet vises så nært og detaljert at den er vanskelig å identifisere. Den nære gjengivelsen av objektene kan realisere en sansemessig kode. Nærheten kan både fremheve det estetiske og emosjonelle ved matopplevelsen, men kan også virke uestetisk og lite fristende. Ultranærbildet av objektet gir inntrykk av at objektet er mer ekte enn i virkeligheten. Fotografiet er høyglanset, slik at objektene skinner mer enn i virkeligheten. Kun nederste del av bildet skaper kontrast med fargen sort. Bakgrunnen i bildet er dermed utvisket, og dekontekstualisert.

Gaffelen realiserer et indeksikalsk tegn om at noen har vært tilstede og lagt den klar til bruk for mottakeren. Dette tilsvarer et tilbud fra avsender om kontakt. I såfall skapes sosiale relasjoner i bildet, selv om ingen person er direkte tilstede i det visuelle uttrykket.

Bilde 5 – Fysisk aktivitet

På bilde nummer 5 er nedre halvdel dekket av en overlappende tekst med tema fysisk aktivitet. Dette er i utgangspunktet et naturalistisk bilde, som er redigert og dermed uttrykker modalitet. Området under den delvis transparente overlappende tekstflaten er gjengitt med skarpt fokus. Likeledes gutten forrest i bildet. Tilsløringen av bildemotivet forsterkes gradvis bakover i bildet. Dybden i bildet stoppes ved den utviskende effekten. Skogsterrenget virker usedvanlig lyst på tross av trærne. Det leder tankene hen mot en eventuell lysredigering av det visuelle uttrykket.

Det visuelle uttrykket viser motivet rett forfra. Barna i bildet har ryggen til, slik at det er umulig å oppnå kontakt mellom personene på bildet og betrakteren. Det tilsvarer fravær av kontakt mellom personene på bildet og betrakteren. Barna på bildet har heller ikke blikkontakt seg i mellom. Gutten ser ned, fordi han er opptatt med å balansere, og jenta foran gutten ser rett fram. Jeg tolker at relasjonen mellom barna kan uttrykke fravær av kommunikasjon på grunn av manglende samhandling. Betrakteren kan føle seg neglisjert ved at barna går med ryggen til, og ikke er tilgjengelige for blikkontakt. Den sosiale relasjonen som oppstår, kan bestå i at betrakteren opplever seg i rollen som utenforstående kikker, ekskludert fra skogsturen.

4.2.1. Oppsummerende om mellompersonlig relasjonsskapning i bildene:

Det gjennomgående temaet i fotografiene gjengir mat som estetisk fenomen. Fotografiene har lav forekomst av avbildede personer. Voksne personer er fraværende i representasjonene. De tre barna i tilsammen to av bildene ignorerer betrakteren, fordi de er beskjeftiget med andre prosjekter. Bildene gjengir objekter fra virkeligheten, om enn redigerte med hensyn til lys og farge, fokusering og tilsjøring. Redigerte bilder har lavere modalitet, da de representerer en idealisert virkelighet (Björkvall 2009:116). Bilder med sanselig kodeorientering har derimot høy modalitet, ved å påkalle ekte følelser hos betrakteren (Machin 2007:61)

4.3. Grafiske illustrasjoner

Fordelt utover som markering av emne befinner seg små ikoner av bestikk, gryte, hjerte, kornaks, laks, hane, ostebit, saltbøsse, asparges, vannglass, løk, pepperkvern og kaffekopp. Symbolene for Nøkkelhullet og Brødskala`n er plassert under teksten som handler om fullkornbørd.

Ideasjonelt gir ikonene en representasjon av et saksforhold i verbalteksten. Mellompersonlig er ikonene først og fremst dekorative ornamenteringer. Samtidig hjelper figurene leseren med å orientere seg i forhold til hvor delemnene blir behandlet.

5. Erfaringsbasert meningsskapning i teksten

Den ideasjonelle metafunksjonen representerer språkets realisering av våre erfaringer og opplevelser av det som foregår i verden (Halliday 2004:168). Språkets funksjonalitet og fleksibilitet gir brukerne valgmuligheter når det gjelder å forme sine meddelelser. Jeg har analysert brosjyreteksten etter den ideasjonelle metafunksjonen for å undersøke hvordan representasjoner skapes både på setningsnivå og i teksten som helhet. Hovedmålet har vært å kunne redegjøre for hva slags virkelighetbilde som valgene av representasjonsstrukturer skaper. Jeg har derfor fokus på hvilke prosesskategorier og deltakere Helsedirektoratet har valgt i sin helsekommunikasjon.

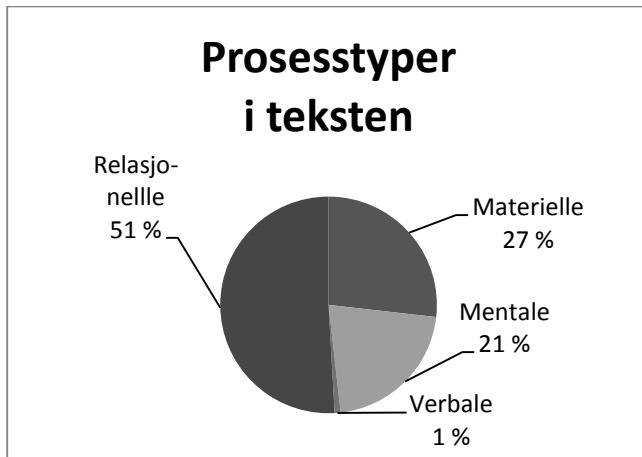
Transitivitetsanalysen etter den ideasjonelle metafunksjonen avdekker blant annet hva som skjer i teksten, hvilke typer av prosesser som realiserer meningen og hvilken type deltakere prosessene involverer (Halliday 2004:170). I tillegg fremkommer omstendighetene, som forteller hvor, hvorfor, hvordan, når, og så videre, handlingen foregår (Maagerø 2005:125). Handlingen, det som skjer i setningen, realiseres som prosesser. I denne analysen er det verbalelementet som illustrerer handlingene. I transitivitetsanalysen av teksten er kun prosessene i hovedsetningene analysert, fordi leddsetninger ikke oppfyller kravene for å være likeverdig del av setningskompleks og derfor ikke har setningsrang. De erfaringsbaserte språkhandlingene finner sted i hovedsetningene (Andersen og Smedegaard 2005:223).

Karlsson (Holmberg, Karlsson, Nord, 2011:27) sier at i en transitivitetsanalyse er førstedeltakeren (Aktøren, den sansende, den talende, bærer, den utpekte eller den eksisterende) den mest sentrale deltakeren i prosessen. Førstedeltaker er ved sin funksjon som igangsetter eller medium nærmest knyttet til prosessen i setningen. Derfor vil mye av det som skjer i teksten ha nær sammenheng med førstedeltakeren. Jeg har undersøkt hvilke førstedeltakere som realiserer meningen i setningene, og hvilke språklige ressurser avsender benytter for å kommunisere erfaringsbasert informasjon til leseren.

Utover i dette kapitlet viser jeg hver enkelt forekommende prosessstype etter kategori, sammen med tilhørende deltakere. Betydningen av høy forekomst av nominelle ledd og preposisjonsfraser som del av deltaker, samt prosessmetaforer, blir nærmere gjengitt i delkapitlet "litt mer om deltakerne". Omstendighetstyper utgjør påfølgende delkapitlet. Til slutt kommer en oppsummering av den ideasjonelle analysen.

5.1 Prosesstyper i teksten

Brosjyrens tittel er *SMÅ GREP, STOR FORSKJELL - Råd for et sunnere kosthold*. Teksten i brosjyren teller 112 perioder, hvorav flere er setningskompleks. Figuren nedenfor viser prosentvis forekomst av prosessene som foregår i løpet av teksten:

Analysen viser at prosessstypene materielle, mentale, verbale og relasjonelle opptrer i løpet av teksten. Ingen prosesser realiserer adferd eller eksistens. De materielle prosessene opptrer i 31 av setningene i brosjyren, 24 prosesser er av typen mentale prosesser, 57 av prosessene realiserer relasjonelle prosesser, og av typen verbale prosesser forekommer 1 ytring i teksten.

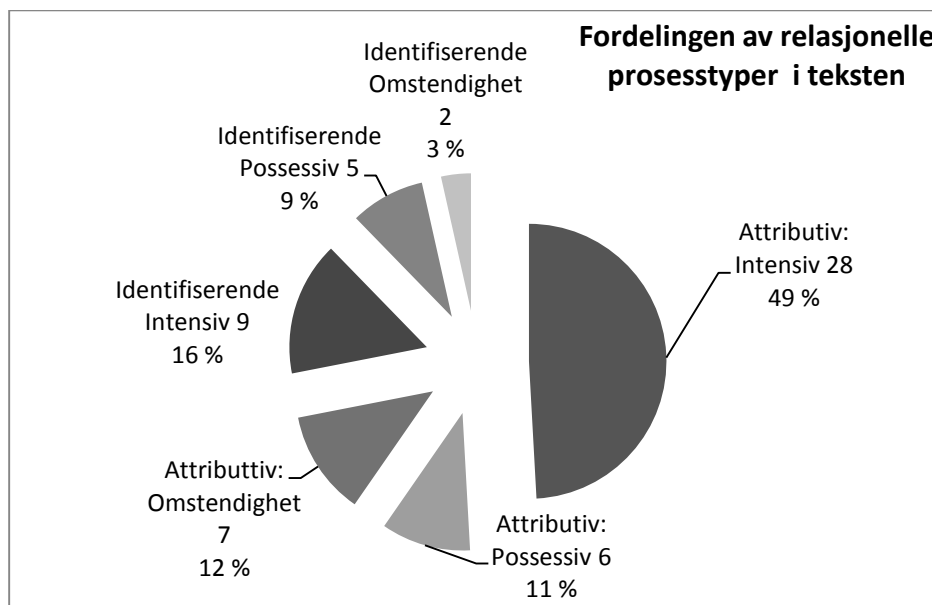
5.2 Relasjonelle prosesser

De relasjonelle prosessene skaper abstrakte relasjoner i teksten ved å relatere to deltakerfunksjoner til hverandre (Maagerø 2005:115). De relasjonelle prosessene deles inn i gruppene attributive og identifiserende prosesser (Adersen og Smedegaard 2005:278). Begge gruppene inneholder underkategoriene av intensive prosesser, possessive prosesser og omstendighetprosesser. Deltakerparene representeres ved bærer og attributt i attributive relasjonelle prosesser, og den utpekte og verdi i identifiserende relasjonelle prosesser (Maagerø 2005:117,118). I attributive relasjonelle prosesser uttrykker attributt en egenskap eller et kjennetegn ved bærer, mens de identifiserende relasjonelle prosessene har deltakerrelasjonen der deltakeren verdi identifiserer deltakeren den utpekte. En sammenkopling mellom to deltakere kan for eksempel tjene til å beskrive, bedømme eller forklare en sammenheng mellom to deltakere i den erfaringsbaserte verden som konstrueres i brosjyren. De fleste relasjonelle prosessene i brosjyren er opptatt av å vise en sammenheng mellom matvaner og helse.

Den relasjonelle prosessen uttrykker ingen prosess der deltakerne gjør noe (Andersen og Smedegaard 2005:116). Relasjonelle prosesser kjennetegnes ved at de ikke har energi i seg, og derfor heller ikke skaper noen endring over tid. Verbene være, bli og ha, samt en rekke verb som betydningsmessig uttrykker en slik forbindelse mellom deltakerne, realiserer relasjonelle prosesser (Andersen og Smedegaard 2005:120f.). Følgende verbaler realiserer relasjonelle prosesser i brosjyreteksten: *er, ha, påvirker, tilsvarer, inneholder, hører med, tilfører, dekker, oppfyller, er basert på og egner seg.*

Relasjonelle prosesser kan være vanskelige å analysere og må gi rom for fortolkning i lys av konteksten. Den høye andelen relasjonelle prosesser tyder på at teksten som helhet vil være statisk og abstrakt. Tekstens i alt 57 relasjonelle prosesser er inndelt i 29 attributive intensive prosesser, 8 attributive omstendighetsprosesser og 6 attributive possessive prosesser. Av typen identifiserende prosesser er 9 identifiserende intensive prosesser, 5 identifiserende possessive prosesser og 2 identifiserende omstendighetsprosesser.

Figuren nedenfor viser fordelingen av de relasjonelle prosessene i brosjyreteksten:

Jeg presenterer og kommenterer en del av de relasjonelle prosessene fra teksten. Fremstillingen er ordnet i rekkefølgen de attributive prosessene med underkategoriene intensive prosesser, possessive prosesser og omstendighetsprosesser, fulgt av de identifiserende prosessene med intensive prosesser, possessive prosesser og omstendighetsprosesser (Andersen og Smedegaard 2005:278).

De attributive intensive prosessene utgjør omtrent halvparten av de relasjonelle prosessene. Denne typen kan igjen inndeles i grupper av beskrivende eller klassifiserende art (Andersen og Smedegaard 2005:279). I klassifiserende intensive attributive prosesser står attributt for den klassifisering eller klasse bærer tilhører. Utsagn fra brosjyret teksten viser denne typen:

2.6	<i>Matvarer merket med Nøkkelhullet</i>	<i>er</i>	<i>et hjelpemiddel</i>	<i>for å ta de små, sunne grepene</i>	<i>i hverdagen</i>
9.4	<i>Rene råvarer</i>	<i>er</i>	<i>et bedre valg enn bearbeidet kjøtt.</i>		
9.9	<i>Rødt kjøtt</i>	<i>er</i>	<i>kjøtt fra svin, storfe, sau og geit.</i>		
	Deltaker: Bærer	Prosess: Relasjonell: Intensiv: Attributiv: Klassifiserende	Deltaker: Attributt	Omstendighet: Årsak: Hensikt	Omstendighet: Sted

For å klassifisere bærer bestemmer avsender hvilken type kategori, blant mange mulige, som realiserer attributtet. Han kan velge å konstruere sammenhenger mellom bærer og attributt som tjener formålet med kommunikasjonen. Setningene i tabellen ovenfor gjelder klassifisering av matvarer. Setningene er gjengitt som faktasetninger i saktekstsjangeren. Setningen 2.6 og 9.4 inneholder allikevel avsenders holdning til innholdet. Setning 2.6 gjengir implisitt avsenders positive vurdering av sannheten i setningen, ved at hensiktsomstendigheten utvider og styrker attributtets egenskap: *et hjelpemiddel for å ta de små, sunne grepene i hverdagen*. Setning 9.4 uttrykker avsenders positive vurdering av relasjonen rene råvarer kontra bearbeidet kjøtt: *et bedre valg enn*. Setning 9.9 mangler avsenders farving av setningsinnholdet.

Setningene nedenfor realiserer også klassifiserende attributiv intensive relasjonelle prosesser.

6.3	<i>Fisk</i>	<i>er</i>	<i>en fantastisk råvare som kan brukes til mye</i>
12.4	<i>Nøkkelhullet</i>	<i>er</i>	<i>et felles nordisk merke.</i>
10.4.	<i>En tommelfingerregel</i>	<i>er</i>	<i>at jo mykere margarinene og smøret er ved kjøleskapstemperatur, desto mer umettet fett inneholder de.</i>
	Deltaker: Bærer	Prosess: Relasjonell: Attributiv/Intensiv: Klassifiserende	Deltaker: Attributt

Utsagnskraften i setningen 6.3. skiller seg ut fra resten av brosjyreteksten, ved at adjektivet *fantastisk* bryter med den nøytrale skrivestilen som preger kommunikasjonen. Adjektivet *fantastisk* har en kraft av noe uovertruffent positivt ved seg. Ingen av de andre næringsmidlene klassifiseres eller beskrives med adjektiv av denne styrken. Fiskens verdi som råvare klassifiseres dermed som mye høyere enn de andre matvarene. Til sammenlikning viser setning 12.4, en av flere relasjonelle ytringer gjengitt i nøytral skrivestil.

I setningen 10.4 har avsender valgt å konstruere en grammatisk relasjonell sammenheng mellom bærer og attributt som ikke klassifiserer bærer på en gjenkjennbar måte. Det lyder for eksempel merkelig å si *at jo mykere margarinene og smøret er ved kjøleskapstemperatur, desto mer umettet fett inneholder de* klassifiserer en tommelfingerregel på noen måte. Slike relasjoner kan oppstå når deltakerne representerer abstraherte begreper.

Beskrivende attributive intensive prosesser fremkommer ved at attributt fastslår en egenskap eller et kjennetegn bærer innehar (Andersen og Smedegaaard 2005:280). I brosjyreteksten realiseres attributt ofte av et adjektiv som bedømmer bærer. Teksten realiserer ikke bærer som et objekt, men som en abstrahert størrelse. Hele 10 av de attributiv intensive beskrivende relasjonene realiserer bærer og prosess ved frasen: *Det er...* De relasjonelle prosessene har ressurser i seg som gir avsender mulighet til å presentere subjektive påstander på en objektiv måte, ved frasen: *Det er*, som for eksempel i setningene 6.8: *Det er lurt å tenke over hva slags kjøtt du velger, hvor mye og hvor ofte du spiser det* og 12.2: *Velger du matvarer som er merket med Nøkkelhullet er det enklere å sette sammen et sunt og variert kosthold*. Slik lyder ytringen som en allmen akseptert sannhet, og skjuler at ytringen representerer avsenders vurdering av et saksforhold (Frimann 2004:168).

Formuleringene som benyttes gjør det mulig for avsender å formidle sin vurdering som en kategorisk sannhet (Frimann 2004:168). Setningene nedenfor uttrykker implisitt avsenders positive bedømmelse av bærer. Deltakerrollene representeres ved abstrakte størrelser og nedrangerte setninger:

4.8	<i>Mulighetene</i>	<i>er</i>	<i>mange.</i>	
2.2	<i>Å spise sunt og variert, kombinert med fysisk aktivitet</i>	<i>er</i>	<i>bra</i>	<i>både for kropp og velvære.</i>
11.7	<i>Fysisk aktivitet</i>	<i>er</i>	<i>gunstig</i>	<i>ved vektreduksjon og for forebygging av vektøkning.</i>
5.3	<i>Det</i>	<i>er</i>	<i>bra</i>	<i>fordi grove kornprodukter er sunnere enn fine kornprodukter.</i>
	Deltaker: Bærer	Prosess: Relasjonell: Attributiv/ Intensiv: Beskrivende	Deltaker: Attributt	Omstendighet: Hensyn/ Hensikt/ Årsak

Ved hjelp av sine beskrivende attributtive intensive relasjonelle konstruksjoner, som ovenfor, velger avsender å fokusere på positive sammenhenger. Attributt beskriver bærer ved positivt ladede adjektiv som *mange*, *bra* og *gunstig*. Omstendighetene virker sammen med attributt, og forsterker argumentet ved å tilføre begrunnelser for påstandene.

Relasjonelle attributtive possessive prosesser (Andersen og smedegaard 2005:285) i teksten dreier seg om eieforhold, og realiseres oftest med en form av å ha, som i setningen (4.16) nedenfor:

4.16	<i>Disse</i>	<i>har</i>	<i>ofte</i>	<i>et høyt innhold av næringsstoffer</i>
	Deltaker: Bærer	Prosess: Relasjonell: Attributiv/Possessiv		Deltaker: Attributt

Mange attributtive possessive relasjonelle prosesser står i imperativ. Deltakeren bærer fremtrer derfor ikke eksplisitt i teksten. Ved hjelp av konteksten tolkes bærer som et underforstått “du” i setningen. Semantisk uttrykker attributtive possessive relasjonelle prosesser at bærer eier attributt, og at attributt tilhører eieren (Anderssen og Smedegaard 2005:286). Eksemplene fra teksten viser at attributtene består av nominale setningsledd:

3.1.	<i>Ha</i>	<i>et variert kosthold med mye grønnsaker, frukt og bær, grove kornprodukter og fisk, og begrensede mengder bearbeidet kjøtt, rødt kjøtt, salt og sukker.</i>	
3.7.	<i>Ha</i>	<i>en god balanse</i>	<i>mellom hvor mye energi du får i deg gjennom mat og drikke, og hvor mye du forbruker gjennom aktivitet.</i>
	Prosess: Relasjonell: Attributtiv/Possessiv: Klassifiserende	Deltaker: Attributt	Omstendighet: Kvalitet

Relasjonene i setningene (3.1, 3.7) ovenfor tar utgangspunkt i bærer. Ved at bærer ikke fremkommer eksplisitt i setningen faller deler av sammenhengen bort. Representasjonen fremkommer amputert ved at bærer er fraværende i teksten. En muntlig situasjonskontekst ville kunnet styrket bærers funksjon i relasjonen.

De relasjonelle attributive omstendighetsprosessene i teksten gjelder måten prosessen foregår i forhold til tid, sted, måte, med flere (Andersen og Smedegaard 2005:282).

Omstendighetsdimensjonen uttrykkes i prosessen. De to relasjonelle setningene nedenfor (12.11, 12.12) realiserer klassifiserende omstendighetsprosesser (Andersen og Smedegaard 2005:283).

12.11	<i>Kostrådene</i>	<i>er basert på</i>	<i>systematiske kunnskapsoppdateringer og forskning</i>	<i>på feltet.</i>
12.12	<i>Kostrådene</i>	<i>egner seg for</i>	<i>de fleste; voksne, barn, unge, gravide og ammende og eldre.</i>	
	Deltaker: Bærer	Prosess:Relasjonell: Attributtiv/Omstendighet: Klassifiserende	Deltaker: Attributt	Omstendighet: Sted

I setningen 12.11 realiseres et saksforhold der *er basert på systematiske kunnskapsoppdateringer og forskning* = *er + om systematiske kunnskapsoppdateringer og forskning*. Attributtet i setning 12.11 realiserer en generalisert og uavgrenset mengde matrelatert kunnskap som kan låne autoritet og seriøsitet til kostrådene som avsender kommuniserer. Setningen 12.12 realiserer en årsakssammenheng mellom prosessen og attributtet i det *egner seg for de fleste* = *er + for de fleste*. Her representerer attributtet med

spesifisering så godt som alle mennesker. Disse to setningene står sammen, og argumenter for at det er bra for alle, unntatt spebarn, å følge kostrådene fra Helsedirektoratet.

De identifiserende intensive prosessene realiseres oftest av “være” eller “bli” (Andersen og Smedegaard 2005:281). Sett i lys av konteksten kan ulike verb i avbleket form realisere prosessen, som for eksempel *tilsvarer*. Prosessen innbefatter alltid de to deltakerne den utpekte og verdi. Den ene deltakeren identifiserer den andre og setningen kan snus uten at meningen forandres (Andersen og Smedegaard 2005:281).

4.6	<i>En porsjon</i>	<i>tilsvarer</i>	<i>100 gram,</i>
10.12	<i>Brus, saft og godteri</i>	<i>er</i>	<i>de største kildene til tilsatt sukker i kosten.</i>
	Deltaker:Den Utpekte	Prosess:Relasjonell: Identifiserende:Intensiv	Deltaker: Verdi

Setningen 4.6 sin oppgave er å identifisere størrelsen på en porsjon grønnsaker i følge retningslinjene for kostråd i brosjyren, og setningen 10.12 avslører de største sukkerleverandørene i kosten.

Identifiserende possessive relasjonelle prosesser avdekker eierskap og tilhørighet mellom den utpekte og verdi. Prosessen assosieres med verbalet å eie, men også andre verb som omfatter romlighet og innhold realiserer possessive identifiserende prosesser (Andersen og Smedegaard 2005:286).

10.16	<i>Vanlig vann</i>	<i>dekker</i>	<i>væskebehovet</i>	<i>uten å bidra med unødvendige kalorier,</i>
4.12	<i>Poteter</i>	<i>er ikke inkludert</i>	<i>i “fem om dagen”,</i>	
4.15	<i>Belgvekster som bønner og linsr, frø, krydder og urter</i>	<i>inngår heller ikke i</i>	<i>“fem om dagen”.</i>	
	Deltaker: Den Utpekte	Prosess:Relasjonell Identifiserende/Possessiv	Deltaker: Verdi	Omstendighet: Kvalitet

Setningene ovenfor realiseres av prosessen *dekker* (10.16) som uttrykker romlighet. Prosessene *er ikke inkludert* (4.12) og *inngår heller ikke i* (4.15) uttrykker innhold. Meningsinnholdet dreier seg om kostholdsdiskursen.

I den identifiserende omstendighetsprosessen (Andersen og Smedegaard 2005:284) i setning 2.1, vist nedenfor, ligger omstendighetsdimensjonen i prosessen, og omstendighetsleddet mangler. Omstendighetsprosesser av typen identifiserende relasjonell uttrykker en årsakssammenheng. Betydningsmessig realiseres påstanden: “Du blir hva du spiser”.

Den relasjonelle sammenhengen i setning 2.1 representerer den tette forbindelsen mellom matvaner og helse. Den utpekte realiseres av et nominelt ledd som innbefatter *du*, og verdi innbefatter *din* i sin realisering. Den relasjonelle identifiserende omstendighetsprosessen avsender har valgt for å kommunisere en sammenheng, representerer en skremmende versjon av verden for leseren. Ytringen krever leserens ansvarliggjøring av egen helse.

2.1	<i>Det du spiser og drikker</i>	<i>påvirker</i>	<i>helsen din.</i>
	Deltaker Den Utpekte	Prosess: Relasjonell: Identifiserende/Omstendighet	Deltaker Verdi

De relasjonelle prosessene realiserer sammenhenger avsender ønsker å fokusere på i forhold til kommunikasjonssituasjonen. Brosjyren formidler utvalgt informasjon omkring mat og helse. Deltakeren bærer i de relasjonelle prosessene realiseres enten av pronomeneret *det* eller ved næringsmidler, unntatt *Nøkkelhullet* og *fysisk aktivitet*, som representerer bærer ved hver sin anledning. Analysen viser at ingen personer opptrer som bærer i de relasjonelle prosessene. Det viser at teksten kun har fokus på å konstruere relasjoner med ikke-levende objekter som matvarer, ubestemt bærer realisert ved *det*, eller abstraherte begreper.

Deltakerne i de relasjonelle prosessene presenteres til dels av begreper som avsender forutsetter kjent for leseren. Misforståelser ved avkodingen av tekstbudskapet vil derfor kunne oppstå når leseren opplever begreper i uvant kontekst eller er ukjent med ordets nye tilleggsbetydning. Bærer realiseres delvis i overført betydning av fenomen eller begreper. Følgende språklige metaforer opptrer som bærer i prosessene: *Det å ta små grep*, *En tommelfingerregel*, *Halvparten av “fem om dagen”*, *Små grep* og *Nøkkelhullet*.

Nominelle ledd og underordnede leddsetninger realiserer funksjonen som andredeltaker ved flere anledninger. Andredeltaker i attributive intensive prosesser realiseres av komplekse bisetninger, som for eksempel (6.8): *lurt å tenke over hva slags kjøtt du velger, hvor mye og hvor ofte du spiser det* og (10.2) *viktig å sikre en god fettsyresammensetning* og (10.4) *at jo mykere margarinene og smøret er ved kjøleskapstemperatur, desto mer umettet fett inneholder*

de og (3.9) særlig viktig at du har fokus på hva og hvor mye du spiser i forhold til hvor fysisk aktiv du er. Dette er leddsetninger uten setningsrang i en SFL- analyse. Andredeltaker relateres i setningene 6.8, 10.2 og 3.9 til bærer realisert ved *Det* og setning 10.4 har *en tommelfingerregel* som bærer. Disse relasjonene representerer kunstige og meningstomme sammenhenger. Avsender har vurdert de konstruerte relasjonelle prosessene som formålstjenlige for kommunikasjonen i brosjyren.

Flere ytringer viser at det er en person (du) med i konteksten, ikke i kraft av selvstendig deltaker, men som underordnet bestanddel av attributtelementet. Det er fascinerende at flere attributive intensive prosesser er formulert slik at leseren kan oppleve en fortellende handling realisert av andredeltakeren.

Relasjonelle prosesser er nyttige for å koble deltakere og omstendigheter som er tettpakket med informasjon. Prosessene er stillestående og realiseres med verbalene *være* eller *ha*, samt verbaler som semantisk uttrykker *være* eller *ei*. De abstrakte relasjonene har et statisk meningsinnhold.

5.3 Materielle prosesser

Materielle prosesser uttrykker handlinger, hendelser og begivenheter i den ytre verden (Halliday 2004:170). I brosjyret teksten foregår det 30 materielle prosesser gjennom handling. Teksten realiserer ingen materielle prosesser av typene hendelse eller begivenhet (Frimann 2004:69). Det betyr at hverken adferds- eller begivenhetsprosesser forekommer i kommunikasjonen. Adferdsprosessene omfatter individer med en bevissthet, helst mennesker, og deres fysiske og psykiske adferd (Frimann 2004:69). Fraværet av adferdsprosesser tyder på at teksten i liten grad handler om mennesker og deres gjøren. Begivenhetsprosesser uttrykker prosesser der noe skjer med et ikke-levende objekt uten påvirkning fra utenforstående (Frimann 2004:70). Teksten omfatter svært mange objekter. Mangelen på begivenhetsprosesser indikerer at det ikke er relevant for avsenders kommunikasjon å fokusere på riktig oppbevaring av ferskvarer, for å bremse kjemiske prosesser som forringer kvaliteten og endrer utseendet ved lagring.

Andersen og Smedegaard (2005:263) forklarer at SFL skiller mellom to typer av handling. Dispositiv handling betyr at det ikke skapes noe nytt målobjekt ved hjelp av prosessen, men at målobjektet allerede eksisterte da prosessen startet. Kreativ handling innebærer at det i løpet av prosessen ble skapt noe nytt, realisert ved målobjektet. Jeg har valgt å spesifisere de materielle prosessene etter dispositive og kreative handlinger, fordi brosjyrens overordnede

tema er endring. Realisering av type handling kan antyde i hvilken grad teksten formidler endring i form av prosesser som realiserer nytenkning og nyskapning. 28 prosesser realiserer materielle prosesser med handlinger av dispositiv art, mens bare 3 prosesser er materielle prosesser av typen kreative handlinger. De materielle prosessene foregår i den ytre verden, der de ved sin energi og dynamikk skaper forandring (Halliday 2004:170). Når hele 28 av de 30 materielle prosessene er dispositive, skapes allikevel lite nytt. Den ideasjonelle analysen viser at 9 materielle prosesser realiseres av verb med negerende eller bremsende betydningsdimensjon som: *begrense, redusere, unngå, forebygge, opprettholde*. Prosessene representerer derfor svak grad av dynamikk og energi, og styrker inntrykket av en tekst der handling kommer lite til uttrykk. Tabellen nedenfor viser fordelingen av de materielle prosessene i forhold til type og frekvent bruk av verbalene:

Materielle prosesser: 32	Dispositiv: 29	bruke (7), begrense (6), spise (4), forebygge (1), gi (1), redusere (2), gå (1), gjøre (1), bytte ut (1), unngå (1), tilføre (1), ta (1), dra (1), del (1)
	Kreativ: 3	eksperimentere (2), gi (1)

Materiell prosess med dispositiv handling realiseres gjennom følgende verbaler, med setningsnummer i parentes: *bruk(es)* (2.5, 4.11, 5.5, 6.2, 10.7, 11.5, 12.14), *begrense* (3.10, 9.2, 9.6, 9.7, 9.15, 10.5.1), *spise* (4.1, 4.17, 5.1, 6.1), *gi* (3.2), *dele* (11.6), *kan forebygge* (2.3), *gjøre* (3.6), *redusere* (3.8, 12.10), *bytte ut* (10.3) *ta* (11.4), *gå* (4.3, 11.4.1), *dra* (11.4.2), *unngå* (10.11) og *tilføre* (10.13). Med få unntak (*gå, dra* og *del*) er det lite bevegelse i de materielle prosessene.

Flere av ytringene realiserer prosesser med verbaler som er tømt for innhold, slik at de nærmer seg relasjonelle prosesser, som for eksempel *gjøre*. Jeg mener også at de fleste verbalene uttrykker temmelig abstrakte prosesser, som ikke realiserer typisk materielle prosesser med energi og dynamikk, som for eksempel *redusere, kan forebygge*. Det kan være vanskelig å avgjøre om det er ytre handling i verden eller en indre, skjult mental prosess. I prosesser med dispositiv handling var målobjektet skapt allerede da prosessen startet. Med andre ord skjer ingen nyskapning i 28 av de 31 materielle prosessene i teksten. Dette styrker inntrykket av en statisk tekst.

Prosesser med *begrens* gjentas 6 ganger i løpet av teksten. Den høye frekvensen indikerer at avsender vektlegger tilbakeholdenhet i forhold til bruken av visse næringsmidler i sin representasjon.

9.15	<i>Begrens</i>	<i>bruken av meieriprodukter med mye mettet fett som helmelk, fløte, fett, ost og smør.</i>
9.6	<i>Begrens</i>	<i>mengden av bearbejdede kjøttprodukter som er røkt, saltet eller konservert med nitrat eller nitritt, som for eksempel bacon eller spekepølse.</i>
	Prosess: Materiell: Handling: Dispositiv	Deltaker: Målobjekt

Målobjektene (Maagerø 2005:107) i alle 6 setningene, vist ved eksempel 9.15 og 9.6 ovenfor, realiserer detaljert spesifikasjon av helseskadelige matvarer i henhold til kostrådene. Aktøren “*du*” er underforstått. Ytringen har fokuset og tyngden på prosess og målobjekt. Animalske matvarer av kjøtt og meieriprodukter realiserer målobjekt i 4 tilfeller. Salt i maten er målobjektet i setning 10.5.1, og setning 3.10 har målobjektet sukker.

Setningene 3.8 og 12.10 tilsvarer forekomsten av prosesser uttrykt med *redusere* som handling i kommunikasjonen. Nedenfor vises ytringenes representasjon av sammenhenger uttrykt ved materiell prosess.

3.8	<i>Ved å opprettholde normal-vekten din</i>	<i>reduserer</i>	<i>du</i>	<i>også</i>	<i>risikoen</i>	<i>for helseproblemer.</i>
12.10	<i>Spiser du sunt og er fysisk aktiv i hverdagen</i>	<i>reduserer</i>	<i>du</i>		<i>risikoen for blant annet hjerte- og karsykdommer, type 2-diabetes, høyt blodtrykk, flere former for kreft, beinskjørhet, tannrøte, overvekt og fedme</i>	
	Omst.: Hensikt	Prosess: Materiell Handling Dispositiv	Del-taker: Aktør		Deltaker: Målobjekt	Omst.: Hensyn

Teksten presenteres i 4 tilfeller med *du* som aktør. Ellers forekommer ingen levende personer som førstedeltaker i noen av de materielle prosessene. Setningene gjengir et virkelighetsbilde

der aktørens handling gir direkte konsekvenser for helsen. Ved denne type representasjon plasseres ansvaret for egen helse hos leseren.

Kreative prosesser uttrykker at noe nytt oppstår eller blir skapt i løpet av prosessen. Det som har oppstått ved hjelp av aktør realiseres som målobjekt. I teksten handler de kreative prosessene om helsegevinsten ved å spise sunt, samt muligheten for nye, spennende matopplevelser. De 3 materielle kreative prosessene realiseres gjennom verbalene *gi* og *eksperimenter* som vist i tabellen nedenfor.

3.2.	<i>Sunn hverdagsmat og et variert kosthold</i>	<i>gir</i>	<i>deg</i>	<i>et godt grunnlag</i>	<i>for god helse.</i>
6.4.		<i>Eksperimenter med</i>		<i>nye måter å tilberede fisken på.</i>	
	Deltaker: Aktør	Prosess:Materiell: Handling:Kreativ	Deltaker: Resipient	Deltaker: Målobjekt	Omstendighet: Hensikt

Jeg tolker i første setning (3.2) meningen slik at et godt grunnlag for god helse skapes gjennom et sunt og variert kosthold. God helse er ikke nødvendigvis status i utgangspunktet. Grunnlaget for god helse blir skapt i den kreative prosessen og medfører endring til noe nytt. *Eksperimenter* i setningene (6.4 og 4.4) analyserer jeg som materielle kreative prosesser, fordi dette verbalet betydningsmessig realiserer forandring ved å prøve noe nytt. Dette aspektet kommer enda tydeligere fram ved tilføyelsen *med nye måter å tilberede og servere fisken på*. Setningene har positivt uttrykk, forsterket ved adjektiv som *sunn hverdagsmat*, *et godt grunnlag*, *for god helse*, *nye måter*. Oppfordringene er holdt i en oppmuntrende tone som kan fremme endring.

5.3.1 Deltakerne

Deltakerne i materielle prosesser er aktøren som utfører eller utløser prosessen og målobjektet er den størrelsen som prosessen retter seg mot (Maagerø 2005:106f.). Aktøren har den aktive og sentrale rollen i de materielle prosessene. Av de 31 materielle prosessene i brosjyret teksten realiseres 21 uten deltakeren aktør. De 21 setningene uten aktør er formulert som imperativ (Maagerø 2005:142). Denne type setninger har semantisk et underforstått *du* som oppfordringen retter seg mot. Bare 4 setninger har en levende person som aktør. Tabellen nedenfor viser at bare 4 ytringer har en person som aktør.

Type Deltaker	Realisering av Aktør	Forekomst	Sum
---------------	----------------------	-----------	-----

Aktør	Levende person:	4	10
	Matvarer som objekt/matrelatert:	6	
Manglende Aktør	Uten Aktør	21	-21

Deltakerrollen aktør realiseres i 4 setninger (2.3, 3.8, 4.7, 12.10) av 2. person entall. Nedenfor gjengis 2 av setningene (2.3, 4.7) fra teksten.

2.3	<i>Med riktig hverdagskost</i>	<i>kan</i>	<i>du</i>	<i>også</i>	<i>forebygge</i>	<i>sykdom.</i>
4.7		<i>kan</i>	<i>Du</i>		<i>bruke</i>	<i>friske, hermetiske, frosne og varmebehandlede grønnsaker, frukt og bær.</i>
	Omstendighet: Middel	Prosess: Materiell: Handling: Dispositiv	Deltaker: Aktør		Prosess: Materiell: Handling: Dispositiv	Deltaker: Målobjekt

Ytringene informerer om at aktøren under gitte forutsetninger kan forebygge risikoen for sykdom og spesifiserer tilstand av grønnsaker, bær og frukt. Aktørens rolle i prosessen utløser i liten grad bevegelse og energi i den ytre verden.

Slik setningene (2.3, 4.7) er realisert, oppfatter jeg meningen mer som en statisk og distansert konstatering, med en nedrangert aktør. Ytringene fremhever derimot koblingen mellom omstendighet og målobjekt. Jeg tolker prosessene semantisk slik at de trekker inn det kognitive aspektet hos aktøren. Verbalene realiserer ingen distinkt betydning av prosessene. Verbalet *bruke* kunne vært erstattet med *velge*, slik det realiseres i 14 tilfeller av teksten. Den semantiske betydningen av verbalene *forebygge* og *redusere* er ikke tydelige materielle prosesser i den ytre verden, men vil også involvere kunnskapsorientering og kreve planlegging av aktør.

Flere verbaler uttrykker semantisk prosesser som forutsetter endring, som for eksempel *unngå* og *bytt ut*. Prosessene *begrense*, *redusere* og *forebygge* har i tillegg en bremsende betydning. Disse prosessene kunne tolkes som mentale prosesser, ved at de kan oppfattes som å foregå på det indre plan.

Teksten realiserer 30 deltakere som målobjekt. Jeg har sortert målobjekt i kategoriene mat, hjelpemidler, sykdom og risiko, samt fysisk aktivitet. Tabellen nedenfor viser forekomsten og type av målobjektene.

Målobjekt	Mat	20	31
	Hjelpemidler	2	
	Sykdom og sykdomsrisiko	3	
	Fysisk aktivitet	6	

Målobjektene omfatter mat, som for eksempel *tomater, løk, purre og hvitløk* (4.17), *mengden bearbeidet kjøtt og rødt kjøtt* (9.1), *mengden rødt kjøtt og bearbeidede produkter av rødt kjøtt* (9.7), *bruken av meieriprodukter med mye mettet fett, som helmelk, fløte, fet ost og smør* (9.15). Målobjekt som hjelpemidler representeres av *Kostrådene* (2.5) og *Nøkkelhullet og Brødskala'n* (5.5). Sykdom og sykdomsrisiko som målobjekt realiseres som *sykdom* (2.3) og *risikoen* (3.8). Fysisk aktivitet som målobjekt realiseres ved *fysisk aktiv* (11.1), *trappene* (11.4), *en kveldstur* (11.4.1), *minst 30 minutter* (11.5), *fysisk aktivitet* (11.7), *60 – 90 minutter moderat fysisk aktivitet* (11.8), *aktiviteten*.

Analysen viser at hverken personer eller andre levende vesener forekommer som Målobjekt. Tabellen med målobjektene ovenfor viser at avsender er opptatt av å presentere en versjon av verden der forbindelsen mellom kosthold og helse står i sentrum. Mennesker er ytterst sjelden inkludert som deltaker i representasjonen.

5.4. Mentale prosesser

De mentale prosessene betegner indre handling eller opplevelse hos individet og involverer dermed et sanseapparat og tenkeevne (Frimann 2004:70). Prosessene krever en deltaker med en bevissthet, den sansende, som gjennom mental aktivitet eller følelse opplever den andre deltakeren, som fenomen (Frimann 2004:70).

Teksten realiserer 22 mentale prosesser. Tekstens mentale prosesser deles inn etter intensjonell, perseptuell, kognitiv og desiderativ type, for å få frem hvilke områder for mental aktivitet prosessene aktiverer (Andersen og Smedegaard 2005:271).

Hovedkategori	Underkategorier	Prossesser/verbaler	Sum
Mentale prosesser: 22	Intensjonell	velge	14
	Perseptuell	se etter (3), smake (1)	4
	Kognitiv	huske	1
	Desiderativ	ønske	2

Underkategoriene av mentale prosesser indikerer hvilken del av sanseapparatet eller cortex prosessen involverer. Tabellen ovenfor gjengir typen verbaler som knyttes mot de respektive underkategoriene. De fleste representasjonene gjengir en hensiktsbetenget prosess som krever organisering. Intensjonelle prosesser involverer planlegging, der de fleste prosessene realiseres av *velg*. Prosessen *husk* involverer det kognitive, og utløser lignende hjerneaktivitet som den intensjonelle prosessen. Persepsjonelle prosesser dreier seg om oppfattelse gjennom sansene, slik som se, høre, smake og føle. De desiderative prosessene rommer det emosjonelle aspektet av mentale prosesser, slik som å ønske.

De mentale prosessene krever en deltaker som opplever, erfarer og føler noe. Analysen viser at kun få prosesser involverer deltakerens indre liv, hans opplevelser og følelser. Det er overraskende at de perseptuelle prosessene bare forekommer i 4 tilfeller. De forskjellige matvarene innbyr generelt til sanseopplevelser gjennom smak, lukt, utseende og konsistens. Teksten berører ikke dette aspektet av matopplevelse og matglede i sin representasjon om kosthold.

5.4.1. Mentale intensjonelle prosesser

14 setninger er i underkategorien mentale intensjonelle prosesser (Andersen og Smedegaard 2005:112). Alle prosessene realiseres i imperativ, uten deltakeren, den sansende, eksplisitt. Likevel oppleves hver ytring som en direkte henvendelse til leseren. Verbet “velge” realiserer alle de 14 prosessene. Oppfordringene er konstruert i samme form, der deltakerene fenomen består av spesielt tunge ledd. Nedenfor vises fire eksempler (3.4, 5.4, 10.1, 9.1) fra teksten:

3.4.	<i>Velg</i>	<i>matvarer med begrensede mengder mettet fett, sukker og salt.</i>	
5.4.	<i>Velg</i>	<i>fullkornprodukter med høyt innhold av fiber og fullkorn, og lavt innhold av fett, sukker og salt.</i>	
10.1.	<i>Velg</i>	<i>matoljer, flytende margarin og myk margarin</i>	<i>framfor hard margarin og smør.</i>
9.1.	<i>Velg</i>	<i>magert kjøtt og magre kjøttprodukter.</i>	
	Prosess:Mental: Intensjonell	Deltaker: Fenomen	Omstendighet: Sammenlikning

Semantisk betydning av å *velge* involverer mentale prosesser hos den sansende i form av planlegging og overveielse før en avgjørelse treffes. Slik verbalet *velg* uttrykker mening i hvert tilfelle i teksten, er det mentale aspektet fraværende for mottakeren. Han verken

utfordres eller inviteres til å ta egne valg. Avsender beskriver detaljert kriteriene for næringsmidlene som er valgbare for leseren, og nytter i tillegg imperativformen som realiserer krav.

Deltakeren fenomen former jevnt over tunge ledd som representerer spesifiserte grupper av matvarer. Måten setningene ovenfor er konstruert, økonomiserer bruken av språket. Mye informasjon med få ord medfører en tettpakket oppramsing av detaljerte opplysninger vedrørende matvarer. Fenomen i setning 5.4 gjengir en spesielt komprimert beskrivelse av fullkornprodukter som skal ha *høyt innhold av fiber og fullkorn, og lavt innhold av fett, sukker og salt*. Skrivestilen nærmer seg malen for en klinisk redegjørelse. Næringsmidlene blir i sum fremstilt på en upersonlig måte som ikke fremmer matglede. Setningene blir baktunge på grunn av at deltakeren fenomen realiseres som spesifiserte fakta om mat.

5.4.2. Mentale perseptuelle prosesser

Kun tre setninger (3.5, 4.3, 10.10, 12.1) realiserer mentale persepsjonelle prosesser, der leseren oppfordres til å bruke sansene syn og smak (Andersen og Smedegaard 2005:114). Da alle setningene realiseres i imperativ, mangler den sansende eksplisitt i setningene. Leserens oppfatter likevel oppfordringen som en direkte henvendelse. Alle de perseptuelle prosessene har *Nøkkelhullet* som fenomen. Setningen (12.1) nedenfor realiserer én av tre innholdsmessig identiske prosesser. Den sansende skal forstås implisitt, da alle de 3 setningene realiseres i imperativ. Det er uventet at avsender fokuserer persepsjonen på *Nøkkelhullet* i stedet for de fristende råvarene som anbefales i teksten. Leserens bør være kjent med hva *Nøkkelhullet* står for i konteksten, fordi teksten forklarer ikke begrepet eksplisitt.

12.1	<i>Se etter</i>			<i>Nøkkelhullet.</i>
4.4	<i>Smak</i>	og	<i>eksperimenter.</i>	
	Prosess: Mental: Persepsjon		Prosess: Materiell: Handling: Kreativ	Deltaker: Fenomen

5.4.3. Mentale kognitive prosesser

Brosjyrettekstens eneste kognitive mentale prosess (9.14) ytres i imperativ, slik at deltakeren den sansende ikke nevnes eksplisitt i setningen (Andersen og Smedegaard 2005:111).

Deltakeren fenomen realiserer avsenders vurdering i form av en kategoriske at-setning, og krever i tillegg at leseren skal huske. Verbalet *husk* formidler et dikterende påbud. Ytringens form skaper inntrykk av en autoritær avsender med liten respekt for mottakerens integritet.

9.14	<i>Husk</i>	<i>at det er lurt å velge de magre meieriproduktene til hverdags.</i>
	Prosess: Mental:Kognisjon	Deltaker: Fenomen

Det er litt rart at bare én setning trekker inn deltakerens kognitive evner i løpet av teksten. Brosjyretestens verden blir på en måte presentert som en endelig versjon av virkeligheten, der leserens kognitive deltakelse mot et sunnere kosthold ikke er innbefattet. En livsstilsendring foregår i den virkelige verden i høy grad ved hjelp av motivering på det kognitive og emosjonelle plan.

5.4.4. Mentale desiderative prosesser

Brosjyretekten gjengir 2 desiderative mentale prosesser (Andersen og Smedegaard 2005:113). Tabellen nedenfor viser de to setningene 10.6 og 12.9:

10.6.		<i>Ønsker</i>	<i>du</i>	<i>å sette mer smak på maten du lager?</i>
12.9	<i>Ved å gi råd om kosthold og valg av matvarer</i>	<i>ønsker</i>	<i>Helsedirektoratet</i>	<i>å inspirere til et kosthold som er bra for helsen.</i>
	Omstendighet: Hensikt	Prosess: Mental:Desiderativ	Deltaker: Den Sansende	Deltaker: Fenomen

For å kunne være førstedeltaker i mentale prosesser, må den sansende være et levende vesen med bevissthet og et sanseapparat. Setning 10.6 oppfyller kriteriet for den sansende ved deltakeren i 2. person entall: *du*, altså leseren. Avsender henvender seg direkte til mottaker og trekker henne med inn i kommunikasjonen. I setning 12.9 innehar *Helsedirektoratet* rollen som den sansende. Institusjonen *Helsedirektoratet* må forstås metaforisk for at ytringen skal ha mening. Vi vet jo at summen av alle ansattes arbeid utgjør *Helsedirektoratet*, men at *Helsedirektoratet* likevel ikke er et levende vesen. De fleste lesere vil dessuten ha fått med seg at *Helsedirektoratet* står som utgiver av brosjyren. Semantisk realiseres imidlertid meningen at *Helsedirektoratet* omtaler seg selv i 3. person, og dermed som en instans uten aktiv deltakelse i prosessen. Formuleringen skaper avstand mellom avsender og mottaker i kommunikasjonssituasjonen. Spørsmålet melder seg om hva som er hensikten ved ikke å la *Helsedirektoratet* realisere førstedeltaker som for eksempel *Vi i Helsedirektoratet*. En grunn

kan være at Helsedirektoratet representerer en statlig myndighet som utsteder påbud og forbud overfor befolkningen.

Som en oppsummering av tekstens mentale prosesser vil jeg hevde at de stiller små krav til mental aktivitet hos leseren, ved at avsender presenterer sammenhenger mellom den underforståtte førstedeltakeren og andredeltakerne som fasitsvar for leseren. Teksten utnytter ikke kraften i de emosjonelle og sansemessige erfaringene hos leseren. Leserens blir ikke oppfordret til å betrakte, smake, lukte eller kjenne på matvarene. Avsender har stort sett valgt å holde tanker og følelser utenfor kommunikasjonen sin.

5.4.5. Verbal prosess

Verbale prosesser gjengir hva noen sier. Prosessene gjennomføres ved deltakerne den talende og det utsagte (Maagerø 2005:120). Teksten inneholder en verbal prosess, realisert av en passivkonstruksjon. Det som sies tilsvarende det utsagte. Den talende, altså avsender, er på grunn av passivkonstruksjonen usynlig i kommunikasjonen. Leserens reflekterer kan hende ikke videre på hvem som egentlig sier dette. Den skjulte deltakeren kan være Helsedirektoratet i kraft av status som avsender. Alternativt bruker avsender passiv for å relatere anbefalingen til erfaringsbaserte ekspertråd innen helseforskning generelt.

11.8	<i>For å vedlikeholde vekten etter vektreduksjon</i>	<i>anbefales</i>	<i>60-90 minutter moderat fysisk aktivitet de fleste dager i uken.</i>
	Omstendighet: Hensikt	Prosess: Verbal: Passiv	Deltaker: Det Utsagte

5.5. Litt mer om deltakerne

Teksten inneholder mange og til dels tett sammenknyttede omstendigheter. I transitivetsanalysen realiseres disse ofte av en omstendighet. Der en detaljanalyse ville skygge for meningen og hindre språkflyten, er analysen foretatt med blikk på hvilke funksjoner setningsledd innehar. Setning 12.9 tjener som eksempel på lenker av omstendigheter i teksten: *Ved å gi råd om kosthold og valg av matvaner ønsker Helsedirektoratet å inspirere til et kosthold som er bra for helsen.* Formuleringen inneholder tre preposisjonsfraser som hver uttrykker omstendighet. Jeg velger likevel for den helhetlige meningens skyld å analysere formuleringen som omstendigheten hensikt.

Spesielt andredeltakere i prosessene er spesifisert beskrevet ved hjelp av preposisjonsfraser. Jeg har tolket slik jeg oppfatter den egentlige meningen av elementene andredeltaker pluss

preposisjonsfrase. Av den grunn er preposisjonsfraser ved mange tilfeller analysert som del av deltakeren. I setning 9.6 er andredeltaker i en materiell prosess analysert som: *mengden av bearbeidede kjøttprodukter som er røkt, saltet eller konservert med nitrat eller nitritt, som for eksempel bacon eller spekepølse*. Preposisjonsfrasene som del av deltakeren uttrykker omstendigheter av middel. Semantisk er spesifiseringen av *bearbeidede kjøttprodukter* målobjektet i setningen. En detaljanalyse av omstendigheter er valgt bort, fordi funksjon overstyrer form.

Preposisjonsfraser innledet av preposisjonen *med* forekommer ofte som spesifisering av deltaker. Setningen 3.1 representerer et typiske eksempel på disse konstruksjonene. I den relasjonelle prosessen (3.1): *Ha et variert kosthold med mye grønnsaker, frukt og bær, grove kornprodukter og fisk, og begrensede mengder bearbeidet kjøtt, rødt kjøtt, salt og sukker* uttrykker preposisjonsfrasen inkluderende mening av målobjektet. Preposisjonsfrasen angir her inkluderende bestanddeler av begrepet *et variert kosthold*, som til sammen utgjør helheten *kosthold* i setningen. Derfor opptrer ikke preposisjonsfrasen som omstendighet i min analyse.

Det er vanlig å bestemme preposisjonsfrasen innledet av *med* som ledsagende omstendighet eller omstendighet av typen måte. Ledsagende omstendighet realiserer *med* i betydningen sammen med eller i tillegg til (Maagerø 2005:129). Ingen av tekstens preposisjonsfraser innledet av *med* innehar betydningen av ledsagende omstendighet. Omstendighet av typen måte skiller mellom middel og kvalitet. Middel beskriver de hjelpemidler eller materialer prosessen utføres ved hjelp av og kvalitet beskriver metoden prosessen utføres ved hjelp av. Flere av setningene med preposisjonsfraser innledet av *med* eller *av* gjengir omstendighetene måte. Jeg analyserer likevel preposisjonsfrasene som del av andredeltaker på grunn av at preposisjonsfrasens betydning forstås som identifiserende tilleggsbeskrivelse eller forklarende supplement til andredeltaker.

Setningen 10.12: *Brus, saft og godteri er de største kildene til tilsatt sukker i kosten* inneholder to preposisjonsfraser, som er understreket. Jeg har valgt å analysere begge preposisjonsfrasene som bestanddel av deltakeren verdi. Dersom verdi representeres ved *de største kildene* alene, er svært lite potensial for mening tilstede. Det virker funksjonelt sett ikke hensiktsmessig for kommunikasjonen å stykke opp setningen i fragmenter.

Analysen viser at teksten i stor grad er bygd opp av substantiviske ordlenker rundt enkle prosesser. Teksten inneholder mange opphopninger av nominelle og adjektiviske setningsledd, som preposisjonsfraser eller nedrangerte setninger. Ved komplekse nominelle

ledd pakkes tekstens med informasjon. Prosesser er blitt omformulert til nominale ledd eller foregår i setningsledd uten prosesstatus i hovedsetningen. Teksten blir derfor statisk

Mening som realiseres i samsvar mellom leksikogrammatisk og semantisk betydning, som for eksempel at verb realiserer prosesser, tilsvarer kongruent språkrealisering (Andersen og Smedegaard 2005:332). Man kan skape alternative formuleringer, for eksempel ved substantiv i kombinasjon med verbal Dersom formuleringen medfører en leksikogrammatisk og semantisk sammenblanding ved at betydning realiseres ved en annen ordklasse enn den tilhørende, tilsvarer det inkongruent språkbruk, eller metaforisk språk (Andersen og Smedegaard 2005:333). Det omformulerte ordet representerer en prosessmetafor (Andersen og Smedegaard 2005:335). Teksten inneholder få prosesser i forhold til mengden av informasjon. På grunn av tekstens høye andel av komplekse nominale ledd og relativt lave forekomst av prosesser har jeg analysert teksten for prosessmetaforer Når en handling omskrives til en ting, som i en nominalisering, kalles dette *begivenhet-som-gjenstand*, fordi prosessen er omgjort til et objekt (Andersen og Smedegaard 2005:338). Prosessmetaforene i tabellen nedenfor er understreket, og viser to av *begivenhet- som -gjenstand* forekomstene i teksten:

Nominelt: Begivenhet som gjenstand
11.7: <u>Fysisk aktivitet er gunstig ved vektreduksjon og for forebygging av vektøkning.</u> > Begivenheten handler om at noen kan redusere og forhindre å øke vekten> Hvis du er fysisk aktiv, både mens du slanker deg og etterpå, unngår du å legge på deg.
2.6. <u>Matvarer merket med Nøkkelhullet er et hjelpemiddel for å ta de små sunne grepene i hverdagen.</u> > Begivenheten er at Nøkkelhullsmerket hjelper deg > Nøkkelhullsmerket hjelper deg med å velge sunne matvarer.

De adjektiviske prosessmetaforene i setningene nedenfor gjengir resultatet av en prosess som en kvalitet ved substantivet. Dette er en nyttig formulering dersom avsender ønsker å skjule hvem som er ansvarlig for handlingen. I brosjyreteksten kan det være hensiktsmessig med denne typen formuleringer, fordi avsender vurderer det som irrelevant i kommunikasjonssituasjonen hvem som er fysisk aktiv og hvem som har merket eller bearbeidet matvarene. Adjektiviske nominaliseringer lar i tillegg avsender komprimere nødvendig generell informasjon.

Adjektivisk: Begivenhet som kvalitet
10.8: <i>Bearbeidede matvarer bidrar i snitt med 70-80% av saltinntaket.</i> Begivenheten er at noen har bearbeidet matvarene.
11.7: <i>Fysisk aktivitet er gunstig ...</i> Begivenheten er at noen er fysisk aktive.
12.14: <i>Mengdene angitt i kostrådene tar utgangspunkt i matinntaket til en normalt, fysisk aktiv voksen.</i> Begivenheten er at noen har angitt mengdene i kostrådene.

Ordvalg

Teksten kommuniserer ved hjelp av påfallende mange sammensatte substantiv, hovedsakelig som første- og andredeltakere i prosessene. Dette representerer en form for økonomisk språkbruk ved at meninger komprimeres. Samtidig skaper ordvalgene inntrykk av et formelt fagspråk, som gjør at teksten kan virke upersonlig. De sammensatte substantivene kan stort sett deles inn i matvarer og ord med helseinnhold. Oppstillingen nedenfor viser typen av sammensatte substantiv antydnet i løse kategorier:

Følelser/Tilstand: velvære, søtsuget, inspirasjon, matglede, oppdagelsesferd	Mat: kornprodukter, hverdagskost, hverdagsmat, fullkornpasta, fullkornris, påleggsporsjoner, middagsporsjon, fiskeprodukter, kjøttprodukter, råvarer, meieriprodukter, næringsstoffene, fetttsyresammensetning, matlagning, ferdigretter	Helserelatert: kostrådene, veiledning, hjelpemiddel, aktivitet, helseproblemer, saltinntaket, saltinnhold, væskebehovet, kroppsfunksjoner, kunnskapsoppdateringer, energibalanse, vektreduksjon, vektøkning, normalvekten, matinntaket, sykdomsrisiko,
---	--	---

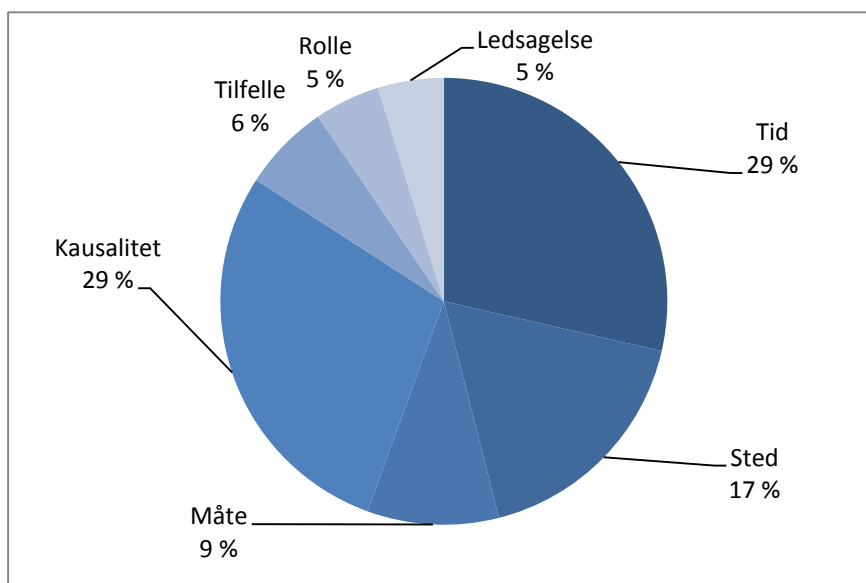
Ordene representerer overveidende kjent innhold, men oppleves likevel som abstraksjoner av ubestemt mengde og omfang. Meningsinnholdet av substantivene gjentas vekselvis som deltakere og omstendigheter i løpet av brosjyreteksten. Avsender komprimerer faktakunnskap og gjentar ord og ordsammensetninger relatert til kjøtt, fett, salt, sukker, med flere.

På grunn av de mange upersonlige førstedeltakerne i teksten har jeg foretatt en tilpasset analyse av tekstens førstedeltakere i forhold abstraksjonsgrad på tre nivå, etter inspirasjon fra Edlings (2006:69,71) metode for referentanalyse.

Teksten realiserer i 55 tilfeller førstedeltaker tilsvarende ubestemte mengder av næringsmidler eller abstrakte begreper knyttet til ernæring og fysisk aktivitet. Når førstedeltakerne består av objekter og begreper, tjener prosessene ofte til å forklare tilstander og egenskaper ved førstedeltakeren ved hjelp av relasjonelle prosesser. Analysen viser at kun 5 prosesser har førstedeltaker som representerer en konkret person, nemlig mottakeren. 4 av de materielle prosessene har *du* som aktør, og 1 desiderativ mental prosess har *du* som den sansende. Helsedirektoratet realiserer den sansende i en desiderativ prosess, men jeg leser denne førstedeltakeren metaforisk, og plasserer derfor Helsedirektoratet i gruppen for abstraksjoner. Avsender viser seg ikke som deltaker i teksten. Et nærmest totalt fravær av levende vesener som utfører prosessene gjør at teksten får et statisk preg. Tekstforfatterens formuleringer har ført til at teksten er nærmest tom for levende vesener. Potensialet for samhandling er dermed svakt. Jeg vil derfor hevde at tekstens oppgave i forhold til den ideasjonelle metafunksjonen gjelder fokuseringen på representasjoner rundt forhold av matvarer og helse i den erfaringsbaserte ytre verden.

5.6. Omstendigheter

Figuren viser type og frekvens av forekommende omstendigheter i teksten.

Omstendighet tilføyer setningen informasjon om forhold rundt prosessen og deltakerne ved å orientere setningsinnholdet til den erfaringsbaserte verden (Maagerø 2005:125). Setninger kan likevel realiseres uten omstendigheter. Mange av setningene i brosjyreteksten er analysert uten omstendighet, selv om teksten inneholder et høyt antall spesifiserende preposisjonsfraser, spesielt i forbindelse med andredeltaker.

5.6.1. Omstendighet: Tid

Tid:	Hyppighet: 14	<i>hver dag, i uken, de fleste dager i uken</i>
Forekomst: 18	Tidspunkt: 3	<i>når du handler, når du er tørst</i>
	Varighet: 1	<i>i minst 30 minutter</i>

Tidsomstendigheten gir tilleggsopplysninger i forhold til tidsperspektivet i prosessen (Maagerø 2005:125). Dette aspektet forekommer 22 ganger i teksten. Jeg har sortert tidsomstendighetene etter tidspunkt, varighet og hyppighet (Andersen og Smedegaard 2005:132). Hyppighet er den dimensjon av tidsomstendighetene som beskriver hvor ofte noe gjentar seg (Andersen og Smedegaard 2005:133). Hele 14 tilfeller gjengir *hver dag* i en eller annen form som hyppighet og 3 forekomster har *uke* som hyppighet. Omstendigheten tidspunkt (Andersen og Smedegaard 2005:132) realiseres med *når du handler* og *når du er tørst*. Både Hyppighets- og Tidspunktsomstendighetene er knyttet til kostrådsetemaet. Ingen av disse omstendighetene gir spesifiserte opplysninger som for eksempel klokkeslett eller tid på dagen. Teksten er av en type der tidsperspektivets viktigste funksjon er å uttrykke regelmessighet. Dette er en viktig dimensjon ved å innarbeide nye vaner. Varighet (Andersen og Smedegaard 2005:133) forekommer 1 gang ved *i minst 30 minutter*, og dreier seg om fysisk aktivitet. Teksten er i de aller fleste setningene opptatt av hyppighet for inntak av sunne matvarer.

5.6.2. Omstendighet: Sted

Sted: Forekomst: 11	Sted: 11	<i>i matlagning og på maten, i frukt- og grøntavdelingen, på feltet, i Norge</i>
	Retning: 0	
	Distanse: 0	

Stedsomstendighetene forklarer hvor noe befinner seg, og kan i tillegg uttrykke bevegelse og distanse (Maagerø 2005:126). Tekstens stedsomstendigheter er dannet av preposisjonsfraser og angir i hvert tilfelle kun stedet statisk. Preposisjonsfrasene innledes 10 ganger ved preposisjonen *i* og 2 ganger med preposisjonen *på*. Preposisjonene realiserer semantisk fravær av bevegelser som retning eller distanse.

Det er interessant at omstendigheten bare i 2 tilfeller realiserer sted som konkret finnes i en erfaringsbasert verden. Stedsomstendighetene er understreket i de følgende to setningene fra teksten. Oppfordringen i setning 4.3: *Gå på oppdagelsesferd i frukt- og grøntavdelingen* kan leseren fysisk imøtekomme. Setning 12.5: *I Norge er det Helsedirektoratet og Mattilsynet som står bak Nøkkelhullet*, gir leseren konkret stedsangivelse.

De resterende stedsomstendighetene realiseres av preposisjonsfraser innledet med preposisjonen *i*, og representerer mening rundt tema ernæring. I setning 10.5.1 angir omstendigheten områdene som er omfattet av begrensningen: (*Velg matvarer med lite salt, og begrens bruken av salt i matlagning og på maten*). Setning 12.11 angir med omstendighet opprinnelsesstedet for viten: *Kostrådene er basert på systematiske kunnskapsoppdateringer og forskning på feltet*, mens i setning 4.12.1: (*Poteter er ikke inkludert i “fem om dagen”*), *men hører med i et variert kosthold* realiserer stedsomstendigheten så generelt og uklart at den er vanskelig å avgrense. *Måltider, kosthold og matinntak* er uløselig knyttet til vår eksistens, som noe konstant tilstedeværende. Jeg oppfatter imidlertid stedsomstendighetene som temmelig generelle. Flere av stedsomstendighetene uttrykker ganske omfattende, men samtidig uklart innhold som: *i alle dagens måltider, i kostrådene*. Stedsangivelsene er vage og abstrakte, som sted betraktet. Betydningsmessig handler stedsomstendighetene mest om mat og kosthold. Handlingen foregår i svært liten grad på steder i den ytre erfaringsbaserte verden kommunikasjonspartene lever i.

5.6.3. Omstendighet: Måte

Måte: 6	Kvalitet: 2	<i>mellom ulike typer grønnsaker og frukt, til 500 gram</i>
	Middel: 1	<i>med riktig hverdagskost</i>
	Sammenlikning:3	<i>fremfor hard margarin og smør, sammenliknet med andre matvarer av samme type,</i>

Omstendigheten måte skiller mellom typene middel, kvalitet og sammenlikning (Maagerø 2005:126). Middel angir de nødvendige hjelpemidlene for gjennomføring av prosessen, som for eksempel materialer og redskap (Maagerø 2005:126). Analysen viser at kun setning 2.1 realiserer middel som omstendighet: *Med riktig hverdagskost kan du også forebygge sykdom*. Setningen formidler viktig informasjon om sammenhengen mellom mat og helse.

Kvalitetsomstendigheten angir på hvilken måte gjennomføringen av prosesser foregår (Maagerø 2005:12/). I følge analysen min inneholder teksten to setninger med omstendigheten kvalitet. Setning 4.10: *Varier mellom ulike typer grønnsaker og frukt* og setning 9.7: *Begrens mengden rødt kjøtt og bearbeidede produkter av rødt kjøtt til 500 gram per uke*.

Sammenlikning angir hvordan noe utføres ved hjelp av en prosess sammenliknet hvordan noe annet ville gjennomført prosessen (Maagerø 2005:127). Setning 10.1: *Velg matoljer, flytende margarin og myk margarin, fremfor hard margarin og smør*. 12.3: *Sammenliknet med andre*

matvarer av samme type oppfyller produkter med Nøkkelhullet ett eller flere av disse kravene:

5.6.4 Omstendighet: Kausalitet

Kausalitet: 18	Hensikt: 12	<i>for å vedlikeholde vekten etter vektreduksjon, ved å gi råd om kosthold og valg av matvaner</i>
	Årsak: 1	<i>fordi grove kornprodukter er sunnere enn fine kornprodukter, fremfor hard margarin og olje</i>
	Hensyn: 5	<i>av dem med økt sykdomsrisiko, for eksempel de med overvekt eller høyt blodtrykk, for mange nordmenn</i>

De kausale omstendighetene deles inn etter betydningen av hensikt, årsak og hensyn til at prosessen finner sted (Maagerø 2005:128).

Hensikt representerer formålet med det som skjer i setningen gjennom prosessen (Maagerø 2005:128). Setningsleddet dannes av preposisjon pluss styring, og inneholder nyttig informasjon som er viktig for meningen i den påfølgende setningen. Brosjyreteksten inneholder 11 hensiktsomstendigheter. De fleste omstendighetene er knyttet til temaet varig endring innen kosthold. Setning 11.8: For å vedlikeholde vekten etter vektreduksjon anbefales 60-90 minutter moderat fysisk aktivitet de fleste dager i uken og setning 12.9: Ved å gi råd om kosthold og valg av matvaner ønsker Helsedirektoratet å inspirere til et kosthold som er bra for helsen realiserer aspektet av hensikt på samme måte som de resterende hensiktsomstendighetene i teksten. Jeg tolker hensikt som relevant og nyttig begrunnelse for adferd i forhold til helseproblematikken.

Omstendigheter av typen årsak danner en underkategori til de kausale omstendighetene, og uttrykker bakgrunnen for at prosessen finner sted (Maagerø 2005:128). Analysen viser at kun setningen 5.3. realiserer slik mening: Det er bra fordi grove kornprodukter er sunnere enn fine kornprodukter.

Hensyn som omstendighet uttrykker mening i forhold til hvem prosessen gjennomføres for (Maagerø 2005:128). I brosjyreteksten forekommer hensyn 4 ganger. Setning 12.14 viser funksjonen hensyn: De kan også brukes av dem med økt sykdomsrisiko, for eksempel de med overvekt eller høyt blodtrykk. De refererer til *Kostrådene* i forutgående setning.

Formuleringen med hensyn som omstendighet i setningen 12.14 skaper ikke positiv ladet kommunikasjon til leseren, etter min mening. Avsender ekskluderer en stor gruppe lesere fra

aktiv deltakelse i kommunikasjonssituasjonen ved å bruke omtaleformen 3. person flertall. Utsagnet vil sannsynligvis kunne oppfattes som både stigmatiserende og sårende av dem det gjelder.

I setning 5.2: *For mange nordmenn er grovt brød en selyfølgelig del av hverdagen.* uttrykker avsender ved hjelp av omstendigheten hensyn, en påstand på vegne av *mange nordmenn*. Meningen realiseres med en relasjonell prosess. Ved å omtale grupper som innbefatter potensielle lesere av teksten er ingen deltakere aktivt til stede i prosessen. Det er uheldig for kommunikasjonssituasjonen å relatere påstanden til *nordmenn* eksplisitt. Leseren oppfatter kan hende nordmenn som “flinkere” enn andre ved at de velger grovt brød. Samtidig kan nordmenn som ikke velger grovt brød føle seg støtt.

5.6.5. Omstendighet: Probabilitet

Probabilitet: 4	Betingelse: 4	<i>Velger du matvarer som er merket med Nøkkelhullet, Spiser du sunt og er fysisk aktiv i hverdagen, Om du ønsker å gå ned i vekt,</i>
-----------------	---------------	--

Omstendighet som realiserer betingelse har en dimensjon av usikkerhet ved seg, lik betydningen i tilfelle eller hvis (Andersen og Smedegaard 2005:138). Setningen 3.9: *Om du ønsker å gå ned i vekt er det særlig viktig at du har fokus på hva og hvor mye du spiser i forhold til hvor fysisk aktiv du er.* Ytringen formidler at kosthold gir konsekvenser for vekten.

Setningene 12.2: *Velger du matvarer som er merket med Nøkkelhullet er det enklere å sette sammen et sunt og variert kosthold* og 12.10: *Spiser du sunt og er fysisk aktiv i hverdagen reduserer du risikoen for blant annet hjerte- og karsykdommer, type 2-diabetes, høyt blodtrykk, flere former for kreft, beinskjørhet, tnnråde, overvekt og fedme* har betingelsen realisert av hovedsetninger formet som spørsmål. Semantisk oppfattes betingelsen i form av et forbehold som uttrykker hvis eller i tilfelle implisitt. Igjen formidler meningen av at kosthold og helse er tett forbundet, og at hver og en av oss til en viss grad bestemmer helsa gjennom livsstil og matvaner.

5.6.6. Omstendighet: Rolle

Rolle: 3	Rolle: 3	<i>som hjelpemidler, som tørstedrikk</i>
----------	----------	--

Rolle illustrerer som hva objektene bør brukes som, og gir svar på som hva (Maagerø 2005:130). Jeg oppfatter i tillegg en meningsdimensjon i forhold til med hva/hvordan bruken skal skje. Derfor er jeg usikker med hensyn til om typen omstendighet også kan realiseres av middel, fordi frasen betydningsmessig også realiserer meningen i forhold til hvilke midler som benyttes i prosessen. Rolle forekommer tre ganger i teksten. I setning 5.5: *Bruk Nøkkelhullet og Brødskala`n som hjelpemidler* og setning 10.14: *Velg vann som tørstedrikk* tolker jeg anvendelsen tilsvarende omstendigheten rolle.

5.6.7. Omstendighet: Ledsagelse

Ledsagelse: 3	Ikke – ledsagelse: 1	<i>uten å bidra med unødvendige kalorier,</i>
	Ledsagelse: 0	
	Alternativ: 1	<i>i stedet for heisen</i>

Ledsagelse representerer en spesifiserende tilleggsinformasjon i betydningen sammen med hvem eller hva prosessen skjer (Maagerø 2005:129). Teksten inneholder ingen slike omstendigheter. I teksten forekommer imidlertid 1setning der omstendighet uttrykker manglende ledsagelse i betydningen foruten hva prosessen skjer. Slik mening hører også inn under kategorien av ledsagende omstendigheter (Andersen og Smedegaard 2005:141). Jeg har sortert ikke-ledsagende omstendigheter i en egen gruppe, for å skille mellom betydningene. I setning 10.16: *Vanlig vann dekker væskebehovet uten å bidra med unødvendige kalorier,* realiseres ikke-ledsagelse av en preposisjonsfrase med nominell kjerne i en relasjonell prosess.

Ledsagende omstendighet kan også uttrykke alternativ (Andersen og Smedegaard 2005:142), som i setning 11.4: *Ta f. eks trappene i stedet for heisen.* Alternativ oppgir i stedet for hva prosessen gjennomføres, og realiseres av en preposisjonsfrase med nominell kjerne.

5.6.8. Oppsummerende om omstendighetene

Teksten inneholder et stort antall omstendigheter. Det kan i noen tilfeller by på utfordringer å detaljbestemme omstendighetene. Jeg har tolket betydningen med perspektiv på helheten i forholdet mellom deltaker og omstendighet. Figuren presentert innledningsvis viser at kausalitet og tid representerer de oftest forekommende omstendighetene. Det illustrerer at forhold og sammenhenger som krever tilleggsinformasjon i form av begrunnelse som årsak, hensikt og hensyn, spiller en viktig rolle for formidling av kommunikasjonen. Det virker

plausibelt for tekstinnholdet, da avsender er opptatt av å sette i gang en endringsprosess som krever begrunnelse og forklaring for leseren.

Spesielt omstendighetene tid og sted kan knytte kommunikasjonen til den erfaringsbaserte verden vi lever i. Slik blir leseren bedre i stand til å føle seg hjemme i teksten.

Brosjyret teksten inneholder kun de to tidspunktene *når du er tørst*, og *når du handler*. Jeg er usikker på om gjentakelsesaspektet ved meningen gjør at omstendigheten heller realiserer hyppighet enn tidspunkt. Hovedsakelig hyppighet realiserer tidsdimensjonen gjennom teksten ved angivelser som *hver dag*, *per uke*, *om dagen*. Meningen av tidsperspektivet har først og fremst funksjon av regelmessig gjentakelse, og realiserer i liten grad tidsfaktoren i tilværelsen.

Sted realiserer i liten grad konkrete plasser, bortsett fra *i frukt- og grøntavdelingen* og *i Norge*. Ellers refererer sted til *i matlagning*, *i kostrådene*, samt ved omformuleringer av disse.

Tekstens omstendigheter gir få holdepunkt om handling i den erfaringsbaserte verden. De forekommende omstendighetene styrker inntrykket av en abstrakt situasjonskonteksten.

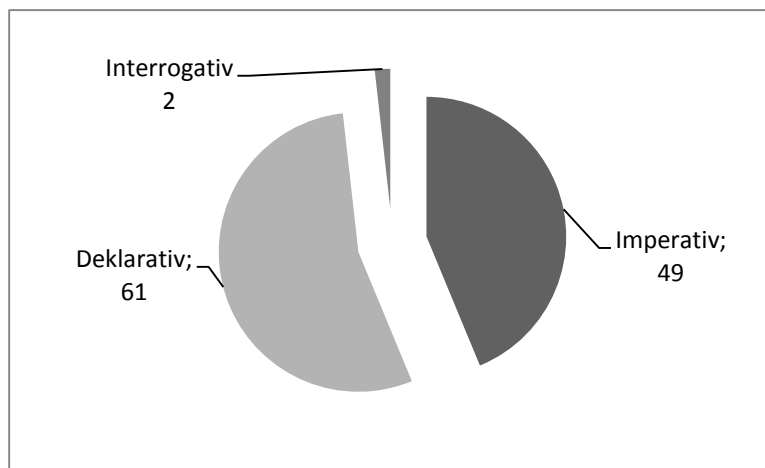
6. Analyse av mellompersonlige meningsressurser

Den mellompersonlige metafunksjonen handler om de kontaktskapende språkressursene, og hvordan relasjoner kan oppstå og vedlikeholdes i kommunikasjonssituasjonen. Halliday beskriver: *Simultaneously with its organization as a message, the clause is also organized as an interactive event involving speaker, or writer, and audience* (Halliday & Matthiessen 2004:106). Tekstens språkfunksjoner analysert i forhold til ytringsfunksjon og realisering av moduselementet (Smedegaard og Andersen 2005:40). Brosjyreteksten er deretter analysert i en mellompersonlig metafunksjonsanalyse med fokus på samhandling mellom avsender og mottaker i teksten. Utgangspunktet for analysene er å undersøke hvordan brosjyreteksten utnytter mellompersonlige språkressurser og hvordan sosiale relasjoner opprettes i kommunikasjonen. De språklige ressursene modus, tempus og modalitet er virksomme innenfor den mellompersonlige metafunksjonen og befinner seg, sammen med subjektet, i setningens moduselement. (Frimann 2004:136).

Modus i betydningen *valg av ytringsfunksjon* for kommunikasjonen gjelder språkhandlingene oppfordring, utsagn, spørsmål og tilbud. På norsk har vi modusformene indikativ og imperativ (Maagerø: 2005:138). Indikativ rommer ytringsfunksjonen utsagn og spørsmål, og deles videre inn i deklarativ for utsagn, og interrogativ for spørsmål (Maagerø 2005:139). Imperativ er modus for oppfordringer.

6.1. Setningstypene i brosjyren

Analysen omfatter brosjyrens 112 ytringsfunksjoner (Andersen og Smedegaard 2005:39). Diagrammet viser forekomsten av setningstypene imperativ, deklarativ og interrogativ i teksten. Brosjyreteksten inneholder ingen proposaler med språkhandlingen tilbud.

Ved hjelp av Andersen og Smedegaards metode (2005:60) for analyse av ytringsfunksjoner og deres prototypiske realiseringer har jeg sortert brosjyrettekstens setninger etter ytringsfunksjon. Tabellen nedenfor viser sammenhengen mellom betydning, ytringsfunksjon og setningstype. Disse faktorene bestemmer valg av modus ved kongruent språk.

Betydning	Ytringsfunksjon	Setningstype
Gi informasjon	Utsagn	Deklarativ
Kreve informasjon	Spørsmål	Interrogativ
Kreve varer og tjenester	Oppfordring	Imperativ
Gi varer og tjenester	Tilbud	

All kommunikasjon involverer minst to parter. Avsenders budskap kan enten invitere til eller kreve respons fra mottakeren. Brosjyreteksten realiserer en type dialog med én avsender som kommuniserer meningsinnhold, og mottaker som leser/lytter. I en skriftlig massekommunikasjon som brosjyren, møtes aldri kommunikasjonspartnerne. Teksten er allikevel en kommunikativ samhandling, da mottaker kan respondere kognitivt og emosjonelt i lesesituasjonen (Frimann 2004:126).

Dialogen i kommunikasjonssituasjonen dreier seg om utveksling av helserelevant innhold. Det som utveksles kalles sak og er enten informasjon eller varer og tjenester (Andersen og Smedegaard 2005:39). De to grunnleggende rollene i kommunikasjonen er å gi eller kreve, enten informasjon eller varer og tjenester. Kombinasjonen av sak og rolle gir tilsammen valget mellom fire mulige språkhandlinger: Gi informasjon, gi varer og tjenester, eller kreve informasjon, kreve varer og tjenester. Dette tilsvarer språkets fire taleroller (Maagerø 2005:136).

Forventet setningsstruktur ved å gi informasjon er ytringsfunksjonen utsagn, mens kreve informasjon formes i ytringsfunksjonen spørsmål. Å kreve varer og tjenester formidles vanligvis med ytringsfunksjonen oppfordring, mens å gi eller tilby varer og tjenester vanligvis er forbundet med et tilbud (Maagerø 2005:137). Ytringsfunksjonen tilbud skaper relasjon i form av en invitasjon fra avsender om å delta i en samhandling. Responsen fra mottaker lar det oppstå toveiskommunikasjon mellom avsender og mottaker (Maagerø 2005:137). Avsender har ikke valgt å benytte seg av denne kontaktskapende språkressursen.

Ytringsfunksjonene utsagn og spørsmål tilhører kategorien proposaler, som betyr framlegg til diskusjon. Proposalers sannhetsverdi innbyr ofte til diskusjon i forhold til mottakers akseptering av innholdets gyldighet. Oppfordringer tilhører kategorien proposisjoner, som betyr framlegg. Imperativ mangler potensiale for å diskutere om ytringen i seg selv uttrykker sannhet (Frimann 2004:130), som for eksempel setning 12.1: *Se etter Nøkkelhullet.*

6.2. Imperativ

Teksten gjengir 49 ytringer i imperativ. Setningsstrukturen tilsvarer betydningen kreve varer og tjenester. Leseren utfordres til endring av kosthold og livsstil. Avsender henvender seg i nesten halvparten av ytringene i brosjyret teksten direkte til mottaker gjennom oppfordringer. Imperativene gir kategoriske instruksjoner til leseren. Den mellompersonlige kontakten som skapes ved oppfordringene plasserer avsender i en maktposisjon overfor den henvendelsen gjelder. Ved at maktposisjonen innebærer autoritet kan mottaker føle seg umyndiggjort. Jeg vil likevel nevne at enkelte uselvstendige og usikre lesere kan hende assosierer HelseDirektoratets maktposisjon med pålitelighet og omsorg. En slik tolkning innebærer kontaktskapning der mottakers lydige innstilling kanskje motiverer til handling i tråd med avsenders intensjon.

Oppfordringene er kongruent realiserte ved at de uttrykkes som imperativer. Oppfordringene former adferdsinstruksjoner for mottaker, som for eksempel i setningene 4.1: *Spis minst fem porsjoner grønnsaker, frukt og bær hver dag.* og 12.1: *Se etter Nøkkelhullet.*

Oppfordringer realisert som imperativsetninger representerer en lite utbygd setningstype med tanke på for eksempel tid (Andersen og Smedegaard 2005: 56). Bydeformen realiseres gjennom infinitivform, men uttrykker semantisk at utsagnet er relatert til her og nå situasjonen. Betydningen av brosjyret tekstens ordre for å skape varig endring, er at utførelsen gjelder fra nåtid uansett lesetidspunkt. Setningene nedenfor (4.3, 4.11, 4.5, 4.4) uttrykker ganske forskjellig meningsinnhold, relatert til ulike situasjoner innen matvarediskursen:

4.3	<i>Gå</i>		<i>på oppdagelsesferd</i>	<i>i frukt og grøntavdelingen</i>
4.11	<i>Bruk</i>	<i> gjerne</i>	<i>tomater, løk. purre og hvitløk.</i>	
4.5	<i>Velg</i>		<i>ulike farger.</i>	
4.4	<i>Smak og eksperimenter.</i>			
	Predikat	Adjunkt: Modal	Deltaker: Mål/Medium	Adjunkt: Omstendighet

Ved å utvide imperativ med omstendighetsadjunkt som uttrykker tid, kan setningen uttrykke nåtid, fremtid, varighet og hyppighet. På grunn av manglende finittelement framkommer ikke tid relatert til en tidslinje. De følgende eksemplene i tabellen nedenfor viser at tidsperspektivet likevel er til stede, men kun som varighet og hyppighet:

5.1	<i>Spis</i>		<i>grove kornprodukter</i>		<i>hver dag.</i>
6.1	<i>Spis</i>		<i>fisk</i>	<i>til middag</i>	<i>to til tre ganger i uken.</i>
9.7	<i>Begrens</i>		<i>mengden rødt kjøtt og bearbeidede produkter av rødt kjøtt</i>	<i>til 500 gram</i>	<i>per uke.</i>
11.1	<i>Vær</i>		<i>fysisk aktiv</i>		<i>i minst 30 minutter hver dag.</i>
11.6	<i>Del</i>	<i> gjerne</i>	<i>aktiviteten</i>		<i>opp i bolker i løpet av dagen.</i>
	Predikat	Adjunkt Modalitet	Komplement	Adjunkt: Omstendighet	Adjunkt: Omstendighet: Tid: Hyppighet/Varighet

Hyppighet som tidsdimensjon innebærer at en handling eller et fenomen gjentar seg regelmessig. Setningene 5.1, 6.1 og 9.7 er blant setningene i brosjyret teksten som realiserer hyppighet i forhold til tid. Tidsaspektet bidrar til at setningers informasjonsverdi økes betraktelig. Oppfordringene kan forstås som viktige instruksjoner for mottaker i forhold til å spise sunt og riktig. Oppfordringen 11.1 gir informasjon om varighet ved hjelp av omstendighetsadjunktet *i minst 30 minutter*, pluss hyppighet uttrykt ved omstendighetsadjunktet *hver dag*. Mottaker får opplysninger som kan være viktige i forhold til sitt fysiske aktivitetsnivå.

I kommunikasjonssituasjoner der deltakerne legger vekt på gjensidig respekt og høflighet, kan oppfordringer uttrykkes inkongruent som spørsmål: Vil du se etter Nøkkelhullet? Ytringer med verbet “la” sammen med subjektet “vi” kan uttrykke oppfordringen inkongruent som et tilbud: La oss se etter Nøkkelhullet! I vi-formen blir interaksjonspartnerne eksplisitt representert i teksten og gruppert sammen, i motsetning til at en avsender som ikke er eksplisitt representert befaler en mottaker som heller ikke er eksplisitt representert. Avsender

benytter seg hverken av formuleringer som skaper inntrykk av likeverdige kommunikasjonspartnere eller oppfordringer gitt som en invitasjon til samhandling.

Bydeformen brukes i uformelle sammenhenger og i nære relasjoner, for eksempel blant venner og innenfor familien (Maagerø 2005:143). Den direkte henvendelsen kan fort virke støtende i en formell sammenheng, og hindrer dermed kanskje videre samhandling ved at mottakeren trekker seg ut av situasjonen. Kommunikasjon realisert ved imperativ i 40 % av brosjyrens tekstmateriale viser hyppig bruk av oppfordring. Avsender velger å basere store deler av kommunikasjonen sin realisert gjennom oppfordringer, selv om ytringene henvender seg direkte til en ukjent mottaker.

Analysen avdekker derfor et asymmetrisk maktforhold mellom avsender og mottaker. Asymmetrien i maktforholdet oppstår når avsender trår over grensene for mottakerens integritet som privatperson ved å diktere påbud angående kosthold og livsstil. Avsender gir dermed inntrykk av å adressere oppfordringene til et uselvstendig og kunnskapsløst publikum. Uansett avsenders velmente intensjoner, kan det virke mot sin hensikt når representanter for myndighetene gir ordre til befolkningen på områder innenfor privatlivet. Ved at maktforholdet er ute av balanse påvirkes relasjonen mellom deltakerne, og skaper avstand i kommunikasjonssituasjonen.

6.3. Deklarativ

Brosjyreteksten inneholder 61 utsagn med funksjonen gi informasjon som realiseres prototypisk av deklarativ (Andersen og Smedegaard 2005:58). Utsagn hører til kategorien proposisjoner, som betyr framlegg til diskusjon (Frimann 2004:130). Det høye antallet utsagn antyder at formålet med kommunikasjonen er å informere.

Teksten inneholder 50 utsagn som kategoriske påstander. Kategoriske påstander inneholder ikke modalitet (Frimann 2004:168). Teksten har dermed en argumenterende funksjon. Argumentasjonen har som intensjon å påvirke og overbevise leseren om helsegevinsten gjennom livsstilsendringen.

Gjennom alle de kategoriske påstandene skapes avsenders ekspertstatus (Frimann 2004:168). Setningene (2.1, 2.6, 10.2, 12.8) i tabellen nedenfor gjengir eksempler på kategoriske påstander i brosjyreteksten:

2.1	<i>Det du spiser</i>	<i>påvirker</i>		<i>helsen din.</i>		
2.6	<i>Matvarer merket med Nøkkelhullet</i>	<i>er</i>		<i>et hjelpemiddel</i>	<i>for å ta de små sunne grepene</i>	<i>i hverdagen.</i>
10.2	<i>Brus, saft og godteri</i>	<i>er</i>		<i>de største kildene til tilsatt sukker i kosten.</i>		
12.8	<i>Sunn mat</i>	<i>er</i>	<i>også</i>	<i>god mat.</i>	.	
	Subjekt	Finitt	Predikttat		Komplement	Adjunkt: Omst.het
	Modus		Rest			

I setning 2.1 leser jeg: *Det du spiser og drikker* synonymt for *mat og drikke*. Likevel oppfatter jeg semantisk en form for mellompersonlig kontaktskapning, når avsender to ganger i setningen eksplisitt refererer til mottakeren. Realiseringen av setning 2.1 får semantisk frem mottakerens valg og tilhørende konsekvenser, og medfører potensiale relasjonsbygging.

Bortsett fra betraktningene i forhold til setning 2.1. ser jeg ingen personer som deltakere i setningene 2.1, 2.6, 10.2 og 12.8. ovenfor. Avsenders manglende nærvær i teksten skaper distanse og passiviserer leseren. I kraft av sin ekspertstatus styrer avsender kommunikasjonen. Leserens tildeles en passiv rolle som den lyttende i situasjonen. Hun mottar informasjonen, og må tilegne seg betydningen for å forstå og danne seg sin egen mening.

Kommunikasjonssituasjonen legger ikke opp til jevnbyrdig samhandling mellom avsender og mottaker, da mangel på nyanseringer i språkhandlingene signaliserer avsenders høyere status i teksten. De kategoriske påstandene skaper distanse i dialogen ved avsenders autoritære måte å kommunisere budskapet sitt. Mottaker kan reagere på avsenders påstander, men ikke som direkte respons til avsender i tid eller sted. Mottaker har i stedet mulighet til å nekte å motta informasjon ved for eksempel å legge bort folderen.

Avsender gjør bruk av personlig tiltaleform overfor mottaker i setninger med *du* som subjekt, og kommuniserer dermed direkte til leseren. Denne tiltaleformen forekommer kun 5 ganger i løpet av teksten. Oppstillingen nedenfor inkluderer de 5 eneste setningene med *du* som subjekt:

2.3	<i>Med riktig hverdagskost kan du også forebygge sykdom.</i>
3.8	<i>Ved å opprettholde normalvekten din reduserer du risikoen for sykdom</i>
4.7	<i>Du kan bruke friske, hermetiske, frosne, og varmebehandlede grønnsaker, frukt og bær.</i>
4.14	<i>Du bør helst velge kokte eller bakte poteter.</i>

10.6	<i>Ønsker du å sette mer smak på maten du lager?</i>
------	--

Noen lesere kan oppleve nærheten som forsert, og opplever at tiltaleformen ikke passer til den formelle situasjonen. Tiltaleformen kan oppleves som at avsender henvender seg til leseren som til en underordnet, og skaper asymmetrisk maktbalanse i kommunikasjonen (Frimann 2004:110). Andre lesere vil oppleve tiltaleformen som relasjonsskapende og inkluderende, selv om tiltaleformen egentlig bare skaper en illusjon av nærhet. Tiltaleformen *du* kan være et forsøk fra avsenders side på å skape mellompersonlig nærvær i kommunikasjonen. Det virker som forsøket forstyrres av hyppig bruk av imperativ i kombinasjon med avsenders ekspertstatus.

Alternativt kunne teksten realiseres med det upersonlige pronomenet *man*. Tiltaleformen skaper andre og mindre personlige relasjoner enn *du/ jeg/ vi oss*, men passer til den distanserte skrivestilen i brosjyreteksten. Språkets semantikk innehar stor kraft og avsenders valg av setningsmodus og tiltaleform får konsekvenser for graden av samhandling i teksten.

6.4. Interrogativ

Teksten omfatter bare 2 spørsmål i interrogativ av typen ”anmodning om informasjon” (Maagerø 2005:137). Avsender stiller ikke flere spørsmål i løpet av kommunikasjonen sin. Fravær av spørsmål tyder på avsender ikke trekker inn mottakers mening av tekstinnholdet. Formidlingen skjer på avsenders premisser. Flere spørsmål ville signalisert avsenders interesse for mottaker, og kunne dermed styrket de sosiale relasjonene i teksten.

Det første spørsmålet realiseres under emnet ”salt i maten”. Tekstsekvensen innledes med oppfordringen 10.5/10.5.1: *Velg matvarer med lite salt, og begrenns bruken av salt i matlagning og på maten*. Spørsmålet i setning 10.6 lyder:

10.6	<i>Ønsker</i>		<i>du</i>	<i>å sette mer smak på maten du lager?</i>
	Predikat	Finitt	Subjekt	Komplement
	Rest	Modus		Rest

Spørsmålet henvender seg direkte til leseren og innbyr til kontaktskapning. Samtidig gir konteksten inntrykk av at spørsmålet har retorisk funksjon (Andersen og Smedegaard 2005:350) som et utsagn formet i interrogativ. Spørsmålet fungerer som en forsterkende introduksjon til emnet ”salt i maten”. Avsender forventer ikke direkte respons fra leseren.

Allerede påfølgende setning (10.7) gjengir svaret som en oppfordring til leseren: *Bruk krydder og urter for å gi maten personlig smak uten å tilsette ekstra salt.* Den kommanderende tonen i ordren innbyr ikke til samhandling, ved at avsender dirigerer mottaker i dialogen. Ved at avsender fortsetter sin kommunikasjon umiddelbart etter spørsmålet ignoreres leserens respons. Teksten henvender seg ikke til leseren som likestilt kommunikasjonspartner. Avsender kunne valgt å unngå spørsmålsformuleringer i formidlingen. Spørsmål inviterer i utgangspunktet leseren inn i kommunikasjonen. Når avsender overser denne funksjonen, skaper teksten heller ikke her en nær eller likeverdig relasjon mellom avsender og mottaker.

Det andre, og siste spørsmålet i teksten (setning 12.7) lyder:

12.7	<i>Hvorfor</i>	<i>følge</i>	<i>kostrådene?</i>
		Predikat	Komplement

Dette spørsmålet oppfyller ikke grammatiske krav til interrogativformen (Maagerø 2005:139), da subjektet mangler og verbalet ikke uttrykker tid, bare form. Pr. definisjon skal interrogativer ha subjekt og finitt. Et generelt og implisitt subjekt kan fornemmes. Det blir et fortolkningsspørsmål om subjektet kan gjelde mottaker, avsender eller begge. Spørsmålsformuleringen tyder på at spørsmålet ikke forlanger svar. Ytringen bør kanskje oppfattes som et retorisk spørsmål for å få leseren til å reflektere (Andersen og Smedegaard 2005:350). Avsenders hensikt kan være at leseren skal grunne på spørsmålet under den videre lesningen. Det blir det ikke anledning til uten at leseren stopper opp og legger fra seg brosjyren. Svaret presenteres allerede i neste setning (12.8) med påstanden: *Sunn mat er også god mat.*

Hv-spørsmålet i setning 12.7 kan oppfattes som et retorisk spørsmål, mens ja/nei-spørsmålet i setning 10.6 henvender seg direkte til mottakeren. Jeg mener likevel at det polariserte spørsmålet (10.6) også fungerer retorisk. Teksten inneholder ingen spørsmål som forventer svar fra mottakeren. De to spørsmålene i teksten besvares umiddelbart av avsender selv.

6.5. Modus

Tabellen nedenfor viser Andersen og Smedegaards analysemetode for setningsmodus (Andersen og Smedegaard 2005:77) , der de to første setningene fra brosjyren er gjengitt:

Modus			
#	Subjekt	Finitt	Modus-adjunkt
2.1	<i>Det du spiser og drikker</i>	<i>påvirker</i>	
2.2	<i>Å spise sunt og variert, kombinert med fysisk aktivitet</i>	<i>er</i>	

Setningens modus realiserer ytringens potensiale for mellompersonlig kontaktskapning (Frimann 2004:136). Utsagn og spørsmål hører til kategorien proposisjoner (Frimann 2004:130). Meningsinnholdet i utsagn og spørsmål kan innby til diskusjon og meningsutveksling mellom kommunikasjonspartnerne (Frimann 2004:130).

Setninger i indikativ inneholder moduselementet realisert ved finitt og subjekt, og eventuelt polaritet og modalitet (Andersen og Smedegaard 2005:43). Proposaler realiserer oppfordringer i imperativ (Frimann 2004:130). Kongruent formet imperativ uten vokativ, mangler finitt og subjekt (Maagerø 2005:143). Imperativ har riktignok ressurser for samhandling som dreier seg om direkte henvendelse til kommunikasjonspartneren, men denne funksjonen ligger altså utenfor moduselementet.

Moduselementet består av subjekt og finitt, samt polaritets- og/eller modusadjunkt. Setninger behøver ikke realiseres med modus- eller polaritetsadjunkt (Frimann 2004:136). De to leddene subjekt og finitt bærer grunnleggende meningen av hvem eller hva, sett i forhold til tid og eventuelt modalitet, og er helt nødvendige for å kunne forholde seg til setningen (Maagerø 2005:129).

Setningens øvrige innhold befinner seg i setningens rest (Frimann 2004:142). Denne delen av setningen utvider innholdet i proposisjonen med setningsfunksjoner som predikat, komplement og adjunkt. Rest realiserer også viktig informasjon, som ikke innbefatter den mellompersonlige språkressursen rundt moduselementet (Andersen og Smedegaard 2005:43).

Setningen 4.15 nedenfor representerer den eneste setningen i teksten som inneholder et fullt utbygd moduselement, ved siden av setningens rest:

4.15	<i>Belgvekster som bønner og linser, frø, krydder og urter</i>	<i>inngår</i>	<i>heller</i>	<i>ikke</i>	<i>i “fem om dagen”.</i>	
	Subjekt	Finitt	Predikat	Adjunkt: Modalt	Adjunkt: Polaritet negativ	Adjunkt: Omst.het
	Modus		Rest	Modus		Rest

Setning 4.15 er et kongruent formulert utsagn som formidler informasjon formulert i deklarativ (Andersen og Smedegaard 2005:53). Verbalformen *inngår* står i presens og er dannet av predikat sammen med finitt representert ved bøyningssendelsen for presens (Maagerø 2005:145). Derfor fremtrer moduselementet avbrutt av predikatdelen i analysen ovenfor. Da subjektet er realisert som grupper av *belgvekster*, får ikke den mellompersonlige kontaktskapende funksjonen utfolde seg i setningen.

6.6. Subjekt

Subjektet er det setningsleddet som ytringen dreier seg om (Andersen og Smedegaard 2005:46), fordi subjektet gjør ytringen overprøvbar. Proposisjonens gyldighet hviler på subjektet, ved at resten av setningen relateres til subjektet: “.. *the Subject specifies the `responsible` element, but in a proposition this means the one of which the **validity** of the information is made to rest.*” (Halliday & Matthiessen 2004:117). Subjektet kan realiseres av hvilke som helst nominale setningsledd (Halliday & Matthiessen 2004:111).

De aller fleste subjektene i brosjyret teksten realiseres av matvarer, enten som konkrete objekter eller i form av grupper av kategorier, samt noen formelle subjekt. Setninger uten levende personer som subjekt har ikke potensiale for kontaktsskapning eller dialog, da meningsutveksling ikke vil være mulig. Hyppig fravær av personer som subjekt i teksten svekker potensialet for sosial relasjonsskapning og nærhet i kommunikasjonen.

Brosjyret teksten inneholder 57 setninger med subjekt som ikke-levende objekter i form av grupper av råvarer, begrep, eller leddsetninger, mot kun 5 setninger og 1 spørsmål med en person som subjekt. Personen *du* er det eneste levende vesenet som representerer subjekt. Dette viser at mat er det overordnede tema i kommunikasjonen. Avsender prioriterer kunnskapsformidlingen ved å spesifisere og relatere maten til visse egenskaper, uten å trekke mottaker aktivt med i situasjonen i særlig grad. Setningene 4.6 og 2.2 i tabellen nedenfor

redegjør for ikke-levende objekter, med subjektet som henholdsvis grupper av råvarer og en abstrahert infinitivskonstruksjon:

4.6	<i>Rene råvarer</i>	<i>er</i>		<i>et bedre valg enn bearbeidet kjøtt.</i>		
2.2.	<i>Å spise sunt og variert kombinert med fysisk aktivitet</i>	<i>er</i>			<i>bra</i>	<i>både for kropp og velvære</i>
	Subjekt	Finitt	Predikat	Komplement	Adjunkt: Omst.	Adjunkt: Omst.
	Modus		Rest			

Subjekt realisert av et menneskelig vesen forekommer kun i utsagnene 2.3, 3.8, 4.7, 4.14, 12.10 og 1 spørresetningen 10.6 i løpet av hele tekstsekvensen. Pronomenet “du” realiserer subjektet i alle disse setningene. Nedenfor gjengis ett utsagn (12.10) og ett spørsmål (10.6) med *du* som subjekt:

12.10	<i>Spiser du sunt og er fysisk aktiv i hverdagen</i>	<i>reduserer</i>	<i>du</i>	<i>risikoen</i>	<i>for blant annet hjerte- og karsykdommer, type 2-diabetes ...</i>	
10.6		<i>Ønsker</i>	<i>du</i>	<i>å sette mer smak på maten du lager?</i>		
	Adjunkt: Omstendighet	Predikat	Finitt	Subjekt	Komplement	Adjunkt: Omstendighet
	Rest		Modus		Rest	

Setning 12.10 har *du* som subjekt. I tillegg forekommer *du* også i omstendighetsadjunktet, realisert av en leddsetning som uttrykker forbehold. Selv om sistnevnte forekomst av *du* ikke realiserer en språkhandling, gir forsterket bruk av tiltale likevel inntrykk av kontaktskapning. Avsender inkluderer mottaker i kommunikasjonen sin.

I setning 10.6 henvender avsender seg direkte til leseren med et personlig spørsmål. Formuleringen egner seg godt som en invitasjon til samhandling, ved at det vil være forventet av mottaker å respondere. I en muntlig kommunikasjonssituasjon ville mottaker mest sannsynlig reagert ved å svare på spørsmålet. Skriftlig kommunikasjon kan ikke benytte seg av direkte utveksling mellom kommunikasjonspartnerne. Avsenders direkte spørsmål kan

involvere mottakers tankevirksomhet, uten at avsender forventer et uttalt svar. Spørsmålet skaper likevel en relasjon mellom kommunikasjonspartnerne, ved at avsender viser mottakeren oppmerksomhet.

Helsedirektoratet realiserer subjektet én gang i løpet av teksten. Setningen (12.9) er presentert nedenfor:

12.9	<i>Ved å gi råd om kosthold og valg av matvaner</i>	<i>ønsker</i>		<i>Helsedirektoratet</i>	<i>å inspirere til et kosthold som er bra for helsen.</i>
	Adjunkt: Omstendighet	Predikat	Finitt	Subjekt	Komplement
	Rest		Modus		Rest

Helsedirektoratet er den statlig institusjonen som realiserer myndighetenes vedtak om arbeid for sunnere kosthold blant befolkningen. Helsedirektoratet som subjekt i setning 12.9 representerer derfor myndighetene. Forfatterne av brosjyret teksten omtaler Helsedirektoratet i 3. person. Det skaper avstand mellom kommunikasjonspartnerne når subjektet semantisk gir betydningen av ikke å være tilstede i setningen. En offentlig myndighet har liten mulighet for å skape nærhet til leseren gjennom en massekommunikasjon. Verbalet *ønsker* kan skape positive assosiasjoner til Helsedirektoratet som støttespiller i endringsprosessen. Potensialet for samhandling mellom Helsedirektoratet og leseren er likevel svakt, fordi Helsedirektoratet opptrer som subjekt kun én gang, og maktforholdet mellom Helsedirektoratet og leseren er for ubalansert.

Teksten benytter i svært liten grad subjektet som mellompersonlig ressurs for kontaktskaping, når bare 6 av tekstens 59 proposisjoner realiserer person som subjekt. Avsender viser seg aldri ved personlig pronomener i løpet av teksten. Kommunikasjonen i konteksten foregår uten at personlige relasjoner oppstår i særlig grad, da så godt som ingen personer tar del i språkhandlingene. Utvekslingen mellom avsender og mottaker er amputert, ved at mottaker vanskelig kan respondere på proposisjonene fra avsender.

6.7. Modusperson

Frimann (2004:159) definerer modusperson som de personer avsender velger å basere sin kommunikasjon på. Moduspersoner er interaktanter i teksten, det vil si personer som deltar aktivt i kommunikasjonssituasjonen. Ikke-interaktanter er personer som omtales i

kommunikasjonen, uten selv å delta aktivt. Interaktantens rolle i kommunikasjonen gjør han eller henne ansvarlig for innholdet i ytringen både som proposjoner og proposaler (Frimann 2004:160).

Proposisjonene uttrykker subjektet eksplisitt, og dermed er *du* som modusperson den eneste ansvarlige for å etterkomme oppfordringene. Brosjyret teksten realiserer 45 proposaler i imperativ. Proposalene er alle imperativkonstruksjoner uten subjektet eksplisitt.

Oppfordringer er alltid rettet mot interaktanten i setningen (Frimann 2004:163), og i følge Frimann (2004:160) holdes interaktanten ansvarlig for innholdet i både proposaler og proposisjoner.

Den eneste personen som forekommer i teksten er mottakeren, *du*. Setninger med modusperson forekommer eksplisitt kun i 6 proposisjoner. Disse setningene legger ansvar på moduspersonen *du* i forhold til sunn livsførsel og god helse.

Helsedirektoratet opptrer som et levende vesen med menneskelige egenskaper i setningen (12.9): *Ved å gi råd om kosthold og valg av matvaner ønsker Helsedirektoratet å inspirere til et kosthold som er bra for helsen.* Det er uklarerhet ved denne setningen. Helsedirektoratets logo preger forsiden av brosjyren sammen med web-adressene www.helsedirektoratet.no og www.helsenorge.no som administreres av Helsedirektoratet. Helsedirektoratet er ansvarlig utgiver av brosjyren, og dermed også avsender. Ved å forstå Helsedirektoratet metaforisk som en levende person, i stand til å ha og uttrykke ønsker, opptrer Helsedirektoratet som Ikke-Interaktant i setningen, fordi det omtales uten å være del av avsender / mottaker forholdet. Jeg må se bort fra denne tolkningen, fordi bare virkelige personer kan inneha rollen som modusperson. Undersøkelsen min viser at avsender som person(er) aldri forekommer i teksten. Det skaper et inntrykk av at avsender står utenfor situasjonen. Avsender vektlegger ikke den kontaktskapende ressursen i forholdet til mottaker. En viss kontakt skapes ved at avsender henvender seg gjennom kommunikasjonen, om enn ikke eksplisitt.

Oppsummerende vil jeg fokusere på at 2. person entall er den eneste realiseringen av modusperson i teksten. Det betyr at avsender har valgt å basere sin kommunikasjon på mottakeren, som også er leser av brosjyren. Den angjeldende leseren blir tildelt rollen som modusperson og ansvarlig for innholdet i setningen. Konsekvensen ved at avsender holder seg fjern fra samhandling i kommunikasjonen er at det skjer lite kontaktskapning i teksten. Mottaker får lite av avsender til å bygge sosiale relasjoner på.

6.8. Finitt

Finitt form av verb uttrykker tid ved å relatere et tidsaspekt i forhold til det som skjer i setningen (Andersen og Smedegaard 2005:44). Dette er et nødvendig moduselement, fordi menneskeheten ordner tilværelsen i et tidsperspektiv. Tid uttrykkes med hjelpeverb som være, bli og ha i bøyde form, eller som finitt bøyningensendelse i presens og preteritum (Maagerø 2005:139).

Oppfordringer som hører til kategorien proposaler, gjengis i bydeform. Imperativ realiserer ingen finitt form (Maagerø 2004:142) og kan ikke uttrykke tid. Semantisk ligger en innebygd forståelse av at henvendelsen skal etterkommes i her og nå situasjonen. Denne forståelsen bygger på andre prinsipper, og vil derfor ikke bli presentert her.

Finittlementet kan i tillegg til tid, også uttrykke avsenders standpunkt til sin kommunikasjon. Hjelpeverbene *være*, *bli* og *ha* og de modale hjelpeverbene *burde*, *kunne*, *måtte*, *skulle* og *ville* i bøyde former uttrykker tid og modalitet (Maagerø 2005:139).

Analysen viser at alle proposisjonene, så nær som èn, semantisk uttrykker nåtid i forhold til taletidspunktet. Den ene setningen (12.7): *Hvorfor følge kostrådene?* uttrykker kun en form, uten tidsdimensjon. Hele tekstinnholdet i proposisjonene presenteres i presens med finittlementet smeltet sammen med predikator (*reduserer*, *påvirker*, m.fl.) eller med modale hjelpeverb i presens. Det fører til at tid gjengis som en konstant faktor av at noe er, som en tilstand. Tidsperspektivet av finitt er derfor ikke meningsbærende for mellompersonlig funksjon i denne teksten. Det betyr at kommunikasjonen ikke relaterer til handling på en tidsakse.

Kommunikasjonen er låst i en grammatisk tid, og er med på gjøre teksten statisk. Høyt antall av setninger med beskrivende innhold kan forsterke inntrykket av en statisk. Presentasjonen fokuserer på formidling av kunnskap om matvarer i forhold til innholdet av verdifulle og mindre heldige stoffer i maten.

De modale hjelpeverbene uttrykker vurdering i forhold til graden av sannsynlighet, mulighet, forpliktelse eller nødvendighet. Setningene med finitt av modale hjelpeverb er også gjengitt i presens (Maagerø 2005:139) og gjelder grader av mulighet, forpliktelse og nødvendighet. I disse tilfellene former det modale hjelpeverbet finitt, og predikatet uttrykker aktiviteten (Andersen og Smedegaard 2005:43). Setning 4.9: *Halvparten av "fem om dagen" bør være grønnsaker* viser at predikatet *være* representerer en tilstand.

6.9. Modalitet

Modalitet gir avsender mulighet til å formidle sitt personlige standpunkt i forhold til innholdet i kommunikasjonen sin (Andersen og Smedegaard 2005:63). Ved å føye til vurderinger av ytringers meningsinnhold overfor mottakeren gir avsender seg til kjenne i kommunikasjonssituasjonen. Relasjoner kan oppstå og videreutvikles når avsender og mottaker legger inn sine meninger i kommunikasjonen (Maagerø 2005:150). Modalitet uttrykkes kongruent med modale hjelpeverb, modusadjunkter og /eller polaritetsadjunkt direkte i setningen, altså innenfor moduselementet (Andersen og Smedegaard 2005:64).

Modalitet i avsenders kommunikasjon omhandler grader av mulighet, nødvendighet og forpliktelse. Forskjellige ytringsfunksjoner uttrykker ulike typer modalitet. Tema i brosjyren formidles med utsagn, spørsmål og oppfordringer. Proposisjoner av utsagn og spørsmål uttrykker modalisasjon i forhold til avsenders holdning til setningsinnholdets gyldighet (Maagerø 2005:151). Proposaler eller forslag kan uttrykke modulasjon i forhold til grad av forpliktelse avsender forutsetter av mottaker. På grunn av sin setningsstruktur og fravær av modus, kan modulasjon i imperativ bare uttrykkes med modusadjunkter, og ikke gjennom modale hjelpeverb.

Ved hjelp av de modale hjelpeverbene *burde*, *kunne* og *måtte*, sammen med subjekt, vurderer avsender 11 av ytringene sine i brosjyren. Modalisasjon og modulasjon kan også uttrykkes av modusadjunkter, eventuelt sammen med modale hjelpeverb. I brosjyret teksten opptrer modusadjunktene *gjærne* og *fortrinnsvis* i tilsammen 6 proposaler. De bøyde formene av *gjærne*: *heller*, *helst*, pluss *ofte* opptrer i 4 proposisjoner. Modalitet kan også uttrykkes inkongruent ved hjelp av modalitetsmetaforer. Realisering av modalitet er inkongruent blant annet dersom avsender velger å fremheve hvem vurderingen stammer fra, slik at bedømmelsen dermed er subjektiv. Fremhevingen kommer til uttrykk i en tilleggssetning, som del av et setningskompleks, som for eksempel: Jeg mener at fisk er en fantastisk råvare, eller: Jeg tror at små grep i hverdagen kan gjøre stor forskjell for helsen. Modalitet uttrykt eksplisitt utenfor moduselementet kan være et middel for å skape relasjoner i teksten. Denne måten å uttrykke seg på skaper nærhet i kommunikasjonssituasjonen, ved at avsender stiller sitt budskap åpent for diskusjon. Modalitetsmetaforer som ressurs for mellompersonlig kontaktsskaping er ikke benyttet i brosjyret teksten.

6.9.1. Umodaliserte setninger

Dersom avsender velger å skjule hvem meningen stammer fra, realiseres vurderingen som en objektiv sannhet i en tilleggssetning. Slike setninger angir avsenders meninger som allmengyldige sannheter. Brosjyreteksten gjengir 9 ytringer som kategoriske sannheter konstruert som *Det er* - fraser. Disse setningene inneholder ikke modalitet i forhold til sannsynlighet og mulighet, da de formuleres som udiskutable sannheter. Setningene 5.3, 9.3 og 10.2 viser denne typen setninger i teksten:

5.3	<i>Det</i>	<i>er</i>	<i>bra</i>	<i>fordi grove kornprodukter er sunnere enn fine kornprodukter.</i>	
9.3	<i>Det</i>	<i>er</i>	<i>lurt</i>	<i>å tenke over hva slags kjøtt du velger, hvor mye og hvor ofte du spiser det.</i>	
10.2	<i>Det</i>	<i>er</i>	<i>viktig</i>	<i>å sikre en god fettsyresammensetning i kostholdet.</i>	
	Subjekt	Finitt	Predikat	Adjunkt: Omstendighet	
	Modus		Rest		

Avsender konstaterer en sammenheng og åpner ikke for diskusjon rundt påstanden, da aspekter av mulighet, forpliktelse eller nødvendighet, med flere ikke er en del av meningsinnholdet. Ved at avsender neglisjerer mottakers eventuelle innvendinger til påstandene, går kommunikasjonspartnerne glipp av samhandling ved denne typen utsagn.

Analysen viser at den mellompersonlige ressursen av modalitet benyttes i liten grad i formidlingen. Utsagn uten modifisering tilsvarende kategoriske påstander (Frimann 2004:152). Avsender kommuniserer tema i all hovedsak som allmengyldige sannheter med faktasetninger som for eksempel (2.1): *Det du spiser og drikker påvirker helsen din.* Det skapes et inntrykk av at avsender setter seg i en høyere posisjon enn mottaker. Maktrelasjonen viser seg ved at avsender nesten ikke benytter seg av modalitet i sine påstander.

Avsender ignorerer mottakers behov for refleksjon og valgmuligheter ved å formidle store deler av kommunikasjonen som proposaler i imperativ. Imperativ kan ikke benytte modale hjelpeverb for å uttrykke modalitet (Frimann 2004:130). Proposisjoner innebærer forslag til diskusjon. Kun 11 av 104 ytringer er formulert som modifiserte utsagn ved hjelp av modale hjelpeverb. Avsender signaliserer dermed at innholdet i kommunikasjonen skal oppfattes som udiskutable fakta. Diskusjon og forhandling mellom kommunikasjonspartnerne forekommer

derfor i liten grad. Konsekvensen av avsenders udiskutable maktposisjon er at det foregår lite kontaktsskapning mellom avsender og mottaker.

6.9.2. Modalisasjon

Modalisasjon uttrykker modalitet i forhold til sannsynlighet, mulighet og vanlighet i proposisjoner (Maagerø 2005:151), hvorav kun modusadjunktene kan uttrykke vanlighet (Andersen og Smedegaard 2005:65). Den mellompersonlige funksjonsanalysen viser at brosjyret teksten inneholder 6 utsagn med det modale hjelpeverbet *kunne* som finitt. Det modale hjelpeverbet *kunne* brukes for å uttrykke både grader av mulighet og sannsynlighet. Setningene (4.7, 11.3, 12.14, 4.5.1) nedenfor viser fire av tilfellene:

4.7		<i>Du</i>	<i>kan</i>			<i>bruke</i>	<i>friske, hermetiske, frosne og varmebehandlede grønnsaker, frukt og bær.</i>
12.1 4		<i>De</i>	<i>kan</i>	<i>også</i>		<i>brukes</i>	<i>av dem med økt sykdomsrisiko .....</i>
4.6. 1	<i>og</i>		<i>kan</i>		<i>f. eks.</i>	<i>være</i>	<i>en liten bolle med salat eller en middels stor frukt.</i>
11.3		<i>Små grep i hverdagen</i>	<i>kan</i>			<i>gjøre</i>	<i>stor forskjell</i>
		Subjekt	Fini.	Komm. Adjunkt	Diskurs Adjunkt	Predik.	Komplement
		Modus			Rest		

Setning 4.7 har *du* som subjekt, og gir mottakeren nesten ubegrenset valgfrihet for bruk av grønnsaker, frukt og bær. Setningen 12.14 er en passivkonstruksjon med *de* som subjekt. Subjektet refererer til *kostrådene* i forutgående setning. Formuleringen *kan brukes* gjengir avsenders vurdering av valgmuligheter for bruk, og indikerer dermed lav grad av modalitet. Setning 4.6.1 er elliptisk. Subjektet i forrige setning er *en porsjon*. Semantisk betydning av modalisasjonen tilsvarer mulige valg. Setningene uttrykker lav grad av modalitet. I den siste setningen (11.3) antyder *kunne* både en svak grad av sannsynlighet og mulighet. Meningen antyder graden av sannsynlighet for mulig positiv utvikling ved endring av kostholdet. Setningen har lav grad av modalitet, tilsvarende en antydning.

Modusadjunktet *ofte* uttrykker modalisasjon som vanlighet i proposisjonene 2.4 og 4.16. nedenfor:

2.4	<i>Ofte</i>	<i>kan</i>	<i>det å ta små grep i hverdagen</i>	<i>ha</i>	<i>stor betydning</i>	<i>for helsen.</i>
4.16	<i>ofte</i>		<i>Disse</i>	<i>Har</i>	<i>et høyt innhold av næringsstoffer</i>	
	Modus: Adjunkt	Finitt	Subjekt	Predikat	Komplement	Adjunkt: Omstendighet
	Modus			Rest		

Ofte uttrykker at noe gjelder i mange tilfeller, men ikke alltid. Semantisk betydning av *ofte* anslår jeg til å gjelde i omtrent 50 % av tilfellene. Avsender uttrykker allikevel nokså stor grad av forbehold i forhold til gyldigheten ved å modifisere med *kan ofte*. Det blir tydelig ved å prøve med andre adjunkter som uttrykker vanlighet, for eksempel *kan alltid* eller *som oftest*. Semantisk uttrykker *ofte* modalisasjon av middels høy grad.

Disse i setning 4.16 refererer til forskjellig type belgvekster. Modusadjunktet *ofte* gjengir betydning av at mange av alle disse belgvekstene har et høyt innhold av næringsstoffer. Setningen er språkøkonomisk formulert. Istedenfor å nevne alle typer belgvekster med respektivt næringsinnhold, justerer avsender graden av vanlighet.

Som en oppsummerende kommentar angående modalisasjon med *kan* i setningene ovenfor, vil jeg si er at de har så lav grad av modalisasjon at det er vanskelig å være uenig i utsagnets gyldighet. Aspektet av valgfrihet og mulighet er tydelig tilstede i i setningene 4.7, 12.14 og 4.6.1. Leseren oppfatter *kan* hende avsender som tolerant, ved at utsagnene hans er sterkt modifiserte. Ved lav grad av modalisasjon i teksten unngår avsender at mottaker avbryter lesningen for å diskutere påstandens sannhetsverdi. Avsender *kan* i så fall uhindret formidle kommunikasjonen sin. Fordi avsender allerede fra begynnelsen av kommunikasjonen har etablert sin maktposisjon overfor leseren, oppfattes tilbud om valgfrihet som en invitasjon til samhandling. Modalisasjonen bevirker at kontakten som oppstår er positiv ladet, fordi avsender ellers i teksten svært sjelden uttrykker modalitet i sin formidling.

Kombinasjonen av modusadjunktet og modalt hjelpeverb *kan ofte*, som i setning 2.4, betyr at avsender garderer seg i forhold til gyldigheten av setningsinnholdet. Semantisk gjengir modalisasjonen en dimensjon av optimisme, som *kan* hende motiverer leseren til et forsøk. Bruken av modalisasjon gir inntrykk av at avsender innrømmer at et saksforhold kan ha flere sider. I så fall innebærer det at avsender i disse tilfellene legger fra seg noe av sin ekspertstatus, og overlater til leseren å trekke konklusjoner. De sosiale relasjonene som

oppstår ved bruken av modalisasjon er preget av et mer jevnbyrdig forhold mellom kommunikasjonspartnerne.

6.9.3. Modulasjon

Modulasjon uttrykker grader av nødvendighet, forpliktelse eller tillatelse i forhold til å gjøre noe (Frimann 2004:152). Proposaler i imperativ kan på grunn av setningsstrukturen ikke uttrykke vurdering ved hjelp av modale hjelpeverb. Det vil si at imperativer realiserer kategorisk *enten, eller*. De modale hjelpeverbene *burde* og *måtte* gjengir modulasjon i brosjyreteksten. I tillegg opptrer modusadjunkter i 7 proposaler.

Setninger med det modale hjelpeverbet *burde* opptrer 4 ganger i teksten. Setningene er fremstilt i tabellen nedenfor:

4.1 4	<i>Du</i>	<i>bør</i>	<i>helst</i>		<i>velge</i>	<i>kokte eller bakte poteter.</i>	
4.9	<i>Halvparten av «fem om dagen»</i>	<i>bør</i>			<i>være</i>	<i>grønnsaker.</i>	
5.6	<i>De grove kornproduktene</i>	<i>bør</i>		<i>til sammen</i>	<i>gi</i>	<i>50 – 70 gram sammalt mel eller fullkorn</i>	<i>per dag.</i>
6.6	<i>Minst 200 gram</i>	<i>bør</i>			<i>være</i>	<i>fet fisk, som laks, ørret, makrell eller sild.</i>	
	Subjekt	Finitt	Modus Adjunkt	Adjunkt: Diskurs	Predikat	Komplement	Adjunkt Omstendighet
	Modus			Rest			

Setningen 4.14. har *du* som subjekt og uttrykker ved hjelp av det modale hjelpeverbet *burde* modulasjon som middels grad av forpliktelse. I tillegg opptrer modusadjunktet *gjærne* i superlativ: *helst*. *Gjærne* uttrykker grad av forpliktelse. Formen *helst* innehar ressursen til å forsterke kraften i utsagnet. Jeg tolker *helst* som modulasjon med høy grad av forpliktelse. Avsender henvender seg til subjektet *du* med anbefaling om å velge kokte eller bakte poteter fremfor annen potetmat. Betydningsdimensjonen av predikatet *velge* svekker graden av modalitet. Jeg mener derfor at utsagnet representerer middels grad av forpliktelse.

Setningene 4.9, 5.6. og 6.6. har subjekt representert som nominale grupper. Modulasjon med det modale hjelpeverbet *burde* uttrykker grader av både nødvendighet og forpliktelse.

Setningene omhandler avsenders råd for et sunt kosthold. Jeg tolker setningene semantisk som et nokså innstendig råd, der avsender legger føringer for hva og hvor mye mottakeren får spise innenfor rammene av et sunt kosthold. Ved at kommunikasjonen er basert på kostholdsråd, oppleves det likevel naturlig at avsender bruker middels høy modulasjon i situasjonen. Formen skaper inntrykk av at avsender bryr seg om leserne.

Setningen (12.16) i tabellen nedenfor er en passivkonstruksjon. Modulasjon ved hjelp av det modale hjelpeverbet *måtte* uttrykker nødvendighet som høy grad av forpliktelse. Jeg tolker uttrykket semantisk på grensen til en inkongruent oppfordring: Tilpass rådene til den enkeltes behov og andre spesielle forhold. Semantisk betydning av ytringen viser at avsender ikke tar ansvar for eventuelle uønskede effekter hos lesere som for eksempel ikke tilpasser matinntaket til energibehovet.

12.16.	<i>Rådene</i>	<i>må</i>	<i>derfor</i>	<i>tilpasses</i>	<i>den enkeltes behov for energi og andre spesielle forhold.</i>
	Subjekt	Finitt: Modalt	Adjunkt: Diskurs	Predikat	Komplement
	Modus		Rest		

Modusadjunktet *gjærne* opptrer i 5 setninger (4.11, 4.17, 6.2, 6.8, 11.6). Setningene gjengis i tabellen nedenfor:

4.11	<i>Bruk</i>		<i>gjærne</i>	<i>tomater, løk, purre og hvitløk.</i>		
4.17	<i>Spis</i>		<i>gjærne</i>	<i>en liten håndfull saltede nøtter</i>		<i>om dagen.</i>
6.2	<i>Bruk</i>	<i>også</i>	<i>gjærne</i>	<i>fisk som pålegg.</i>		
6.8	<i>Velg</i>		<i>gjærne</i>	<i>fiskeprodukter merket med Nøkkelhullet.</i>		
11.6	<i>Del</i>		<i>gjærne</i>	<i>aktiviteten</i>	<i>opp</i>	<i>i bolker i løpet av dagen</i>
	Predikat	Kommentar- Adjunkt	Modus- adjunkt	Komplement	Predikat	Adjunkt: Omstendighet

Gjærne uttrykker forpliktelse og forsterkning i brosjyreteksten. I setningene ovenfor forsterker avsender graden av mottakers forpliktelse i forhold til anvendelse av næringsmidler.

Oppfordringene realisert med *gjærne* gjengir semantisk meningen av at mottakeren har alternative muligheter i forhold til å etterkomme ordren eller ikke. Meningen av *gjærne* i

proposalene innbefatter semantisk en dimensjon av tillatelse fra avsender. Det er heller bydeformen i seg selv, som skaper forpliktelsen i disse setningene. Betydningsmessig skaper tilføyelsen av modusadjunktene, etter min mening, en mildere grad av oppfordring, på grunn av at gjerne har en positiv dimensjon ved seg.

Modusadjunktet *fortrinnsvis* forekommer i 2 av brosjyretekstens oppfordringer (9.10, 9.17) som nedenfor:

9.10	<i>Velg</i>	<i>fortrinnsvis</i>	<i>nøkkelhullsmerket kjøtt og kjøttprodukter</i>
9.17	<i>Velg</i>	<i>fortrinnsvis</i>	<i>meieriprodukter merket med Nøkkelhullet.</i>
	Predikat	Modusadjunkt	Komplement

Fortrinnsvis uttrykker modulasjon på en gradsskala av forpliktelse. Predikatet i setningen realiseres av *velg*. Verbet realiserer semantisk mening av alternativer for mottakeren og *fortrinnsvis* uttrykker samtidig ett bestemt valg, fremfor andre mulige valg. *Velg* demper modusadjunktets utsagnskraft. Jeg oppfatter at oppfordringene uttrykker forpliktelse under middels grad, på grunn av verbets semantiske betydning.

Oppsummerende om modulasjon i brosjyreteksten mener jeg at *gjerne* realiseres som lav grad av forpliktelse i forhold til å etterkomme oppfordringene. Avsender signaliserer stor grad av valgfrihet overfor mottaker. Setningene med modusadjunktet *fortrinnsvis* mister noe av utsagnkraften på grunn av verbalet *velg*, og har derfor lav grad av modalitet. Modulasjonen med modusadjunktene skaper en positiv relasjon mellom kommunikasjonspartnerne, ved at avsender i disse tilfellene lar mottakeren foreta egne valg. Modulasjon med *måtte* tilsvare styrken av et påbud, og gjengir igjen avsenderen som styrende i kommunikasjonen.

Setningene med *bør* gjengir middels av forpliktelse. Selv om setning 4.14 inneholder forsterket modulasjon: *bør helst*, svekkes helhetsinntrykket av modulasjonen på grunn av den semantiske betydningen av predikatet *velge*. Jeg mener at modulasjonen med *burde* skaper inntrykk av en sosial relasjon der avsenders viser omtanke for mottakeren i form av rådgivning om kosthold. Alt i alt innebærer bruk av modulasjon en tettere kontakt mellom kommunikasjonspartnerne. Gjennom sine vurderinger i forhold til meningsinnhold, trer avsender frem overfor mottakeren. Det oppstår en form for samhandling ved avsenders bruk av modulasjon ved at mottakeren inviteres til å ta egne valg.

6.10. Polaritet

Polaritet realiserer betydningen av at noe er eller ikke er, og tilsvarende motsetningsforholdet kategorisk positiv og kategorisk negativ, eller ja/nei. Positiv polaritet er umarkert, og uttrykker at noe er. Positiv polaritet forekommer langt oftere enn negativ polaritet, som uttrykker at noe ikke er. Den negative polariteten er markert. Polaritetsadjunktet *ikke* realiserer negativ polaritet (Maagerø 2005:140).

Analysen viser at brosjyren gjengir så godt som hele kommunikasjonen med positiv polaritet. Kun 2 av setningene realiseres med negativ polaritet. Modalitetsadjunktet *ikke* realiserer negasjonen i setningene. Nedenfor gjengis de to proposisjonene med negativ polaritet.

4.12	<i>Poteter</i>	<i>er</i>		<i>ikke</i>	<i>inkludert</i>	<i>i "fem om dagen",</i>	
4.15	<i>Belgvekster som bønner og linser, frø, krydder og urter</i>	<i>inngår</i>	<i>heller</i>	<i>Ikke</i>		<i>i "fem om dagen".</i>	
	Subjekt	Finitt	Predikat	Modus-adjunkt	Adjunkt Polaritet Negativ	Predikat	Komplement
	Modus		Rest	Modus		Rest	

Setning 4.15 har i tillegg til polaritetsadjunktet også modusadjunktet *heller*. *Heller* tilsvarende komparativformen av *gjerne* og burde uttrykke en forsterket grad av forpliktelse. I setningen gjengir *heller* semantisk mening som "også ikke" med referanse til meningen i setning 4.12. Hverken poteter eller belgvekster hører altså med til "fem om dagen". Setning 4.15 uttrykker knapt nok modalitet, funksjonen er at *heller* henviser til *poteter* i setning 4.12.

Den svært lave forekomsten av polaritet kan delvis skyldes valg av verbaler. Analysen viser at ganske mange verbaler i teksten inneholder en negerende dimensjon. Det gjelder verbalene *redusere* (3.8, 12.10), *begrense* (9.2, 9.7, 9.15, 10.5.1), *unngå* (10.11) og *bytte ut* (10.3). Verbalene representerer hverken polaritet eller modalitet, men semantisk realiserer verbene en retning mot det negative, som kan hende har gjort negativ polaritet overflødig i noen tilfeller.

7. Kontekstanalyse

For å se på kommunikasjonen av brosjyreinnholdet i et bredere perspektiv, vil jeg vende meg mot omgivelsene som danner rammene rundt aktiviteten. SFL beskjeftiger seg med begrepene kulturkontekst og situasjonskontekst for å forstå kommunikasjon som del av en større sammenheng. Jeg vil samtidig fokusere på hvordan sosiale relasjoner skapes mellom avsender og mottaker.

7.1 Kulturkonteksten

Kulturkontekstbegrepet stammer opprinnelig fra etnografen Malinowskij i forbindelse med hans oversettelsesarbeid fra kirivinsk til engelsk, mens han bodde og jobbet på Trobiandøyene i Stillehavet. Det var ikke mulig å oversette samtalene med lokalbefolkningen uten å tilføye forklarende beskrivelser av tilsynelatende utenforliggende forhold rundt samhandlingen (Maagerø 2005:61). Malinowskij hevdet at det bare er mulig å tolke språklige uttrykk, dersom vi har bakgrunnskunnskap om kulturen og situasjonen, da disse to faktorene er uløselig knyttet til samhandlinger i nåtid (Maagerø 2005:40). Kulturkontekst innenfor SFL forstås som den felles historisk kulturelle bakgrunnen til en gruppe. Sett i lys av problemformuleringen som handler om hvordan sosiale relasjoner skapes i kommunikasjonen, vil jeg gi en beskrivelse av kulturkonteksten i brosjyren.

Tilhørighet skapes gjennom felles opplevelser og interesser. Kulturbegrepet omfatter alt og alle i samfunnet, og gjelder, forenklet sagt, vår kollektive oppfatning av tilværelsen innenfor en historisk kulturell ramme. Overordnede verdier og normer om hva som er rett og galt er kulturelle fenomen som er nedfelt i lover og regler. Dagligdagse ritualer og levemåter involverer kosthold og livsstil. Nordmenn har sine felles, kulturelt betingede mattradisjoner delvis i behold. Forskning viser at matvanene våre kan medfører potensiell sykdomsrisiko. Brosjyren med kostholdsrådene skaper derfor en sosial relasjon mellom avsender og mottaker.

Innenfor en mat- og kroppskultur finnes et mylder av subkulturer, selv om de fleste fremdeles holder seg til et tradisjonelt og velprøved levesett. Samfunn og grupper har sine felles skikker og tradisjoner, normer og verdier. Det forventes at medlemmene i et samfunn kjenner til og avpasser adferden til den implisitte kulturkonteksten i enhver situasjon (Maagerø 2005:61). Særlig siden midten av forrige århundre har levesettet i den vestlige verden endret seg på grunn av industrialisering. Kvinners likestilling har ført dem ut i arbeidslivet. Mattradisjoner

forsvinner, fordi ingen er hjemme tidnok til å få middagen klar. Matindustrien produserer måltider som er raske og enkle å tilberede. Butikkene tilbyr ferdigmat i pulverform, konservert, fryst, ferdig anrettet i skål, m.m. Frossenpizza er for mange grunnstammen i kostholdet. Fastfood er svært populært blant store deler av befolkningen. Måltidene er ubalansert sammensatt med blant annet mye fett og fint mel. Blandingsprodukter er billigere enn ren mat, men inneholder ofte alfor mye salt, noe som er skadelig for helsen. Innkjøp av rene og ferske matvarer medfører vesentlig dyrere matutgifter.

Gjennom felles kulturelle berøringspunkter skapes sosiale relasjoner i teksten. Brosjyret teksten har fokus på kosthold og fysisk aktivitet hos befolkningen. Helsevesenet henvender seg til befolkningen for å bevirke endring av kosthold og livsstil. Det skapes en relasjon mellom avsender og leserne basert på den økende forekomsten av ikke-smittsomme sykdommer (http://www.who.int/topics/noncommunicable_diseases/en/) forårsaket av feilernæring og passiv livsførsel. Helsedirektoratet ønsker å komme i kontakt med befolkningen og trekke dem aktivt inn i bekjempelsen av ikke-smittsomme sykdommer ved hjelp kunnskap om sunt kosthold og mer fysisk aktivitet. Gjennom utgivelsen av brosjyren er Helsedirektoratet en pådriver for relasjonsskapning overfor befolkningen.

Brosjyret teksten påpeker forholdet mellom mat og helse innledningsvis gjennom den direkte henvendelsen til leseren i påstanden: *Det du spiser og drikker påvirker helsen din*. Avsender antyder at leserens nåværende kosthold kan være usunt, og ber vedkommende være bevisst på valgene sine. Befolkningen generelt er klar over dette forholdet, men mange har likevel valgt å holde fast ved sine etablerte spisevaner. Henvendelsens tydelige og konkrete formulering kan tyde på at myndighetene prøver å fange opp en spesiell type lesere som hittil ikke har reagert på kunnskapsformidling om kosthold og sunn livsstil.

Brosjyren henvender seg til leserne og informerer om årsaks- og virkningsforholdet mellom livsstiler og sykdom: *Spiser du sunt og er fysisk aktiv i hverdagen, reduserer du risikoen for blant annet hjerte- og karsykdommer, type 2-diabetes, høyt blodtrykk, flere former for kreft, beinskjørhet, tannrøte, overvekt og fedme*. Sammenhengen mellom livsstil og helse kjenner befolkningen generelt fra før gjennom felles opplysningsarbeid i en årrekke. Befolkningen i den vestlige verden får ikke nok bevegelse i hverdagen. Konsekvensen av for lite fysisk aktivitet, kombinert med et mindreverdige kosthold, er at mange utvikler livsstilsrelaterte sykdommer. Flere av rådene maner om forsiktighet i forhold til sykdomsrisiko: *Bytt ut*

mettede fettsyrer med mer gunstige umettede fettsyrer og Velg matvarer med lite salt, og begrenns bruken av salt i matlagning og på maten.

Selv om vi stadig blir påminnet om farene ved en usunn livsførsel, prioriterer vi ofte kos og øyeblikkets velvære. Man kan vel si at vi er blitt en befolkning av livsnytere i nuet. Dette fenomenet har blitt en del av vår kultur. Også dette er del av den kulturelle konteksten for brosjyren. I brosjyren viser dette seg i at flere av rådene er utformet slik at de også ivaretar kosen innenfor kontrollerte grenser, for eksempel når det står: *Spis gjerne en liten håndfull usaltede nøtter om dagen, men også : Begrens inntaket av mat og drikke som har høyt energiinnhold og lite næring, som brus, godteri og snacks.*

WHO Europa, inkludert Norge, reagerer med konkrete tiltak for å bevisstgjøre befolkningen på konsekvenser av en usunn livsstil (<http://helsedirektoratet.no/finn/Sider/results-finn.aspx?k=ikke-smittsomme%20sykdommer>). Fremstøtet skaper en sosial relasjon mellom myndighetene og befolkningen, grunnet en felles livsstil som over tid utgjør en helsetrussel. Helsedirektoratets intensjon om å motivere til endring av matvaner og livsstil kommer til uttrykk gjennom mange direktiver og svært mange konkrete råd i den språklige fremstillingen, som for eksempel: *Ha et variert kosthold med mye grønnsaker, frukt og bær, grove kornprodukter og fisk, og begrensede mengder bearbeidet kjøtt, rødt kjøtt, salt og sukker.*

God helse gir høy status i forhold til sosiale og yrkesmessige relasjoner. Personer med livsstilsrelaterte sykdommer kan derfor føle seg mindreverdige i vårt samfunn. "Alle" vet at visse sykdomstilstander ofte er resultatet av usunne valg av matvaner og livsstil. Brosjyrenteksten fokuserer på kostholdets og den fysiske aktivitetens potensiale for å redusere forekomsten av livsstilsrelaterte sykdommer. Teksten formidler for eksempel at: *Sunn hverdagsmat og et variert kosthold gir deg et godt grunnlag for god helse, og bidrar til at du får i deg næringsstoffene du trenger.* Ved å følge kostholdsrådene fungerer brosjyren som en slags kur eller medisin i form av kostholdsråd fra avsender til mottaker.

Kroppens behov for fysisk aktivitet nevnes flere ganger i brosjyren. Èn side i heftet har spesielt fokus på fysisk aktivitet i skrift og bilde. Teksten gir konkret informasjon i form av tidsangivelser, styrkegrad og type aktivitet til en, virker det som, voksen leser. Den visuelle representasjonen av to slanke barn på tur kan tilsvare et tradisjonelt, indre bilde av friske, lekende barn i naturen. Jeg har likevel inntrykk av at det ikke er dette den angjeldende teksten handler om. Den visuelle representasjonen kan gi leseren inntrykk av at det er for sent å

endre livsstil, spesielt siden barna går med ryggen til og dermed ekskluderer leseren. I så fall kan bildet skape en sosial relasjon som utløser triste følelser hos leseren. Oppfattet på denne måten tyder det på at teksten og bildet gjengir ulike versjoner av fysisk aktivitet.

Kostholdsrådene i brosjyren tilsvarer på mange måter ingrediensene fra et tradisjonelt, norsk kosthold fra femti år tilbake. Kosten bestod av mye grønnsaker, fullkorn og fisk og begrensede mengder kjøtt, fint mel og sukker. Den grunnleggende kulturelle forståelsen av hverdagsmat opprettholdes dermed i skrifteksten. De oppdaterte kostrådene legger vekt på høyverdig mat og er tilpasset vårt energibehov. Teksten fremhever spesielt fisk som høyverdig råvare, og nevner de fete fiskesortene som laks, ørret, makrell eller sild. Store deler av Norges befolkning har tradisjonelt hatt et kosthold basert på fisk. Nå for tiden spiser befolkningen generelt altfor lite fisk, noe avsender forsøker å bøte på i teksten. Den lille tryta på fotografiet i brosjyren representerer kan hende fangsten etter en fisketur i et ferskvann og kan for mange assosieres med friluftsliv, telt og mat på bålet. Fisk i et ernæringsperspektiv refererer til matfisk som torsk og sei, makrell, laks og sild, og mange andre sorter. Jeg oppfatter at den verbale teksten representerer fisk som ernæring, mens den visuelle representasjonen handler om positive konnotasjoner til friluftsliv. Brosjyrens visuelle representasjon av fisk stemmer kan hende ikke overens med tekstens presentasjon av fisk som matvare.

Rådene spesifiserer matens bestanddeler i forhold til hva som er bra og dårlig for Norges befolkning. Teksten fokuserer på mindre bruk av animalsk fett, bearbejdede matvarer, poteter, salt, og sukker i kosten. Derimot anbefaler brosjyren mer bruk av fisk, grønnsaker, frukt, fiber, belgvekster, krydder og sunt plantefett. Jeg oppfatter at det er disse endringene i kostholdet som er bakgrunn for kampanjetittelen *Små grep, stor forskjell*.

Jeg hadde forventet mer fokus på kjente og mye brukte grønnsaks- og fruktsorter i de visuelle representasjonene. Tre av fotografiene i brosjyren presenterer grønnsakssorter som er fremmede for mange i vår kultur. Bildene kan assosieres til en type livsstil som avviker fra vår implisitte kulturkontekst. Det kan virke som matmotivene i bildene knyttes til en holdning som promoterer en sofistisert livsstil. Van Leeuwen (2005:140) forklarer at livsstilbegrepet forbinder det personlige med en klassifiserbar gruppestil som omfatter interesser og holdninger. Aktuelle interesser og holdninger som realiseres i bildene med grønnsakstema handler om konsumentadferd, matvaner og estetikk. Avsender har valgt fotografiene i utenlandske digitale bildedatabaser, som Colourbox og Istockphoto. Objektene av grønnsaker

på bildene er ikke hverdagsmat i et vanlig norsk kosthold. Dette kan skape inntrykk for leseren av at sunn mat blir fremmedgjort, fordi bildene står i motsetningsforhold til leseren som verbalteksten ser ut til å henvende seg til. Ernæringsbevisste og oppdaterte lesere vil antageligvis kjenne grønnsakene allerede, fordi livsstilen deres inkluderer interessen for nye, spennende matvarer. Det kan virke som om avsender bruker de visuelle representasjonene med grønnsakstema for å gjengi en moderne livsstil rettet mot en gruppe av verdensvante lesere. Det virker som om maten visuelt først og fremst skal være estetisk attraktiv, i motsetning til å være gjenkjennelig fra hverdagslivet.

Oppsummerende vil jeg hevde at det virker som om avsender har prioritert ekstra tydelige formuleringer, for å unngå at leserne kan misforstå innholdet av kostholdsrådene. Gjennom verbalteksten skaper avsender sosiale relasjoner til den tradisjonsbundne leseren gjennom en mengde konkrete anbefalinger. De nokså spreke, visuelle representasjonene står i kontrast til den nøytralt utformede teksten. Derfor mener jeg at avsender skaper sosiale relasjoner til gruppen av sofistikerte og kunnskapsrike lesere gjennom fotografiene i brosjyren.

7.2. Situasjonsteksten

7.2.1. Felt

Registervariabelen felt er knyttet til den ideasjonelle metafunksjonen og påvirker språkbruken som gjelder stedet eller saken der språket er i bruk. Det vil si at feltet dreier seg om det som foregår, eller selve aktiviteten (Maagerø 2005:43).

Aktiviteten utspiller seg i den multimodale brosjyren “Små grep, stor forskjell”. Temaet gjelder kosthold og fysisk aktivitet. Brosjyren henvender seg til befolkningen på vegne av Helsedirektoratet. Det spesielle i forhold til avsenderinstansen er at Helsedirektoratet sannsynligvis har gitt utenforstående i oppdrag å forfatte og utforme brosjyren. Tønnesson sier at offentlig tilgjengelige tekster ofte er skapt av fagfolk som for eksempel tekstforfattere og grafikere i et felles prosjekt (Tønnesson 2008:34). Tekstforfattere og grafikere har trolig samarbeidet med ansvarlig i Helsedirektoratet om tekstinnhold og endelige utforming av presentasjonen. Samarbeidet mellom bidragsyterne og oppdragsgiver i situasjonsteksten kan ha vært preget av konstruktiv diskusjon og teamarbeid angående tekstinnhold, ytringsfunksjoner og valg av bilder.

Den økende forekomsten av ikke-smittsomme sykdommer utgjør en del av bakgrunnen for kommunikasjonen. Teksten skal formidle sammenhenger mellom utvikling av ikke-

smittsomme sykdommer og et ubalansert kosthold kombinert med for lite aktivitet i hverdagen. På oppdrag fra Helsedirektoratet formidler ukjente skribenter og grafikere temaet mat i et helseperspektiv til forbrukerne. Da dette er en offentlig tilgjengelig tekst vil avsender formulere kommunikasjonen sin i en formell og nøytral tone. Teksten gjengis i fullstendige setninger og inneholder hverken forkortelser eller følelsesmessige utbrudd. Samtidig har teksten et faglig innhold som overveiende representeres av mat i forhold til sykdomsrisiko. Mange av setningene inneholder lange nominelle ledd som enten spesifiserer matvarer eller relaterer dem til sykdomsrisiko, som for eksempel: *Begrens mengden av bearbejdede kjøttprodukter som er røkt, saltet eller konservert med nitrat eller nitritt, som for eksempel bacon eller spekepølse.* Mange omstendigheter i teksten skaper detaljrikdom som kan vanskeliggjøre tilegnelsen som for eksempel: *Om du ønsker å gå ned i vekt, er det særlig viktig at du har fokus på hva og hvor mye du spiser i forhold til hvor fysisk aktiv du er.*

Avsender fokuserer på kontraster mellom sunne og usunne egenskaper og bestanddeler av matvarer uten bruk av fremmedord, som for eksempel: *Ha et variert kosthold med mye grønnsaker, frukt og bær, grove kornprodukter og fisk, og begrensede mengder bearbejdet kjøtt, rødt kjøtt, salt og sukker.* Det høye antall spesifikasjoner komprimerer informasjonen, og gjør det vanskelig å huske. Mottakeren har da mulighet til å repetere setningen så ofte som ønskelig.

Temaet er komplekst og vil fort kunne involvere faguttrykk og vanskelig spjalspråk. Avsender vil måtte tilpasse språkbruken for å kunne nå flest mulige lesere med sitt budskap. I løpet av prosessen med skrivearbeidet og utvelgelsen av fotografiene vil avsender(ne) antagelig ha ulike typer lesere i tankene, som han skaper sosiale relasjoner til. Befolkningen sett under ett er en heterogen gruppe, med varierende kunnskapsnivå i forhold til sunt kosthold og fysisk aktivitet. Det er derfor utfordrende å ha hele befolkningen som målgruppe.

Da dette er en skriftlig kommunikasjon vil ikke avsender og mottaker møte hverandre for direkte samhandling i aktiviteten. Først når brosjyren er ferdig utformet og distribuert kan aktiviteten avsender legger opp til utfolde seg for mottakerne. Mottakerne opplever situasjonskonteksten i det øyeblikket de retter oppmerksomheten mot brosjyrens forsidebilde med tittel. De vet at Helsedirektoratet er utgiver, og antar sannsynligvis at Helsedirektoratet også er avsenderen som henvender seg til publikum. Jeg mener at det skaper en sosial relasjon mellom avsender og mottaker, når mottakeren vet hvem han forholder seg til. Noen har

forfattet brosjyren med Helsedirektoratets godkjenning. Det kan skape en relasjon til avsender som er basert på troverdighet.

Andersen og Smedegaard (2005:27) viser til at feltet kan analyseres i koordinatsystemene arena og domene. Arena refererer til stedet for den sosiale aktiviteten og om samhandlingen utløser normkrav til språkbruken eller ikke. Avsender(ne) av brosjyret teksten har skrevet teksten og valgt ut fotografiene som et ledd i Helsedirektoratets tiltak for å demme opp om økningen av ikke- smittsomme sykdommer. Informasjonen er rettet mot befolkningen. Forfatteren har et profesjonelt fokus på oppdraget og benytter en formell og nøytral skrivestil, siden brosjyren representerer offentlig kommunikasjon. Samtidig henvender kommunikasjonen seg til befolkningens private sfære, og det tilsier at språket må være dagligdags og forståelig. Tema formidles som offentlig kommunikasjon, men mottakers aktivitet i forhold til kommunikasjonen skjer på privat basis.

Domene (Andersen og Smedegaard 2005:28) redegjør for situasjonskonteksten i et koordinatsystem basert på grad av handling eller beskrivelse i et koninuum langs en horisontal akse. Graden av spesialisert språk eller hverdagslig språk gjenspeiles i et kontinuum langs en vertikal akse.

Brosjyret teksten er en informerende og instruerende tekst fra avsender til mottaker. Det foregår ingen direkte samhandling i aktiviteten mellom avsender og mottaker. Brosjyret teksten representerer avsenders kommunikasjon. Tekstinnholdet og bildene oppfordrer til handling, men ingen handling foregår mellom kommunikasjonspartnerne. Aktiviteten i kommunikasjonen gjelder saken, nemlig å redegjøre for sunt kosthold og fysisk aktivitet. Teksten oppfordrer mottakeren til handling mange ganger i løpet av brosjyren, som for eksempel: *Gå på oppdagelsesferd i frukt og grøntavdelingen.* og *Bruk Nøkkelhullet og Brødskala'n som hjelpemidler.* De visuelle representasjonene har potensiale for å realisere ulike prosesser av handling, som antydningvis: Forsyn deg av salaten! Kjenn på de spennende grønnsakene!, og antydningvis: Barnet utforsker nye grønnsaker, barna går tur i skogen, noen sløyer en fisk.

Teksten er beskrivende og oppfordrende, med avsender som eneste bidragsyter. Innholdet er gjengitt i et dagligdags språk. Språkbrukeren trenger ikke spesifikke kunnskaper om emnene mat og fysisk aktivitet, for å kunne tilegne seg betydningen av avsenders kommunikasjon.

7.2.2. Relasjon

Registervariabelen relasjon er knyttet til den mellompersonlige metafunksjonen og viser til sosiale relasjoner mellom avsender og mottaker i forhold til deres innbyrdes roller i kommunikasjonen (Frimann 2004:28). Språkbruken i situasjonskonteksten retter seg etter de sosiale relasjonene mellom kommunikasjonspartnerne. Det skapes en relasjon mellom avsender og leserne på den måten at avsender tar ekspertrollen og tildeler den andre parten rollen som uvitende.

Kommunikasjonspartnerne i situasjonskonteksten kjenner hverandre ikke fra før. Situasjonen rundt samhandlingen er av formell art, som vist i analysen av felt. Sosiale relasjoner i kommunikasjonen kan anskueliggjøres ved hjelp av å sjekke grad av følelsesmessig involvering mellom deltakerne, samt til deres holdning overfor emnet (Frimann 2004:30). Andersen og Smedegaard (2005:29) viser i et koordinatsystem avsenders og mottakers grad av følelsesmessig involvering i situasjonskonteksten. Avsenders språkbruk er gjennomgående nøytral og kontrollert. Kun ytringen: *Fisk er en fantastisk råvare*, viser noen grad av følelsesmessig engasjement. Avsender viser litt engasjement til emnet og mottakeren ved vurderinger som for eksempel: *Det er lurt å tenke over hva slags kjøtt du velger, hvor mye og hvor ofte du spiser det*. I setninger med modalitet viser avsender noe følelsesmessig engasjement, som for eksempel: *Halvparten av "fem om dagen" bør være grønnsaker og Rådene må derfor tilpasses den enkeltes behov for energi og andre spesielle forhold*. Bildene uttrykker modalitet og tilkjenner noe følelsesmessig engasjement fra avsenders side. Mottakerne ytrer seg ikke i situasjonskonteksten, derfor er det ikke mulig å kommentere mottakernes følelsesmessig engasjement i forhold til avsender eller emnet. De sosiale relasjonene mellom partene er derfor, totalt sett, kun preget av avsenders engasjement, og har lav følelsesmessig involveringsgrad. Brosjyren skaper på denne måten et distansert og sakspreget forhold mellom partene.

Andersen og Smedegaard benytter et koordinatsystem som kartlegger forholdet mellom hyppigheten og vurderingen av kontakten (Andersen og Smedegaard 2005:29) mellom partene i situasjonen. Ved at avsender ikke gir seg tilkjenne i teksten og mottaker tiltales kun fem ganger betyr det at kontakten er sjelden. Bildene inneholder ingen personer leseren kan få blikkontakt med. Dette skaper et distansert forhold, siden det er så lite personlig nærvær. Sjelden kontakt og lav grad av følelsesmessig engasjement beskriver koordinatsystemet for kontakt. Kommunikasjonen har et institusjonelt preg.

Maktbalansen mellom partene i kommunikasjonen vises av Andersen og Smedegaard (2005:30) ved et kontinuum fra avsendermakt til mottakermakt. Brosjyreteksten har en avsender med ekspertstatus og befolkningen generelt som mottakere. Konteksten er preget av avsenders makt, ved at Helsedirektoratet som institusjon står ansvarlig for kommunikasjonen. Den ujevne maktbalansen viser seg tydelig ved de mange imperativsetningene, som for eksempel: *Velg hvitt kjøtt, rent kjøtt og magre kjøttprodukter med lite salt og Begrens mengden rødt kjøtt og bearbeidede produkter av rødt kjøtt til 500 gram per uke.*

Mange imperativsetninger gir en oppramsende spesifisering, pakket med matinnhold: *Ha et variert kosthold med mye grønnsaker, frukt og bær, grove kornprodukter og fisk, og begrensede mengder bearbeidet kjøtt, rødt kjøtt, salt og sukker.* Oppfordringen skurrer ved at avsender i minste detalj anviser hvilken mat som er «lov» å spise i et nytt og bedre kosthold. Den pakkede kombinasjonen av matvarer med gode og mindre gode egenskaper skaper kan hende problemer for leseren med å beholde oversikten i setningen. Alle de konkrete matvarene som listes opp gjør at leserne “får det inn med teskje”, noe som også innebærer at avsender posisjonerer seg som allvitende og leserne som uvitende.

7.2.3. Mediering

Mediering viser til hvilken rolle språket spiller i samhandlingen mellom avsender og mottaker (Andersen og Smedegaard 2005:26). Medium beskriver formidlingsformen av teksten. Sammenhengen fremkommer i et koordinatsystem der den horisontale akse viser en glidende skala fra skrevet til talt språk og den vertikale akse viser et kontinuum fra massekommunikasjon til individuell kommunikasjon. Innholdet av “Små grep, stor forskjell” formidles som en massekommunikasjon i skrevet språk og bilder (Andersen og Smedegaard 2005:30) ved at brosjyren henvender seg til hele befolkningen. Feedback omhandler mottakerens mulighet for å tilkjenne sin mening av innholdet i avsenders kommunikasjon. Formidlingsformen massekommunikasjon innebærer at kommunikasjonspartene aldri møtes. Det er derfor ikke muligheter for umiddelbar samhandling og direkte respons. Massekommunikasjon som formidlingsform skaper avstand mellom kommunikasjonspartene og minimerer mottakers muligheter for å påvirke i situasjonen. Andersen og Smedegaard (2005:31) beskriver mottakerens mulighet for å gi tilbakemelding på teksten i et koordinatsystem der den horisontale akse viser tidsaspektet som et kontinuum og den vertikale akse viser et kontinuum for indirekte eller direkte feedback. Brosjyretekstens plassering i koordinatsystemet tilsvarer forsinket og indirekte feedback fra leserne. Det betyr at kommunikasjonssituasjonen er preget av avsenders monolog, uten reell mulighet for

avsender til å respondere. I brosjyren er det altså kun avsenders stemme som får komme til orde, og medieringsformen gir ikke rom for publikums eventuelle spørsmål, innvendinger eller forbehold.

Tekstens nærhet eller distanse til aktiviteten i konteksten kan bestemmes på en glidende skala (Andersen og Smedegaard 2005:32). I situasjoner der språket ledsager den sosiale aktiviteten er det nærhet mellom språkbruk og aktivitet, som for eksempel å lære noen å strikke. I slike tilfeller er språket et hjelpemiddel. Dersom teksten beskriver abstrakte forhold bevirker det språklig avstand til handlingen. Det betyr at språket konstituerer den sosiale aktiviteten (Maagerø 2005:53). Brosjyreteksten som sosial samhandling skaper aktiviteten kun ved hjelp av språket og bildene. Teksten representerer en ønsket, tenkt sosial aktivitet mellom avsender og mottaker, der avsender krever endring av mottakers kosthold, gjennom hyppig bruk av imperativ. Brosjyrens situasjonskontekst er konstruert gjennom språket. Uten språket ville det ikke vært noen aktivitet (Maagerø 2005:54).

For å beskrive teksten ytterligere refererer jeg til Van Leeuwen når han viser til Faircloughs (1993) betraktninger angående reklamestilen. Stilen brukes, i følge van Leeuwen, også for å konstruere identiteter og verdier til forbrukerne. Van Leeuwen hevder at denne reklamediskursen infiltrerer sjangere som blant annet livsstilsdiskurser, ved utstrakt bruk av imperativformer og direkte tiltaleform (van Leeuwen 2005:149). Formålet med en reklametekst er å overtale mottakeren til å kjøpe den varen eller stilen teksten omhandler. Brosjyrens overordnede formål er å skape endring hos befolkningen, og reklamestilen kan anses som hensiktsmessig for å “selge” budskapet. Brosjyreteksten “Små grep, stor forskjell” inneholder mange oppfordringer, og benytter seg av tiltaleformen “du”. Flere av bildene i brosjyren realiseres ved en sanselig kodeorientering, der objektene blant annet gjengis høyglanset og i sterke farger, tilsvarende reklamebilder. Brosjyreteksten har mye til felles med en reklametekst.

8. Konklusjon

I dette kapitlet vil jeg oppsummere hva funnene fra den sosialsemiotiske analysen min antyder, sett i forhold til spørsmålet jeg stilte i problemformuleringen. Formålet med oppgaven har vært å finne svar på problemformuleringen: Hvordan skapes sosiale relasjoner i Helsedirektoratets brosjyre “Små grep, stor forskjell”.

Den første analysen omhandler visuelle representasjoner og er gjort ut fra den ideasjonelle metafunksjonens virkefelt, med blick på meningsskapning i den ytre, erfaringsbaserte verden. De visuelle representasjonene gjengir versjoner av tenkte virkeligheter med hovedfokus på presentasjonen av næringsmidler i ulike settinger. Representasjonene vil være nokså fremmedartede for mange, og det kan føre til avstand i kommunikasjonen. Jeg tolker at to av de visuelle representasjonene har potensiale for å skape nære sosiale relasjoner, ved at avsender trekker betrakteren inn i situasjonen i form av invitasjoner til å smake på og å spise maten som vises. De resterende representasjonene skaper mellompersonlig distanse.

Den andre analysen av fotografiene er gjort etter den mellompersonlige metafunksjonen, med blick på bildenes potensiale for sosial kontaktsskapning. Jeg oppfatter at avsender viser seg som en stilren og sofistisert person gjennom sitt valg av typografisk utforming. Inntrykket av avsender kan slå begge veier, når det gjelder å skape kontakt, avhengig av leserens egen stil. Positiv kontaktsskapning kan skje, dersom leseren gjenkjenner og bifaller stilen. I så fall vil relasjonen kunne skape en symmetrisk relasjon. Bare to av bildene gjengir situasjoner med personer, i begge tilfellene barn. Da barna er delvis uskarpt gjengitt, og heller ikke tilbyr blickkontakt, bortfaller en viktig ressurs for skapning av sosiale relasjoner. Flere av bildene gjengis i en sanselig kodeorientering som har stort potensiale for mellompersonlig relasjonsskapning gjennom å appellere direkte til betrakterens følelser. Det gjelder bildene med gjengivelse av mat som estetisk fenomen og bildet av den døde fisken. Grunnet overveiende fravær av personer, og liten grad av aktivitet som relaterer betrakteren til situasjonen, realiserer bildene til sammen relativt lite potensiale for skapning av sosiale relasjoner.

Deretter har jeg analysert verbalteksten i brosjyren etter den ideasjonelle og mellompersonlige metafunksjonen. Den ideasjonelle analysen viser en høy forekomst av relasjonelle prosesser. Det gjelder overveiende prosesser der avsender relaterer næringsmidler til visse positive eller negative egenskaper i forhold til sunt kosthold. Ingen av disse

konstruksjonene inkluderer personer som deltakere og har derfor mindre potensiale for samhandling gjennom prosessene. De materielle prosessene er alle av typen handling, men uttrykker jevnt over lite energi. Jeg har skilt mellom dispositiv og kreativ handling, relatert til endringsaspektet ved helsetemaet. Det viser seg at bare 3 setninger uttrykker nyskapning gjennom kreative prosesser. Kun 4 setninger har en person som aktør. Materielle prosesser har i utgangspunktet ressurser for å skape liv i teksten. Deltakerne i prosessene realiseres nesten utelukkende av forskjellige matvaregrupper, leddsetninger eller abstraherte begrep, som alle relaterer til helse og kosthold. Helhetsinntrykket av de materielle prosessene er at de også beskriver representasjoner av mat i en versjon av virkeligheten, med lite rom for å skape sosiale relasjoner mellom avsender og mottaker.

De mentale prosessene foregår alle uten eksplisitt førstedeltaker. Fenomenene er alle relatert til kosthold og helse. Jeg har sortert de mentale prosessene i underkategorier, der den største kategorien gjelder intensjonelle prosesser. Samtlige intensjonelle prosesser realiseres av verbet *velg*. Ytringsfunksjonen utelukker forsåvidt mottakerens valgmuligheter, slik jeg tolker utsagnene. I de mentale prosessene som helhet dirigerer avsender hva som skal oppleves, og overlater lite rom for mottakerens til fri refleksjon. Det kan se ut som om avsender inntar en posisjon i kommunikasjonen som styrer mottakers indre mentale prosesser. I så fall tilsvarende den sosiale relasjonen en sterk avsendermakt.

Den mellompersonlige analysen omhandler forhold rundt modus. Først har jeg analysert teksten i forhold til setningsmodus, med fokus på hvordan kontaktsskaping foregår i teksten. Rundt halvparten av ytringene skjer som oppfordringer realisert gjennom imperativ. Det virker for meg som en usedvanlig høy frekvens av denne uformelle ytringsfunksjonen, hvor henvendelsene skjer direkte til en ukjent mottaker i form av direktiver og påbud. De sosiale relasjonene som dannes i kommunikasjonen mellom ekspert og lekmann vil være styrt av avsender. Setningene i deklarativ er overveiende gjengitt som kategoriske utsagn.

Subjekt i ytringene realiseres i 54 tilfeller av mat- og helserelevante objekter eller abstraheringer. Kun 6 indikativer har personen *du* som subjekt. Ved at det nesten ikke forekommer personer i formidlingen, er potensiale for å skape sosiale relasjoner ganske lavt. Det oppstår sosiale relasjoner når avsender henvender seg til subjektet *du*, men det skjer sjelden.

Jeg har undersøkt teksten i forhold til hvem avsender baserer sin kommunikasjon på. Frimann (2004:159) forklarer at moduspersonen tilsvarende den person avsender baserer sin

kommunikasjon på. Analyse av modusperson viser at kommunikasjonen realiserer modusperson 6 ganger i løpet av kommunikasjonen. I følge Frimann (2004:160) er moduspersonen aktiv deltaker og holdes ansvarlig for setningsinnholdet. Helsedirektoratet opptrer ved navn én gang, men ikke som modusperson, og heller ikke som aktiv deltaker, da dette ikke er noen person. Avsender opptrer aldri som modusperson i løpet av teksten. Analysen min viser at avsender i disse tilfellene kun baserer sin kommunikasjon på mottakeren. Det betyr, slik jeg oppfatter det, at avsender holder seg utenfor situasjonen når mottaker er modusperson. Mottakeren er da alene i aktiviteten, og har ingen å bygge sosiale relasjoner sammen med.

Kun 11 setninger inneholder modalitet ved hjelp av modale hjelpeverb, og 10 setninger inneholder modusadjunkter. Negativ polaritet med *ikke* forekommer kun i 2 setninger, og berører ikke forhold mellom personer. Ytringene som inneholder modalitet skaper tydelig sterkere sosiale relasjoner mellom avsender og mottaker, ved at avsender stiller kommunikasjonen sin åpen for diskusjon. Bruk av modalitet skaper også et mer jevnbydrikt forhold mellom avsender og mottaker, ved at avsender gir mottaker rom for egne vurderinger og valgfrihet. Det virker som om den sosiale relasjonen også blir mer positivt ladet, i forhold til den strenge tonen som ellers hersker i kommunikasjonen.

Betraktningene rundt kulturkonteksten dreier seg om at avsender og mottaker har sosiale relasjoner i forhold til folkehelseproblematikken. Mange i samfunnet får svekket livskvalitet på grunn av feilernæring og lite fysisk aktivitet. Den sterke økningen av ikke-smittsomme sykdommer blant befolkningen har ført til at Helsedirektoratet blant annet har utgitt denne brosjyren. Helsekommunikasjonen kan skape sterkere bånd i befolkningen til Helsedirektoratet. Leserene føler kan hende at myndighetene bryr seg om dem. Brosjyren representerer Helsedirektoratets invitasjon til samhandling med befolkningen.

Analysen av situasjonskonteksten viser ut fra Andersen og Smedegaards metode (2005:32) at brosjyren er en offentlig kommunikasjon, forfattet i et formelt, men samtidig dagligdags språk. Språket beskriver og konstituerer den tenkte, sosiale aktiviteten mellom avsender og mottaker. Avsender viser lite følelsesmessig engasjement og mottaker ytrer seg ikke i kommunikasjon. Kommunikasjonspartnerne kommer ikke i kontakt i situasjonskonteksten, og man kan derfor ikke uttale seg noe om positiv eller negativ ladet kontakt mellom dem. Brosjyrens formål er å overtale mottakeren til positiv endring i forhold til livsstil og ernæring.

Kommunikasjonen foregår som en massekommunikasjon i skrift og bilde, der brosjyren som helhet skaper inntrykk av å være utformet som en reklametekst.

Analysene og undersøkelsene jeg har gjort med skrift og bilder i brosjyren har, etter min mening, vist at brosjyrens valgte formuleringer og visuelle uttrykk tilbyr relativt lite potensiale for skapning av sosiale relasjoner. Modalitet i skrift og bilde, samt realiserig av subjekt som person, skaper tettere kontakt mellom avsender og mottaker, men denne ressursen er lite utnyttet. Grunnen kan være at avsender ikke har funnet det formålstjenlig å basere kommunikasjonen på sosial relasjonsskapning. Funnene fra de ideasjonelle analysene av visuelle representasjoner og skriftlig gjengitte prosesser med deltakere og omstendigheter, antyder at avsender først og fremst prioriterer helsebasert kunnskapsformidling. Brosjyren presenterer og spesifiserer næringsmidler vekselvis som deltakere og omstendigheter i løpet av formidlingen. Avsender ser ikke ut til å fokusere nevneverdig på sosial relasjonsskapning, derfor er det ikke overraskende at lite samhandling foregår i brosjyren.

9. Vedlegg

Litteraturliste

Barthes, R. (1989). *Roland Barthes*. Berkeley: University of California Press.

Björkvall, A. (2009). *Den visuella texten: multimodal analys i praktiken*. Stockholm: Hallgren & Fallgren.

Edling, A. (2006). *Abstraction and authority in textbooks: the textual paths towards specialized language* (Vol. 2). Uppsala: Uppsala universitet.

Frimann, S. (2004). *Kommunikation - tekst i kontekst: tekstanalyse med systemisk funktionel lingvistik*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.

Halleson, Y. (2011). "Abstraktion i en DN-ledare". En analys av processtyp, förstadeligare och nominal. I P. Holmberg, A.-M. Karlsson, & A. Nord (Red.), *Funktionell textanalys* (s. 39 - 52). Stockholm: Norstedts.

Halliday, M. A. K. & Matthiessen, Chr. M.I.M. (2004). *An introduction to functional grammar. 3rd Edition*. London: Arnold.

Hestbæk Andersen, T. & Smedegaard F. (2005). *Hvad er meningen?* Odense: Syddansk Universitetsforlag.

Holmberg P., Karlsson A.-M., & Nord A. (2011). "Funktionell grammatik och textanalys". Grammatiken i verkliga livet. I P. Holmberg, A.-M. Karlsson & A. Nord (Red.), *Funktionell textanalys*.(s. 7 - 18). Stockholm: Norstedts.

Kjeldsen, J. (2006). *Retorikk i vår tid: en innføring i moderne retorisk teori*. Oslo: Spartacus.

Kress, G. (2003). *Literacy in the new media age*. London: Routledge.

Kress, G. & van Leeuwen T. (2006). *Reading images. The grammar of visual design*. London: Routledge.

- Kvåle, G. (2012). *Multimodalt samspill i bildeskriktkomplekser: en sosialesemiotisk undersøkelse av relasjoner mellom skrift og bilde* (Vol. 56). Kristiansand: University of Agder.
- Maagerø, E. (2005). *Språket som mening: innføring i funksjonell lingvistikk for studenter og lærere*. Oslo: Universitetsforl.
- Machin, D. (2011). *Introduction to multimodal analysis*. London: Bloomsbury Academic.
- Saussure, de F. (1974) *Course in general linguistics/Ferdinand de Saussure; introduction by Jonathan Culler; edited by Charles Bally and Albert Sechenhaye; in collaboration with Albert Reidlinger; translated from French by Wade Baskin*. Glasgow: Collins
- Thompson, G. (2004). *Introducing functional grammar*. London: Arnold.
- Tønnesson, J. L. (2004). *Tekst som partitur, eller Historievitenskap som kommunikasjon: nærlesning av fire historietekster skrevet for ulike lesergrupper*. Oslo: Det historisk-filosofiske fakultet, Universitetet i Oslo
- Tønnesson, J. L. (2008). *Hva er sakprosa*. Oslo: Universitetsforl.
- van Leeuwen, T. (2005). *Introducing social semiotics*. London: Routledge.

Analyse etter den ideasjonelle og den mellompersonlige metafunksjonen

2.1	<i>Det du spiser og drikker</i>	<i>påvirker</i>		<i>helsen din.</i>
	Deltaker Den Utpekte	Prosess: Relasjonell: Identifiserende/Omstendighet		Deltaker Verdi
	Subjekt	Finitt	Predikat	Komplement
	Modus	Rest		

2.2	<i>Å spise sunt og variert, kombinert med fysisk aktivitet</i>	<i>er</i>	<i>bra</i>	<i>både for kropp og velvære.</i>
	Deltaker :Bærer	Prosess: Relasjonell: Attributiv/Intensiv		Deltaker: Attributt
	Subjekt	Finitt	Predikat	Adjunkt Omstendighet
	Modus	Rest		

2.3	<i>Med riktig hverdagskost</i>	<i>kan</i>	<i>du</i>	<i>også</i>	<i>forebygge</i>	<i>sykdom.</i>
	Omstendighet: Middel	Prosess:Materiell: Handling: Dispositiv	Deltaker: Aktør:		Prosess:Materiell: Handling: Dispositiv	Deltaker: Målobjekt
	Adjunkt	Finitt: Modalt	Subjekt	Adjunkt Diskurs	Predikat	Komplement
	Rest	Modus	Rest			

2.4	<i>Ofte</i>	<i>kan</i>	<i>det å ta små grep</i>	<i>i hverdagen</i>	<i>ha</i>	<i>stor betydning</i>	<i>for helsen.</i>
	Omstendighet: Tid	Prosess: Rel. Intensiv Identif.	Deltaker: Det utpekte	Oms- tendighet: Tid	Prosess: Relasjonell: Intensiv: Attributiv	Deltaker: Verdi	Omst.: Årsak: Hensyn
	Adjunkt: Modus Temporalt	Finitt: Modal	Subjekt	Adjunkt Modus: Temporalt	Predikat	Komple- ment	Adjunkt: Omstendighet

2.4.1	<i>enten grepene handler om å velge vann fremfor brus når du er tørst, å ta trappene i stedet for heisen, eller å stille søtsuget med litt frisk frukt.</i>						
	Omstendighet: Betingelse						
	Adjunkt: Omstendighet						
	Rest						

2.5	<i>Bruk</i>	<i>kostrådene</i>	<i>på de neste sidene</i>	<i>til veiledning og inspirasjon</i>	<i>for sunn matglede.</i>
	Prosess: Materiell: Handling: Dispositiv	Deltaker: Målobjekt	Omstendighet: Sted	Omstendighet: Hensikt	Omstendighet: Hensikt
	Predikat	Komplement	Adjunkt: Omstendighet	Adjunkt: Omstendighet	Adjunkt: Omstendighet

2.6	<i>Matvarer merket med Nøkkelhullet</i>	<i>er</i>	<i>et hjelpemiddel</i>	<i>for å ta de små sunne grepene</i>	<i>i hverdagen</i>
	Deltaker: Den utpekte	Prosess: Relasjonell: Intensiv: Attributtiv	Deltaker: Verdi	Omstendighet: Årsak: Hensikt	Omstendighet: Sted
	Subjekt	Finitt	Predikat	Komplement	Adjunkt: Omstendighet
	Modus	Rest			

Side 3

3.1	<i>Ha</i>	<i>et variert kosthold med mye grønnsaker, frukt og bær, grove kornprodukter og fisk, og begrensede mengder bearbeidet kjøtt, rødt kjøtt, salt og sukker.</i>			
	Prosess: Relasjonell: Attributtiv/Possessiv	Deltaker: Attributt			
	Predikat	Komplement			

3.2	<i>Sunn hverdagsmat og et variert kosthold</i>	<i>gir</i>	<i>deg</i>	<i>et godt grunnlag</i>	<i>for god helse,</i>
	Deltaker: Aktør	Prosess: Materiell: Handling: Kreativ	Deltaker: Resipient	Deltaker: Målobjekt	Omstendighet: Hensikt
	Subjekt	Finitt	Predikat	Komplement	Adjunkt: Omstendighet
	Modus	Rest			

3.3	<i>og</i>	<i>bidrar til</i>		<i>at du får i deg næringsstoffene du trenger.</i>
		Prosess: Relasjonell: Omstendighet/Klassifiserende		Deltaker: Attributt
		Finitt	Predikat	Komplement
		Modus	Rest	

3.4	<i>Velg</i>	<i>matvarer med begrensede mengder mettet fett, sukker og salt.</i>		
	Prosess: Mental: Intensjonell	Deltaker: Fenomen		
	Predikat	Komplement		

3.5	<i>Se etter</i>	<i>Nøkkelhullet</i>	<i>når du handler</i>	
	Prosess: Mental: Persepsjon	Deltaker: Fenomen	Omstendighet: Tid	
	Predikat	Komplement	Adjunkt: Omstendighet	

3.6	<i>Det</i>	<i>gjør det</i>		<i>enklere å sette sammen et sunt og variert kosthold.</i>	
	Deltaker: Bærer	Prosess: Relasjonell		Deltaker: Attributt	
	Subjekt	Finitt	Predikat	Komplement	
	Modus		Rest		

3.7	<i>Ha</i>	<i>en god balanse</i>	<i>mellom hvor mye energi du får i deg gjennom mat og drikke, og hvor mye du forbruker gjennom aktivitet.</i>		
	Prosess: Relasjonell: Attributtiv/Possessiv: Klassifiserende	Deltaker: Attributt	Omstendighet: Kvalitet		
	Predikat	Komplement	Adjunkt: Omstendighet		

3.8	<i>Ved å opprettholde normalvekten din</i>	<i>reduserer</i>	<i>du</i>	<i>også</i>	<i>risikoen</i>	<i>for helseproblemer</i>	
	Omstendighet:	Prosess: Materiell: Handling: Dispositiv	Del- taker: Aktør		Deltaker: Målobjekt	Omstendighet: Henikt	
	Adjunkt Omstendighet	Finitt	Predi- kat	Subj.	Adj. Dis- kurs	Komplement	Adjunkt: Omstendighet

3.9	<i>Om du ønsker å gå ned i vekt</i>	<i>er</i>	<i>det</i>	<i>særlig viktig at du har fokus på hva og hvor mye du spiser i forhold til hvor fysisk aktiv du er.</i>
	Omstendighet: Tilfelle: Betingelse	Prosess: Relasjonell: Intensiv: Attributiv	Deltaker: Bærer	Deltaker: Attributt
		Predikat	Finitt	Subjekt
	Rest		Modus	Rest

3.10	<i>Begrens</i>	<i>inntaket av mat og drikke som har høyt energiinnhold og lite næring som brus godteri og snacks.</i>
	Prosess:Materiell: Handling:Dispositiv	Deltaker: Målobjekt
	Predikat	Komplement

3.11	<i>Regelmessig</i>	<i>fysisk aktivitet</i>	<i>bidrar</i>	<i>til å opprettholde kroppens energibalanse.</i>
	Omstendighet: Tid	Deltaker Bærer	Prosess:Relasjonell: Attributiv:Intensiv Klassifiserende	Deltaker: Attributt
	Adjunkt: Modus	Subjekt	Finitt	Predikat
				Komplement

Side 4

4.1	<i>Spis</i>	<i>minst fem porsjoner grønnsaker, frukt og bær</i>	<i>hver dag.</i>
	Prosess: Materiell: Handling: Dispositiv	Deltaker: Målobjekt	Omstendighet: Tid
	Predikat	Komplement	Adjunkt: Omstendighet

4.2	<i>La</i>	<i>grønnsaker og frukt</i>	<i>inngå</i>	<i>i alle dagens måltider.</i>
	Prosess: Relasjonell: Identifiserende/ Possessiv	Deltaker: Det identifiserte	Prosess: Relasjonell: Identifiserende/ Possessiv	Omstendighet: Sted
	Predikat	Komplement	Predikat	Adjunkt: Omstendighet

4.3	<i>Gå</i>	<i>på oppdagelsesferd</i>	<i>i frukt- og grøntavdelingen.</i>
	Prosess: Materiell: Handling: Dispositiv	Omstendighet: Sted	Omstendighet:Sted
	Predikat	Adjunkt: Omstendighet	Adjunkt: Omstendighet

4.4	<i>Smak</i>	<i>og</i>	<i>eksperimenter.</i>
	Prosess: Mental: Persepsjon		Prosess: Materiell: Handling: Kreativ
	Predikat		Predikat

4.5	<i>Velg</i>	<i>ulike farger.</i>
	Prosess: Mental: Intensjonell	Deltaker: Fenomen
	Predikat	Komplement

4.6	<i>En porsjon</i>	<i>tilsvarer</i>	<i>100 gram</i>
	Deltaker: Den Utpekte	Prosess: Relasjonell: Identifiserende: Intensiv	Deltaker: Verdi
	Subjekt	Finitt	Predikat
	Modus		Rest

4.6 .1	<i>og</i>	<i>kan</i>	<i>for eksempel</i>	<i>være</i>	<i>en liten bolle med salat eller en middels stor frukt.</i>
		Prosess: Relasjonell: Intensiv		Prosess: Relasjonell: Intensiv: Klassifiserende	Deltaker: Verdi
		Finitt: Modalt	Adjunkt: Kommentar	Predikat	Komplement

4.7	<i>Du</i>	<i>kan</i>	<i>bruke</i>	<i>friske, hermetiske, frosne og varmebehandlede grønnsaker, frukt og bær.</i>
	Deltaker: Aktør	Prosess: Materiell: Handling: Dispositiv		Deltaker: Målobjekt
	Subjekt	Finitt: Modal	Predikat	Komplement

4.8	<i>Mulighetene</i>	<i>er</i>	<i>mange.</i>
	Deltaker: Bærer	Prosess: Relasjonell: Attributiv: Intensiv: Beskrivende	Deltaker: Attributt
	Subjekt	Finitt	Predikat
	Modus		Rest

4. 9	<i>Halvparten av "fem om dagen"</i>	<i>bør</i>	<i>være</i>	<i>grønnsaker.</i>
	Deltaker: Bærer	Prosess: Relasjonell: Attributiv: Intensiv		Deltaker: Attributt
	Subjekt	Finitt: Modalt	Predikat	Komplement
	Modus		Rest	

4.10	<i>Varier</i>	<i>mellom ulike typer grønnsaker og frukt.</i>
	Prosess: Materiell: Handling: Dispositiv	Omstendighet: Kvalitet
	Predikat	Adjunkt: Omstendighet

4.11	<i>Bruk</i>	<i>gjærne</i>	<i>tomater, løk, purre og hvitløk.</i>
	Prosess: Materiell: Handling: Dispositiv		Deltaker: Målobjekt
	Predikat	Modusadjunkt	Komplement

4.12	<i>Poteter</i>	<i>er</i>	<i>ikke</i>	<i>inkludert</i>	<i>i "fem om dagen",</i>
	Deltaker: Bærer	Prosess: Relasjonell: Attributtiv		Prosess: Relasjonell: Attributtiv	Deltaker: Attributt
	Subjekt	Finitt Predikat	Adjunkt Polaritet negativ	Predikat	Komplement

4.12.1	<i>men</i>	<i>hører med</i>	<i>i et variert kosthold.</i>
		Prosess: Relasjonell: Identifiserende: Possesiv	Omstendighet: Sted
		Finitt	Predikat
		Modus	Rest

4.13	<i>Poteter</i>	<i>inneholder</i>	<i>mer kostfiber, vitaminer og mineraler enn vanlig ris og pasta.</i>
	Deltaker: Bærer	Prosess: Relasjonell: Attributtiv/Possesiv	Deltaker: Attributt
	Subjekt	Finitt	Predikat
	Modus	Rest	Komplement

4.14	<i>Du</i>	<i>bør</i>	<i>helst</i>	<i>velge</i>	<i>kokte eller bakte poteter.</i>
	Deltaker: Aktør	Prosess: Materiell: Handling: Adferd	Attributt	Prosess: Mental: Intensjonell	Deltaker: Målobjekt
	Subjekt	Finitt	Adjunkt: Modus	Predikat	Komplement
	Modus	Rest			

4.15	<i>Belgvekster som bønner og linser, frø, krydder og urter</i>	<i>inngår</i>	<i>heller</i>	<i>ikke</i>	<i>i</i>	<i>“fem om dagen”.</i>
	Deltaker: Bærer	Prosess: Relasjonell: Identifiserende/ Possessiv			Prosess: Relasjonell: Identifiserende/ Possessiv	Deltaker: Attributt
	Subjekt	Finitt	Predikat	Adjunkt Modalt	Adjunkt Polarite negativ	Adjunkt: Omstendighet
	Modus		Rest	Modus		Rest

4.16	<i>Disse</i>	<i>har</i>	<i>ofte</i>	<i>et høyt innhold av næringsstoffer</i>		
	Deltaker: Den Utpekte	Prosess: Relasjonell: Identifiserende/Possessiv			Deltaker: Verdi	
	Subjekt	Finitt	Predikat	Adjunkt: Modus	Komplement	

4.16.1	<i>og</i>	<i>hører med</i>			<i>i et variert kosthold.</i>
		Prosess: Relasjonell/ Attributiv: Possessiv: Klassifiserende			Deltaker: Attributt
		Predikat	Finitt	Adjunkt	Komplement
		Rest	Modus		Rest

4.17	<i>Spis</i>	<i>gjærne</i>	<i>en liten håndfull usaltede nøtter</i>		<i>om dagen.</i>
	Prosess: Materiell: Handling: Dispositiv		Deltaker: Målobjekt		Omstendighet: Tid

Side 5

5.1	<i>Spis</i>	<i>grove kornprodukter</i>	<i>hver dag.</i>
	Prosess: Materiell: Handling: Dispositiv	Deltaker: Målobjekt	Omstendighet: Tid
	Predikat	Komplement	Adjunkt: Omstendighet

5.2	<i>For mange nordmenn</i>	<i>er</i>	<i>grovt brød</i>	<i>en selvfølgelig del av hverdagen.</i>
	Omstendighet: Hensyn	Prosess:Relasjonell:At tributiv/Intensiv:		Deltaker: Bærer
	Adjunkt: Omstendighet	Predikat	Finitt	Subjekt
	Rest		Modus	Rest
5.3	<i>Det</i>	<i>er</i>	<i>bra</i>	<i>fordi grove kornprodukter er sunnere enn fine kornprodukter.</i>
	Deltaker: Bærer	Prosess:Relasjonell: Attributiv/Intensiv: Beskrivende		Omstendighet: Hensyn
	Subjekt	Finitt	Predikat	Adjunkt: Omstendighet
	Modus		Rest	

5.4	<i>Velg</i>	<i>fullkornprodukter med høyt innhold av fiber og fullkorn, og lavt innhold av fett, sukker og salt.</i>
	Prosess: Mental: Intensjonell	Deltaker: Fenomen
	Predikat	Komplement

5.5	<i>Bruk</i>	<i>Nøkkelhullet og Brødskala`n</i>	<i>som hjelpemidler.</i>
	Prosess: Materiell: Handling: Dispositiv	Deltaker: Målobjekt	Omstendighet: Rolle
	Predikat	Komplement	

5.6	<i>De grove kornproduktene</i>	<i>bør</i>	<i>til sammen</i>	<i>gi</i>	<i>50 – 70 gram sammalt mel eller fullkorn</i>	<i>per dag.</i>
	Deltaker: Aktør	Prosess: Materiell Handling Dispositiv		Prosess: Materiell: Handling: Dispositiv	Deltaker: Målobjekt	Omstendighet: Tid
	Subjekt	Finitt: Modalt	Adjunkt: Kommentar	Predikat	Komplement	Adjunkt: Omstendighet

5.7	<i>Her</i>	<i>er</i>		<i>fire eksempler på hvordan denne mengden kan dekkes</i>
	Attributt	Prosess:Relasjonell: Attributtiv/Omstendighet: Klassifiserende		Deltaker: Bærer
	Adjunkt: Sted	Predikat	Finitt	Subjekt
	Rest		Modus	

5.7.1	-	<i>fire brødskiver med en stor andel sammalt mel for eksempel merket med ekstra grovt i Brødskala`n</i>
		Deltaker: Attributt
		Komplement

5.7.2	-	<i>èn tallerken grov kornblanding og to skiver ekstra grovt brød</i>
		Deltaker: Attributt
		Komplement

5.7.3	-	<i>èn tallerken havregrøt og èn porsjon fullkornspasta eller fullkornsrís</i>
		Deltaker: Attributt
		Komplement

5.7.4	-	<i>to tallerkener havregrøt</i>
		Deltaker: Attributt
		Komplement

Side 6

6.1	<i>Spis</i>	<i>fisk</i>	<i>til middag</i>	<i>to til tre ganger</i>	<i>i uken.</i>
	Prosess: Materiell: Handling: Dispositiv	Deltaker: Målobjekt	Omstendighet: Tid	Omstendighet: Tid	Omstendighet: Tid
	Predikat	Komplement	Adjunkt: Omstendighet	Adjunkt: Omstendighet	Adjunkt: Omstendighet

6.2	<i>Bruk</i>	<i>også</i>	<i>gjærne</i>	<i>fisk</i>	<i>som pålegg.</i>
	Prosess: Materiell: Handling: Dispositiv			Deltaker: Målobjekt	Omstendighet: Rolle
	Predikat	Adjunkt: Kommentar	Adjunkt: Modus	Komplement	Adjunkt:

6.3	<i>Fisk</i>	<i>er</i>		<i>en fantastisk råvare som kan brukes til mye.</i>
	Deltaker: Bærer	Prosess:Relasjonell: Intensiv: Attributtiv		Deltaker: Attributt
	Subjekt	Finitt	Predikat	Komplement
	Modus		Rest	

6.4	<i>Eksperimenter med</i>		<i>nye måter å tilberede og servere fisken på.</i>	
	Prosess: Materiell: Handling: Kreativ		Deltaker: Målobjekt	
	Predikat		Komplement	

6.5	<i>Rådet</i>	<i>tilsvarer</i>		<i>totalt 300-450 gram ren fisk i uken.</i>
	Deltaker: Den Utpekte	Prosess:Relasjonell: Identifiserende/Intensiv		Deltaker: Verdi
	Subjekt	Finitt	Predikat	Komplement
	Modus		Rest	

6.6	<i>Minst 200 gram</i>	<i>bør</i>	<i>være</i>	<i>fet fisk som laks, ørret, makrell eller sild.</i>
	Deltaker: Den Utpekte	Prosess: Relasjonell:Identifiserende/ Intensiv: Klassifiserende		Deltaker: Verdi
	Subjekt	Finitt: Modalt	Predikat	Komplement

6.7	<i>Seks påleggsporsjoner med fisk</i>		<i>tilsvarer</i>	<i>omtrent èn middagsporsjon.</i>
	Deltaker: Den Utpekte		Prosess:Relasjonell: Identifiserende/Intensiv	Deltaker: Verdi
	Subjekt		Finitt	Predikat
	Modus		Rest	

6.8	<i>Velg</i>	<i> gjerne</i>	<i>fiskeprodukter merket med Nøkkelhullet</i>	
	Prosess: Mental: Intensjonell		Deltaker: Fenomen	
	Predikat		Adjunkt: Modus	Komplement

Side 9

9.1	<i>Velg</i>	<i>magert kjøtt og magre kjøttprodukter</i>		
	Prosess: Mental: Intensjonell		Deltaker: Fenomen	
	Predikat		Komplement	

9.2	<i>Begrens</i>	<i>mengden bearbeidet kjøtt og rødt kjøtt.</i>	
	Prosess: Materiell: Handling: Dispositiv	Deltaker: Målobjekt	
	Predikat	Komplement	

9.3	<i>Det</i>	<i>er</i>	<i>lurt å tenke over hva slags kjøtt du velger, hvor mye og hvor ofte du spiser.</i>	
	Deltaker: Bærer	Prosess: Relasjonell: Identifiserende/Intensiv: Beskrivende	Deltaker: Attributt	
	Subjekt	Finitt	Predikat	Komplement
	Modus	Rest		

9.4	<i>Rene råvarer</i>	<i>er</i>	<i>et bedre valg enn bearbeidet kjøtt.</i>	
	Deltaker: Den identifiserende	Prosess: Relasjonell: Identifiserende/Intensiv	Deltaker: Det Identifiserte	
	Subjekt	Finitt	Predikat	Komplement
	Modus	Rest		

9.5	<i>Velg</i>	<i>hvitt kjøtt, rent kjøtt og magre kjøttprodukter med lite salt.</i>	
	Prosess: Handling: Mental: Intensjonell	Deltaker: Målobjekt	
	Predikat	Komplement	

9.6	<i>Begrens</i>	<i>mengden av bearbeidede kjøttprodukter som er røkt, saltet eller konserverert med nitrat eller nitritt, som for eksempel bacon eller spekepølse.</i>		
	Prosess: Materiell: Handling: Dispositiv	Deltaker: Målobjekt		
	Predikat	Komplement		

9.7	<i>Begrens</i>	<i>mengden rødt kjøtt og bearbeidede produkter av rødt kjøtt</i>	<i>til 500 gram</i>	<i>per uke.</i>
	Prosess: Materiell Handling: Dispositiv	Deltaker: Målobjekt		Omstendighet: Tid
	Predikat	Komplement	Adjunkt: Omstendighet	Adjunkt: Omstendighet

9.8	<i>Dette</i>	<i>tilsvarer</i>		<i>to til tre middager og litt kjøttpålegg.</i>
	Deltaker: Den Utpekte	Prosess:Relasjonell: Identifiserende/Intensiv		Deltaker: Verdi
	Subjekt	Finitt	Predikat	Komplement
	Modus	Rest		

9.9	<i>Rødt kjøtt</i>	<i>er</i>		<i>kjøtt fra svin, storfe, sau og geit.</i>
	Deltaker: Den Utpekte	Prosess:Relasjonell: Identifiserende/Intensiv		Deltaker: Verdi
	Subjekt	Finitt	Predikat	Komplement
	Modus	Rest		

9.10	<i>Velg</i>	<i>fortrinnsvis</i>	<i>nøkkelhullsmerket kjøtt og kjøttprodukter.</i>	
	Prosess: Mental:Intensjonell		Deltaker: Fenomen	
	Predikat	Adjunkt: Modus	Komplement	

9.11	<i>La</i>	<i>magre meieriprodukter</i>	<i>være</i>	<i>en del av det daglige kostholdet.</i>
	Prosess:Relasjonell: Attributtiv/ Omstendighet	Deltaker: Bærer	Prosess:Relasjonell 1 Attributtiv/ Omstendighet	Deltaker: Attributt
	Predikat	Komplement	Predikat	Komplement

9.12	<i>Melk og ost</i>	<i>er</i>		<i>en del av hverdagsmaten</i>	<i>for mange.</i>
	Deltaker: Den Utpekte	Prosess:Relasjonell: Identifiserende/Intensiv:		Deltaker: Verdi	Omstendighet: Vegne
	Subjekt	Finitt	Predikat	Komplement	Adjunkt: Omstendighet
	Modus	Rest			

9.13	<i>Det</i>	<i>er</i>		<i>bra.</i>
	Deltaker: Bærer	Prosess:Relasjonell: Attributtiv/Intensiv:Beskrivende		Deltaker: Attributt
	Subjekt	Finitt	Predikat	Adjunkt: Kommentar
	Modus	Rest		

9.14	<i>Husk</i>	<i>at det er lurt å velge de magre meieriproduktene til hverdags.</i>
	Prosess: Mental:Kognisjon	Deltaker: Fenomen
	Predikat	Komplement

9.15	<i>Begrens</i>	<i>bruken av meieri produkter med mye mettett fett som helmelk, fløte, fet ost og smør.</i>
	Prosess: Materiell: Handling: Dispositiv	Deltaker: Målobjekt
	Predikat	Komplement

9.16	<i>Velg</i>	<i>meieriprodukter med lite fett, salt og lite tilsatt sukker.</i>
	Prosess: Mental: Intensjonell	Deltaker: Fenomen
	Predikat	Komplement

9.17	<i>Velg</i>	<i>fortrinnsvis</i>	<i>meieriprodukter merket med Nøkkelhullet.</i>
	Prosess: Mental: Intensjonell		Deltaker: Fenomen
	Predikat	Adjunkt: Modus	Komplement

Side 10

10.1	<i>Velg</i>	<i>matoljer, flytende margarin og myk margarin,</i>	<i>fremfor hard margarin og smør.</i>
	Prosess: mental: Intensjonell	Deltaker: Fenomen	Omstendighet: Hensikt
	Predikat	Komplement	Adjunkt: Omstendighet

10.2	<i>Det</i>	<i>er</i>	<i>viktig å sikre en god fettsyre-sammensetning i kostholdet.</i>
	Deltaker: Bærer	Prosess:Relasjonell: Attributiv/Intensiv:Beskrivende	Deltaker: Attributt
	Subjekt	Finitt	Predikat
	Modus		Komplement
		Rest	

10.3	<i>Bytt ut</i>	<i>mettede fettsyrer</i>	<i>med mer gunstige umettede fettsyrer.</i>
	Prosess: Materiell: Handling: Dispositiv	Deltaker: Målobjekt	Omstendighet: Sammenlikning
	Predikat	Komplement	Adjunkt: Omstendighet

10.4	<i>En tommelfingerregel</i>	<i>er</i>		<i>at jo mykere margarinen og smøret er ved kjøleskapstemperatur, desto mer umettet fett inneholder de.</i>
	Deltaker: Bærer	Prosess: Relasjonell: Attributiv Intensiv: Beskrivende		Deltaker: Attributt
	Subjekt	Finitt	Predikat	Komplement
	Modus		Rest	

10.5	<i>Velg</i>	<i>matvarer med lite salt,</i>		
	Prosess: mental: Intensjonell		Deltaker: Fenomen	
	Predikat		Komplement	

10.5.1	<i>og</i>	<i>begrens</i>	<i>bruken av salt</i>	<i>i matlagning og på maten.</i>
		Prosess: Materiell: Handling: Dispositiv	Deltaker: Målobjekt	Omstendighet: Sted
		Predikat	Komplement	Adjunkt: Omstendighet

10.6	<i>Ønsker</i>		<i>du</i>	<i>å sette mer smak på maten du lager?</i>
	Prosess: Mental: Desiderativ		Deltaker: Sanser	Deltaker: Fenomen
	Predikat	Finitt	Subjekt	Komplement
	Rest	Modus		Rest

10.7	<i>Bruk</i>	<i>krydder og urter</i>	<i>for å gi maten personlig smak</i>	<i>uten å tilsette ekstra salt.</i>
	Prosess: Materiell: Handling: Dispositiv	Deltaker: Målobjekt	Omstendighet: Årsak: Hensyn	Omstendighet: Ikke-Ledsagende
	Predikat	Komplement	Adjunkt: Omstendighet	Adjunkt: Omstendighet

10.8	<i>Bearbeidede matvarer</i>	<i>bidrar</i>		<i>i snitt med 70-80% av saltinntaket.</i>
	Deltaker: Bærer	Prosess: Relasjonell: Omstendighet/Possessiv		Deltaker: Attributt
	Subjekt	Finitt	Predikat	Adjunkt: Modus Komplement
	Modus		Rest	

10.9	<i>Velg</i>	<i>derfor</i>	<i>matvarer og ferdigretter med lavt saltinnhold.</i>
	Prosess: Mental: Intensjonell		Deltaker: Fenomen
	Predikat	Adjunkt: Kommentar	Komplement

10.10	<i>Se etter</i>	<i>nøkkelhullsmerkede matvarer og retter</i>	<i>når du handler.</i>
	Prosess: Mental: Persepsjon	Deltaker: Fenomen	Omstendighet: Tid
	Predikat	Komplement	Adjunkt: Omstendighet

10.11	<i>Unngå</i>	<i>mat og drikke med mye sukker</i>	<i>til hverdags.</i>
	Prosess: Materiell: Handling: Dispositiv	Deltaker: Målobjekt	Omstendighet: Sted
	Predikat	Komplement	Adjunkt: Omstendighet

10.12	<i>Brus, saft og godteri</i>	<i>er</i>	<i>de største kildene til tilsatt sukker i kosten.</i>
	Deltaker: Den Utpekte	Prosess: Relasjonell: Identifiserende/Intensiv	Deltaker: Verdi
	Subjekt	Finitt	Predikat
	Modus		Komplement
		Rest	

10.13	<i>De</i>	<i>tilfører</i>	<i>mye sukker og energi, men lite vitaminer og mineraler.</i>
	Deltaker: Aktør: Igangsetter	Prosess: Materiell: Handling: Dispositiv	Deltaker: Målobjekt
	Subjekt	Finitt	Predikat
	Modus		Komplement
		Rest	

10.14	<i>Velg</i>	<i>vann</i>	<i>som tørstedrikk.</i>
	Prosess: Mental: Intensjonell	Deltaker: Fenomen	Omstendighet: Rolle
	Predikat	Komplement	Adjunkt: Omstendighet

10.15	<i>Vann</i>	<i>er</i>	<i>nødvendig for å opprettholde normale kroppsfunksjoner.</i>
	Deltaker: Bærer	Prosess: Relasjonell: Identifiserende/Intensiv	Deltaker: Attributt

	Subjekt	Finitt	Predikat	Komplement
	Modus		Rest	

10.16	<i>Vanlig vann</i>	<i>dekker</i>		<i>væskebehovet</i>	<i>uten å bidra med unødvendige kalorier,</i>
	Deltaker: Bærer	Prosess:Relasjonell:		Deltaker: Attributt	Omstendighet: Ikke-Ledsagende
	Subjekt	Finitt	Predikat	Komplement	Adjunkt: Omstendighet
	Modus		Rest		

10.16.1	<i>og</i>	<i>er</i>	<i>derfor</i>	<i>den aller beste drikken</i>	<i>når du er tørst.</i>
		Prosess: Relasjonell: Identifiserende/ Intensiv	Omstendighet: Årsak	Deltaker: Verdi	Omstendighet: Tid
		Finitt	Predikat	Adjunkt: Kommentar	Adjunkt: Omstendighet
		Modus	Rest		

Side 11

11.1	<i>Vær</i>	<i>fysisk aktiv</i>	<i>i minst 30 minutter</i>	<i>hver dag.</i>
	Prosess: Relasjonell: Attributiv/Intensiv: Klassifiserende	Deltaker: Attributt	Omstendighet: Tid	Omstendighet: Tid
	Predikat	Komplement	Adjunkt: Omstendighet	Adjunkt: Omstendighet

11.2	<i>All bevegelse</i>	<i>er</i>	<i>bra</i>	<i>både for kropp og sjel.</i>	
	Deltaker: Bærer	Prosess:Relasjonell: Attributiv/Intensiv: Beskrivende	Deltaker: Attributt	Omstendighet: Hensyn	
	Subjekt	Finitt	Predikat	Adjunkt: Omstendighet	
	Modus		Rest		

11.3	<i>Små grep</i>	<i>i hverdagen</i>	<i>kan</i>	<i>gjøre</i>	<i>stor forskjell</i>	<i>for helsen.</i>
	Deltaker: Bærer	Omstendighet: Sted	Prosess:Relasjonell: Attributiv/Intensiv: Klassifiserende	Deltaker: Attributt	Omstendighet: Hensyn	
	Subjekt	Adjunkt: Omstendighet	Finitt	Predikat	Komplement	Adjunkt: Omstendighet

11.4	<i>Ta</i>	<i>f.eks.</i>	<i>trappene</i>	<i>i stedet for heisen.</i>
	Prosess: Materiell: Handling: Dispositiv		Deltaker: Målobjekt	Omstendighet: Måte: Ikke-ledsagelse
	Predikat	Adjunkt: Diskurs	Komplement	Adjunkt: Omstendighet

11.4.1	<i>gå</i>	<i>en kveldstur</i>
	Prosess:Materiell:Handling: Dispositiv	Deltaker: Målobjekt
	Predikat	Komplement

11.4.2	<i>eller</i>	<i>dra</i>	<i>i svømmehallen.</i>
		Prosess: Materiell:Handling:Dispositiv	Omstendighet: Sted
		Predikat	Adjunkt: Omstendighet

11.5	<i>Bruk</i>	<i>minst</i>	<i>30 minutter</i>	<i>hver dag</i>	<i>til fysisk aktivitet tilsvarende hurtig gange.</i>
	Prosess:Materiell: Handling: Dispositiv		Deltaker: Målobjekt	Omstendighet: Tid	Omstendighet: Kausal Hensikt
	Predikat	Adjunkt: Modus	Komplement	Adjunkt: Omstendighet	Adjunkt: Omstendighet

11.6	<i>Del</i>	<i> gjerne</i>	<i>aktiviteten</i>	<i>opp</i>	<i>i bolker i løpet av dagen.</i>
	Prosess: Materiell: Handling: Dispositiv		Deltaker: Målobjekt	Prosess: Materiell: Handling: Dispositiv	Omstendighet: Tid
	Predikat	Adjunkt: Modus	Komplement		Adjunkt: Omstendighet

11.7	<i>Fysisk aktivitet</i>	<i>er</i>	<i>gunstig</i>	<i>ved vektreduksjon og for forebygging av vektøkning.</i>
	Deltaker: Bærer	Prosess: Relasjonell: Attributtiv/Intensiv: Beskrivende	Deltaker: Attributt	Omstendighet:Hensikt
	Subjekt	Finitt	Predikat	Adjunkt: Kommentar
	Modus	Rest		

11.8	<i>For å vedlikeholde vekten etter vektreduksjon</i>	<i>anbefales</i>	<i>60-90 minutter moderat fysisk Aktivitet de fleste dager i uken.</i>
	Omstendighet: Årsak Hensyn	Prosess: Verbal: Passiv	Deltaker: Det Utsagte
	Adjunkt: Omstendighet	Predikat. Passiv	Komplement

Side 12

12.1	<i>Se etter</i>	<i>Nøkkelhullet.</i>
	Prosess: Mental: Persepsjon	Deltaker: Fenomen
	Predikat	Komplement

12.2	<i>Velger du matvarer som er merket med Nøkkelhullet</i>	<i>er</i>	<i>det</i>	<i>enklere å sette sammen et sunt og variert kosthold</i>
	Omstendighet: Betingelse	Prosess:Relasjonell: Attributtiv/Intensiv: Beskrivende	Deltaker: Bærer	Deltaker: Attributt
	Adjunkt: Omstendighet	Predikat	Finitt	Subjekt
	Rest		Modus	Rest

1 2 . 3	<i>Sammenliknet med andre matvarer av samme type,</i>	<i>oppfyller</i>	<i>produkter med Nøkkelhullet</i>	<i>ett eller flere av disse kravene:</i>
	Omstendighet: Betingelse	Prosess:Relasjonell: Attributtiv/Possessiv : Klassifiserende	Deltaker: Bærer	Deltaker: Attributt
	Adjunkt: Omstendighet	Predikat	Finitt	Subjekt
				Komplement

Setningsemner: Fungerer ideasjonelt som "Deltaker"

12.3.1	<i>Mindre og sunnere fett Mindre sukker Mindre salt Mer kostfiber og fullkorn</i>
--------	---

12.4	<i>Nøkkelhullet</i>	<i>er</i>		<i>et felles nordisk merke.</i>
	Deltaker: Bærer	Prosess:Relasjonell:Attributtiv/Intensiv: Klassifiserende		Deltaker: Attributt
	Subjekt	Finitt	Predikat	Adjunkt: Omstendighet
	Modus		Rest	

12.5	<i>I Norge</i>	<i>er</i>	<i>det</i>	<i>Helsedirektoratet og Mattilsynet som står bak Nøkkelhullet.</i>
	Omstendighet: Sted	Prosess:Relasjonell Attributtiv/Intensiv	Deltaker: Den Utpekte	Deltaker: Verdi
	Adjunkt: Omstendighet	Predikat	Finitt	Subjekt
	Rest		Modus	Rest

12.6	Adresse: www.nokkelhullsmerket.no
------	---

12.7	<i>Hvorfor</i>	<i>følge</i>	<i>kostrådene?</i>
		Prosess:Relasjonell:Identifiserende/Omstendighet	Deltaker: Verdi
	Adjunkt	Predikat	Komplement

12.8	Sunn mat	<i>er</i>	<i>også</i>	<i>god mat.</i>
	Deltaker: Bærer	Prosess: Relasjonell: Attributtiv/Intensiv: Klassifiserende		Deltaker: Attributt
	Subjekt	Finitt	Predikat	Adjunkt: Kommentar
	Modus		Rest	Komplement

12.9	<i>Ved å gi råd om kosthold og valg av matvaner</i>	<i>ønsker</i>	<i>Helsedirektoratet</i>	<i>å inspirere til et kosthold som er bra for helsen.</i>
	Omstendighet: Formål: Hensikt	Prosess:Mental: Desiderativ	Deltaker: Sanser	Deltaker: Fenomen
	Adjunkt: Omstendighet	Predikat	Finitt	Subjekt
	Rest		Modus	Rest

12.10	<i>Spiser du sunt og er fysisk aktiv i hverdagen</i>	<i>reduserer</i>	<i>du</i>	<i>risikoen</i>	<i>for blant annet hjerte- og karsykdommer, type 2-diabetes, høyt blodtrykk, flere former for kreft, beinskjørhet, tannråte, overvekt og fedme.</i>	
	Omstendigh Kausal: Betingelse	Prosess: Materiell: Handling: Dispositiv	Deltaker Aktør	Deltaker: Målobj.	Omstendighet: Hensikt	
	Adjunkt: Omstendighet	Predikat	Finitt	Subjekt	Komplement	Adjunkt: Omstendighet
	Rest	Modus		Rest		

12.11	<i>Kostrådene</i>	<i>er basert på</i>	<i>systematiske kunnskapsoppdateringer og forskning</i>	<i>på feltet.</i>	
	Deltaker: Bærer	Prosess:Relasjonell: Attributiv/omstendighet: Klassifiserende	Deltaker: Attributt	Omstendighet: Sted	
	Subjekt	Finitt	Predikat	Komplement	Adjunkt: Omstendighet
	Modus	Rest			

12.12	<i>Kostrådene</i>	<i>egner seg</i>	<i>for de fleste; voksne, barn, unge, gravide og ammende og eldre.</i>		
	Deltaker: Bærer	Prosess:Relasjonell: Attributiv/Omstendighet: Klassifiserende	Deltaker: Attributt		
	Subjekt	Finitt	Predikat	Komplement	Adjunkt: Omstendighet
	Modus	Rest			

12.13	<i>De</i>	<i>kan</i>	<i>også</i>	<i>brukes</i>	<i>av dem med økt sykdomsrisiko, for eksempel de med overvekt eller høyt blodtrykk.</i>
	Deltaker: Mål/Medium	Prosess: Materiell: Handling: Dispositiv Passiv		Prosess: Materiell: Handling: Dispositiv Passiv	Omstendighet: Hensyn
	Subjekt	Finitt: Modalt	Adjunkt: Kommentar	Predikat	Adjunkt: Omstendighet
	Modus	Rest			

12.14	<i>Mengdene angitt i kostrådene</i>	<i>tar utgangspunkt i</i>		<i>matinntaket til en normalt, fysisk aktiv voksen.</i>
	Deltaker: Bærer	Prosess: Relasjonell: Attributtiv/ Omstendighet: Klassifiserende		Deltaker: Attributt
	Subjekt	Finitt	Predikat	Komplement
	Modus		Rest	

12.15	<i>Rådene</i>	<i>må</i>	<i>derfor</i>	<i>tilpasses</i>	<i>den enkeltes behov og andre spesielle forhold.</i>
	Deltaker: Bærer	Prosess: Relasjonell: Attributtiv/ Omstendighet: Klassifiserende		Prosess: Relasjonell: Attributtiv/ Omstendighet: Klassifiserende	Deltaker: Attributt
	Subjekt	Finitt: Modalt	Adjunkt: Kommentar	Predikat	Komplement

Brosjyrens ytringsfunksjoner og deres realisering av den mellompersonlige leksikogrammatikken,

Inspirert av Andersen og Smedegaard (2005:60)

#	Betydning	Ytrings-funksjon	Setningsform-modusvalg	Modus		
				Subjekt	Finitt	Modus-adjunkt
2.1	Gi informasjon	Utsagn	deklarativ	<i>Det du spiser og drikker</i>	<i>påvirker</i>	
2.2	Gi informasjon	Utsagn	deklarativ	<i>Å spise sunt og variert, kombinert med fysisk aktivitet</i>	<i>er</i>	
2.3	Gi informasjon	Utsagn	deklarativ	<i>du</i>	<i>kan modalitet</i>	
2.4	Gi informasjon	Utsagn	deklarativ	<i>det å ta små grep</i>	<i>kan modalitet</i>	<i>ofte</i>
2.5	Kreve varer og tjenester	oppfordring	imperativ		<i>Bruk</i>	
2.6	Gi informasjon	Utsagn	deklarativ	<i>Matvarer merket med Nøkkelhullet</i>	<i>er</i>	
3.1	Kreve varer og tjenester	oppfordring	imperativ		<i>Ha</i>	
3.2	Gi informasjon	utsagn	deklarativ	<i>Sunn hverdagsmat og et variert kosthold</i>	<i>gir</i>	
3.2.1	Gi informasjon		deklarativ (ellipse)		<i>bidrar</i>	
3.3	Kreve varer og tjenester	oppfordring	imperativ		<i>Velg</i>	
3.4	Kreve varer og tjenester	oppfordring	imperativ		<i>se etter</i>	
3.5	Gi informasjon	Utsagn	deklarativ	<i>det</i>	<i>gjør</i>	
3.6	Kreve varer og tjenseter	oppfordring	imperativ		<i>Ha</i>	
3.7	Gi informasjon	Utsagn	deklarativ	<i>du</i>	<i>reduserer</i>	
3.8	Gi informasjon	Utsagn	deklarativ	<i>du</i>	<i>ønsker</i>	
3.9	Kreve varer og tjenester	Oppfordring	imperativ		<i>begrens</i>	
3.10	Gi informasjon	Utsagn	deklarativ	<i>regelmessig fysisk aktivitet</i>	<i>bidrar til</i>	
4.1	Kreve varer og tjenester	Oppfordring	imperativ		<i>Spis</i>	
4.2	Tilby varer og tjenester	Forslag	imperativ		<i>la inngå</i>	
4.3	Kreve varer og tjenester	oppfordring	Imperativ		<i>Gå</i>	
4.4	Kreve varer og tjenester	Oppfordring	Imperativ		<i>smak, eksperimenter</i>	
4.5	Kreve varer og tjenester	Oppfordring	Imperativ		<i>Velg</i>	
4.6	Gi informasjon	Utsagn	deklarativ	<i>en porsjon</i>	<i>tilsvarer</i>	
4.6.1	Gi informasjon		deklarativ (ellipse)		<i>kan</i>	
4.7	Gi informasjon	Utsagn	deklarativ	<i>du</i>	<i>kan</i>	
4.8	Gi informasjon	Utsagn	deklarativ	<i>mulighetene</i>	<i>er</i>	

4.9	Gi informasjon	Utsagn	deklarativ	<i>Halvparten av "fem om dagen"</i>	<i>bør</i>	
4.10	Kreve varer og tjenester	Oppfordring	imperativ		<i>varier</i>	
4.11	Kreve varer og tjenester	Oppfordring	Imperativ		<i>bruk</i>	<i> gjerne</i>
4.12	Gi informasjon	Utsagn	Deklarativ	<i>Poteter</i>	<i>er</i>	
4.13	Gi informasjon	Utsagn	deklarativ	<i>poteter</i>	<i>inneholder</i>	
4.14	Gi informasjon	Utsagn	deklarativ	<i>du</i>	<i>bør</i>	<i>helst</i>
4.15	Gi informasjon	Utsagn	deklarativ	<i>Belgvekster som bønner og linser, frø, krydder og urter</i>	<i>inngår</i>	<i>heller-ikke neg. Pol.</i>
4.16	Gi informasjon	Utsagn	Proposisjon	<i>disse</i>	<i>Har</i>	<i>ofte</i>
4.16.1	Gi informasjon		Proposisjon (ellipse)		<i>hører med</i>	
4.17	Kreve varer og tjenester	Oppfordring	Imperativ		<i>Spis</i>	<i> gjerne</i>
5.1	Kreve varer og tjenester	Oppfordring	Imperativ		<i>spis</i>	
5.2	Gi informasjon	Utsagn	Deklarativ	<i>grovt brød</i>	<i>er</i>	
5.3	Gi informasjon	Utsagn	Deklarativ	<i>det</i>	<i>er</i>	
5.4	Kreve varer og tjenester	Oppfordring	Imperativ		<i>velg</i>	
5.5	Kreve varer og tjenester	Oppfordring	Imperativ		<i>bruk</i>	
5.6	Gi informasjon	Utsagn	Deklarativ	<i>de grove kornproduktene</i>	<i>bør</i>	
5.7	Gi informasjon	Utsagn	Deklarativ	<i>fire Eksempler</i>	<i>er</i>	
6.1	Kreve varer og tjenester	Oppfordring	Imperativ		<i>Spis</i>	
6.2	Kreve varer og tjenseter	Oppfordring	Imperativ		<i>bruk</i>	
6.3	Gi informasjon	Utsagn	Deklarativ	<i>fisk</i>	<i>er</i>	
6.4	Kreve varer og tjenester	Oppfordring	Imperativ		<i>eksperimenter</i>	
6.5	Gi informasjon	Utsagn	Deklarativ	<i>rådet</i>	<i>tilsvarer</i>	
6.6	Gi informasjon	Utsagn	deklarativ	<i>minst 200 g</i>	<i>bør (modalt)</i>	
6.7	Gi informasjon	Utsagn	Deklarativ	<i>Seks påleggsporsjoner med fisk</i>	<i>tilsvarer</i>	
6.8	Kreve varer og tjenseter	Oppfordring	Imperativ		<i>Velg</i>	<i> gjerne</i>
9.1	Kreve varer og tjenseter	Oppfordring	Imperativ		<i>Velg</i>	
9.2	Kreve varer og tjenester	Oppfordring	Imperativ		<i>Begrens</i>	
9.3	Gi informasjon	Utsagn	Deklarativ	<i>det</i>	<i>er</i>	
9.4	Gi informasjon	Utsagn	Deklarativ	<i>rene råvarer</i>	<i>er</i>	
9.5	Kreve varer og tjenester	Oppfordring	Imperativ		<i>Velg</i>	
9.6	Kreve varer og tjenester	Oppfordring	Imperativ		<i>Begrens</i>	
9.7	Kreve varer og tjenester	Oppfordring	Imperativ		<i>Begrens</i>	
9.8	Gi informasjon	Utsagn	Deklarativ	<i>dette</i>	<i>tilsvarer</i>	
9.9	Gi informasjon	Utsagn	Deklarativ	<i>rødt kjøtt</i>	<i>er</i>	

9.10	Kreve varer og tjenester	Oppfordring	Imperativ		Velg	fortrinnsvis
9.11	Tilby varer og tjenester	Forslag	Imperativ		la være	
9.12	Gi informasjon	Utsagn	Deklarativ	melk og ost	er	
9.13	Gi informasjon	Utsagn	Deklarativ	det	er	
9.15	Kreve varer og tjenester	Oppfordring	Imperativ		Begrens	
9.16	Kreve varer og tjenester	Oppfordring	Imperativ		Velg	
9.17	Kreve varer og tjenester	Oppfordring	Imperativ		Velg	fortrinnsvis
10.1	Kreve varer og tjenseter	Oppfordring	Imperativ		Velg	
10.2	Gi informasjon	Utsagn	Deklarativ	det	Er	
10.3	Kreve varer og tjenester	Oppfordring	Imperativ		bytt ut	
10.4	Gi informasjon	Utsagn	Indikativ	en tommel-fingerregel	er	
10.5	Kreve varer og tjenester	Oppfordring	Imperativ		Velg	
10.5.1	Kreve varer og tjeneste		imperativ		Begrens	
10.6	Anmode om informasjon	Spørsmål ja/nei Polar.	Interrogativ	du	Ønsker	
10.7	Kreve varer og tjenester	Oppfordring	Imperativ		Bruk	
10.8	Gi informasjon	Utsagn	deklarativ	bearbeidede matvarer	bidrar	
10.9	Kreve varer og tjenester	Oppfordring	Imperativ		Velg	
10.10	Kreve varer og tjenester	Oppfordring	Imperativ		se etter	
10.11	Kreve varer og tjenester	Oppfordring	Imperativ		Unngå	
10.12	Gi informasjon	Utsagn	Indikativ	brus, saft og godteri	er	
10.13	Gi informasjon	Utsagn	deklarativ	de	tilfører	
10.14	Kreve varer og tjenester	Oppfordring	Imperativ		Velg	
10.15	Gi informasjon	Utsagn	deklarativ	vann	er	
10.16	Gi informasjon	Utsagn	deklarativ	vanlig vann	dekker	
10.16.1	Gi informasjon		deklarativ (ellipse)		er	
11.1	Kreve varer og tjenester	Oppfordring	Imperativ		Vær	
11.2	Gi informasjon	Utsagn	deklarativ	all bevegelse	er	
11.3	Gi informasjon	Utsagn	deklarativ	små grep	kan	
11.4	Kreve varer og tjenester	Oppfordring	Imperativ		Ta	
11.4.1			imperativ		Gå	
11.4.2			imperativ		Dra	
11.5	Kreve varer og tjenester	Oppfordring	Imperativ		bruk	
11.6	Kreve varer og tjenester	Oppfordring	Imperativ		Del	Gjerne
11.7	Gi informasjon	Utsagn	deklarativ	fysisk aktivitet	Er	
11.8	Gi informasjon	Utsagn	(Passiv)		anbefales	
12.1	Kreve varer og tjenester	Oppfordring	Imperativ		se etter	

12.2	Gi informasjon	Utsagn	deklarativ	<i>det</i>	<i>Er</i>	
12.3	Gi informasjon	Utsagn	deklarativ	<i>produkter</i>	<i>oppfyller</i>	
12.4	Gi informasjon	Utsagn	deklarativ	<i>Nøkkelhullet</i>	<i>Er</i>	
12.5	Gi informasjon	Utsagn	deklarativ	<i>det</i>	<i>Er</i>	
12.6		adresse				
12.7	Anmodning om informasjon	Spørsmål Hv.-	Interrogativ		<i>følge</i>	
12.8	Gi informasjon	Utsagn	Deklarativ	<i>sunn mat</i>	<i>er</i>	
12.9	Gi informasjon	Utsagn	Deklarativ	<i>Helsedirektoratet</i>	<i>ønsker (modalitet)</i>	
12.10	Gi informasjon	utsagn	Deklarativ	<i>du</i>	<i>reduserer</i>	
12.11	Gi informasjon	Utsagn	Deklarativ	<i>kostrådene</i>	<i>er basert på</i>	
12.12	Gi informasjon	Utsagn	Deklarativ	<i>rådene</i>	<i>egner seg</i>	
12.13	Gi informasjon	Utsagn	(passiv)	<i>de</i>	<i>kan</i>	
12.14	Gi informasjon	Utsagn	Indikativ	<i>mengdene angitt</i>	<i>tar utgangspunkt i</i>	
12.15	Gi informasjon	Utsagn	Indikativ	<i>Rådene</i>	<i>må</i>	

Analyse av førstedeltakere i teksten

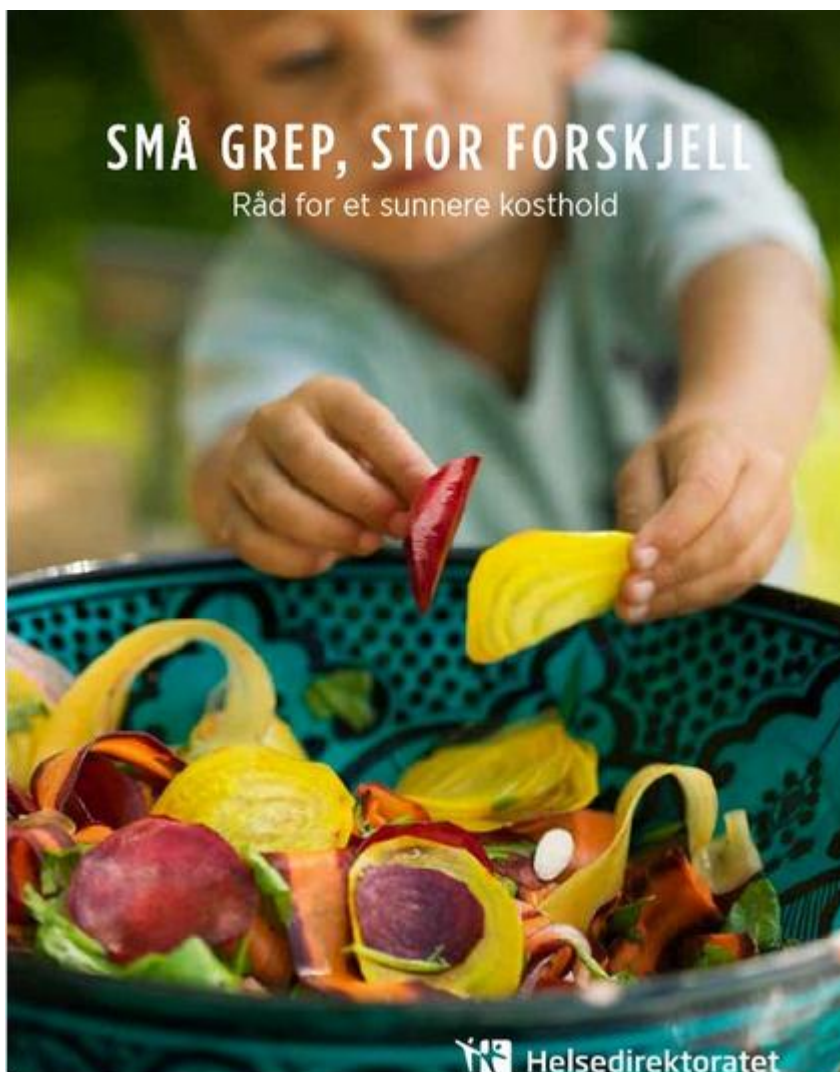
tilpasset etter Edling (2006)

Prosesstype og forekomst, samt deltakerrolle	Spesifikke og konkrete objekter, personer, tider og steder	Generelle førstedeltakere - Grupper og generaliseringer av spesifikke og konkrete førstedeltakere	Abstrakte hendelser, begreper, billedlige uttrykk, språklige metaforer
Materiell: 31 Aktør	du, du, du, du	De, de grove kornproduktene, fisk	Sunn hverdagsmat og et variert kosthold, Bearbeidede matvarer – 4 ganger
Mentale: 24 Den sansende	Du		Helsedirektoratet
Relasjonell: Bærer/den utpekte		Matvarer merket med Nøkkelhullet, Vanlig vann, Vann, Melk og ost, Grove kornprodukter, grovt brød, fisk, minst 200 gram, seks påleggsporsjoner, rene råvarer, rødt kjøtt, magre meieriprodukter, brus, saft og godteri, poteter – 2 ganger belgvekster som bønner og linsr, frø, krydder, og urter, disse	Nøkkelhullet, Å spise sunt og variert, kombinert med fysisk aktivitet, Det å ta små grep, Det/dette – 9 ganger Ën porsjon, Mulighetene, Halvparten av “fem om dagen”, Rådet, En tommelfingerregel, All bevegelse, Små grep, Fysisk aktivitet, Sunn mat, Produkter, Det du spiser og drikker, Regelmessig fysisk aktivitet, Fire eksempler, Kostrådene – 2 gangr, Mengdene angitt, rådene

Brosjyren

SMÅ GREP, STOR FORSKJELL

Råd for et sunnere kosthold

 HelseDirektoratet

Det du spiser og drikker påvirker helsen din. Å spise sunt og variert, kombinert med fysisk aktivitet er bra både for kropp og velvære. Med riktig hverdagskost kan du også forebygge sykdom.

Ofte kan det å ta små grep i hverdagen ha stor betydning for helsen – enten grepene handler om å velge vann fremfor brus når du er tørst, å ta trappene i stedet for heisen, eller å stille søtsuget med litt frisk frukt.

Bruk kostrådene på de neste sidene til veiledning og inspirasjon for sunn matglede. Matvarer merket med Nøkkelhullet er et hjelpemiddel for å ta de små, sunne grepene i hverdagen.

Ha et variert kosthold med mye grønnsaker, frukt og bær, grove kornprodukter og fisk, og begrensede mengder bearbeidet kjøtt, rødt kjøtt, salt og sukker.

Sunn hverdagsmat og et variert kosthold gir deg et godt grunnlag for god helse, og bidrar til at du får i deg næringsstoffene du trenger.

- Velg matvarer med begrensede mengder mettet fett, sukker og salt.
- Se etter Nøkkelhullet når du handler. Det gjør det enklere å sette sammen et sunt, variert og godt kosthold.

Ha en god balanse mellom hvor mye energi du får i deg gjennom mat og drikke, og hvor mye du forbruker gjennom aktivitet.

Ved å opprettholde normalvekten din reduserer du også risikoen for helseproblemer. Om du ønsker å gå ned i vekt, er det særlig viktig at du har fokus på hva og hvor mye du spiser i forhold til hvor fysisk aktiv du er.

- Begrens inntaket av mat og drikke som har høyt energiinnhold og lite næring, som brus, godteri og snacks.
- Regelmessig fysisk aktivitet bidrar til å opprettholde kroppens energibalanse.

Spis minst fem porsjoner grønnsaker, frukt og bær hver dag.

La grønnsaker og frukt inngå i alle dagens måltider. Gå på oppdagelsesferd i frukt- og grøntavdelingen. Smak og eksperimenter. Velg ulike farger.

- En porsjon tilsvarer 100 gram, og kan for eksempel være en liten bolle med salat, en gulrot eller en middels stor frukt.
- Du kan bruke friske, hermetiske, frosne, og varmebehandlede grønnsaker, frukt og bær. Mulighetene er mange. Halvparten av «fem om dagen» bør være grønnsaker.
- Varier mellom ulike typer grønnsaker og frukt. Bruk gjerne tomater, løk, purre og hvitløk.
- Poteter er ikke inkludert i «fem om dagen», men hører med i et variert kosthold. Poteter inneholder mer kostfiber, vitaminer og mineraler enn vanlig ris og pasta. Du bør helst velge kokte eller bakte poteter.
- Belgvekster som bønner og linser, fra, krydder og urter inngår heller ikke i «fem om dagen». Disse har ofte et høyt innhold av næringsstoffer og hører med i et variert kosthold.
- Spis gjerne en liten håndfull usaltede nøtter om dagen.

Spis grove kornprodukter hver dag.

For mange nordmenn er grovt brød en selvfølgelig del av hverdagen. Det er bra fordi grove kornprodukter er sunnere enn fine kornprodukter.

- Velg kornprodukter med høyt innhold av fiber og fullkorn, og lavt innhold av fett, sukker og salt. Bruk Nøkkelhullet og Brødskala'n som hjelpemidler.
- De grove kornproduktene bør til sammen gi 70–90 gram sammalt mel eller fullkorn per dag.
- Her er fire eksempler på hvordan denne mengden kan dekkes:
  - fire brødskiver med en stor andel sammalt mel, for eksempel merket ekstra grovt i Brødskala'n.
  - én tallerken grov kornblanding og to skiver ekstra grovt brød.
  - én tallerken havregrøt og én porsjon fullkornspasta eller fullkornris.
  - to tallerkener havregrøt.

Spis fisk til middag to til tre ganger i uken.
Bruk også gjerne fisk som pålegg.

Fisk er en fantastisk råvare som kan brukes til mye.
Eksperimenter med nye måter å tilberede og servere fisken på.

- Rådet tilsvarer totalt 300-450 gram ren fisk i uken. Minst 200 gram bør være fet fisk som laks, ørret, makrell eller sild.
- Seks påleggsporsjoner med fisk tilsvarer omtrent én middagsporsjon.
- Velg gjerne fiskeprodukter merket med Nøkkelhullet.

Velg magert kjøtt og magre kjøttprodukter.
Begrens mengden bearbeidet kjøtt og rødt kjøtt.

Det er lurt å tenke over hva slags kjøtt du velger, hvor mye og hvor ofte du spiser det. Rene råvarer er et bedre valg enn bearbeidet kjøtt.

- Velg hvitt kjøtt, rent kjøtt og magre kjøttprodukter med lite salt
- Begrens mengden av bearbeidede kjøttprodukter som er røkt, saltet eller konservert med nitrat eller nitritt, som for eksempel bacon eller spekepølse.
- Begrens mengden rødt kjøtt og bearbeidede produkter av rødt kjøtt til 500 gram per uke. Dette tilsvarer to til tre middager og litt kjøttpålegg. Rødt kjøtt er kjøtt fra svin, storfe, sau og geit.
- Velg fortrinnsvis nøkkelhullsmerket kjøtt og kjøttprodukter.

La magre meieriprodukter være en del av det daglige kostholdet.

Melk og ost er en del av hverdagsmaten for mange.
Det er bra. Husk at det er lurt å velge de magre meieriproduktene til hverdags.

- Begrens bruken av meieriprodukter med mye mettet fett, som helmelk, fløte, fet ost og smør. Velg meieriprodukter med lite fett, salt og lite tilsatt sukker.
- Velg fortrinnsvis meieriprodukter merket med Nøkkelhullet.

Velg matoljer, flytende margarin og myk margarin, fremfor hard margarin og smør.

Det er viktig å sikre en god fettsyresammensetning i kostholdet. Bytt ut mettede fettsyrer med mer gunstige umettede fettsyrer. En tommelfingerregel er at jo mykere margارين og smøret er ved kjøleskapstemperatur, desto mer umettet fett inneholder de.

Velg matvarer med lite salt, og begrenns bruken av salt i matlagning og på maten.

Ønsker du å sette mer smak på maten du lager? Bruk krydder og urter for å gi maten personlig smak uten å tilsette ekstra salt.

- Bearbejdede matvarer bidrar i snitt med 70-80 prosent av saltinntaket. Velg derfor matvarer og ferdigretter med lavt saltinnhold.
- Se etter nøkkelhullsmerkede matvarer og retter når du handler.

Unngå mat og drikke med mye sukker til hverdags.

Brus, saft og godteri er de største kildene til tilsatt sukker i kosten. De tilfører mye sukker og energi, men lite vitaminer og mineraler.

Velg vann som tørstedrikk.

Vann er nødvendig for å opprettholde normale kroppsfunksjoner. Vanlig vann dekker væskebehovet uten å bidra med unødvendige kalorier, og er derfor den aller beste drikken når du er tørst.

Vær fysisk aktiv i minst 30 minutter hver dag.

All bevegelse er bra både for kropp og sjel. Små grep i hverdagen kan gjøre stor forskjell for helsen. Ta f.eks. trappene i stedet for heisen, gå en kveldstur eller dra i svømmehallen.

- Bruk minst 30 minutter hver dag til fysisk aktivitet tilsvarende hurtig gange.
- Del gjerne aktiviteten opp i bolker i løpet av dagen.
- Fysisk aktivitet er gunstig ved vektreduksjon og for forebygging av vektøkning.
- For å vedlikeholde vekten etter vektreduksjon anbefales 60-90 minutter moderat fysisk aktivitet de fleste dager i uken.

Se etter NØKKELHULLET

Velger du matvarer som er merket med Nøkkelhullet, er det enklere å sette sammen et sunt og variert kosthold. Sammenliknet med andre matvarer av samme type, oppfyller produkter med Nøkkelhullet ett eller flere av disse kravene:

- Mindre og sunnere fett
- Mindre sukker
- Mindre salt
- Mer kostfiber og fullkorn

Nøkkelhullet er et felles nordisk merke. I Norge er det Helsedirektoratet og Mattilsynet som står bak Nøkkelhullet.

www.nokkelhullsmerket.no

Hvorfor følge kostrådene?

Sunn mat er også god mat. Ved å gi råd om kosthold og valg av matvarer ønsker Helsedirektoratet å inspirere til et kosthold som er bra for helsen.

Spiser du sunt og er fysisk aktiv i hverdagen, reduserer du risikoen for blant annet hjerte- og karsykdommer, type 2-diabetes, høyt blodtrykk, flere former for kreft, beinskjørhet, tannrøte, overvekt og fedme.

Kostrådene er basert på systematiske kunnskapsoppsummeringer og forskning på feltet. Rådene egner seg for de fleste; voksne, barn, unge, gravide og ammende og eldre. De kan også brukes av dem med økt sykdomsrisiko, for eksempel de med overvekt eller høyt blodtrykk. Mengdene angitt i kostrådene tar utgangspunkt i matinntaket til en normalt, fysisk aktiv voksen. Rådene må derfor tilpasses den enkeltes behov for energi og andre spesielle forhold.